

Teologická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Bratislava

1/2023

ročník XXI

Teologický časopis

Fórum pre kresťanský dialóg

Teologický časopis

ročník XXI, rok 2023, číslo 1

Recenzovaný časopis

Vychádza dvakrát ročne

© Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2023

Vydavateľ:

Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Kostolná 1, P. O. BOX 173

814 99 Bratislava

Dátum vydania:

Jún 2023

Edičná rada:

doc. Mgr. Marcela Andoková, PhD.

prof. Dr. theol. Gloria Braunsteiner, PhD.

doc. Martin Dojčár, PhD.

prof. S.S.L. Ing. Peter Dubovský SJ, ThD.

doc. ThDr. Sidonia Horňanová, PhD.

doc. Bohdan Hroboň, DPhil.

ThDr. Maria Kardis, PhD.

prof. ThLic. Miloš Lichner SJ, D.Th.

doc. ThDr. Albín Masarik, PhD.

Poradná rada:

Dr. Jamem K. Aitken (*University of Cambridge*)

Dr. Peter Juhás (*University of Münster*)

Dr. Brigit Weyel (*University of Tübingen*)

Šéfredaktor:

Dr. Jozef Tiňo

Zodpovedná redaktorka:

PaedDr. Žofia Tkáčová

Grafická úprava:

Ivan Janák

IČO vydavateľa:

31 825 249

Registrácia MK SR:

EV5868/19

ISSN 1336-3395

Teologický časopis

XXI, 2023, 1

Peer-reviewed theological journal

Issued twice a year

© Faculty of Theology of the Trnava University, 2023

Published by:

Faculty of Theology of the Trnava University

Kostolná 1, P. O. BOX 173

814 99 Bratislava

Published: June 2023

Editorial Board:

doc. Mgr. Marcela Andoková, PhD.

(Philosophical Faculty, Comenius University)

prof. Dr. theol. Gloria Braunsteiner, PhD.

(Faculty of Theology of the Trnava University)

doc. Martin Dojčár, PhD.

(Faculty of Education, University of Trnava)

prof. S.S.L. Ing. Peter Dubovský SJ, ThD.

(Pontifical Biblical Institute, Rome)

doc. ThDr. Sidonia Horňanová, PhD.

(Evangelical Theological Faculty, Comenius University)

doc. Bohdan Hroboň, DPhil.

(Faculty of Theology of the Trnava University)

ThDr. Maria Kardis, PhD.

(Greek-Catholic Theological Faculty, Prešovská Univerzita)

prof. ThLic. Miloš Lichner SJ, D.Th.

(Faculty of Theology of the Trnava University)

doc. ThDr. Albín Masarik, PhD.

(Department of Theology and Religious Education, University of Matej Bel)

Advisory Board:

Dr. Jamem K. Aitken *(University of Cambridge)*

Dr. Peter Juhás *(University of Münster)*

Dr. Brigit Weyel *(University of Tübingen)*

Editor-in-chief: Dr. Jozef Tiňo

Redactor: PaedDr. Žofia Tkáčová

Typography: Ivan Janák

Registered MK SR: EV5868/19

ISSN 1336-3395

Obsah

ČLÁNKY, ŠTÚDIE

Marcela Andoková

Homiletická stratégia sv. Augustína
v Prvej homílii jeho Komentára k Prvému Jánovmu listu 7

Ladislav Csontos

Opatrenia štátu, aby veriaci mučení komunistickým režimom,
o tom nehovorili ani v rodine 27

Benjamin Uhrin

Kňazstvo v Knihe zjavenia 41

Alžbeta Miklošová

Budovanie spoločnosti na základe práce s krehkosťou 67

Marek Harastej

Vliv online výuky na spiritualitu studentů (případová studie) 83

Contents

ARTICLES

Marcela Andoková

Augustine's homiletic strategy in the First Homily
of his Commentary on the First Letter of John 7

Ladislav Csontos

State measures to prevent believers tortured
by communist regime from speaking, even to the family 27

Benjamin Uhrin

The Priesthood in the book of Revelation 41

Alžbeta Miklošová

Building of Society on the Basis of "Working with Fragility" 67

Marek Harastej

The Impact of Online Learning on Spirituality of Students (case study) .. 83

Homiletická stratégia sv. Augustína v Prvej homílii jeho Komentára k Prvému Jánovmu listu¹

Marcela Andoková

Augustine's homiletic strategy in the *First Homily of his Commentary on the First Letter of John*

Abstract: Augustine's exegetical homilies on the First letter of John (*In Iohannis epistolam ad Parthos tractatus*) have attracted the attention of the professional public for a long time and have been examined not only from the theological but also from the homiletic or aesthetic points of view. Together with Augustine's Commentary on the first chapters of John's Gospel (*Tractatus in Iohannis Euangelium*) and his commentaries on the Psalms of Ascents (*Enarrationes in Psalmos* 119-133) they represent the core of the bishop's anti-Donatist preaching. In this paper, we attempt to bring these homilies closer to the Slovak reader focusing primarily on the analysis of the preacher's homiletic strategy applied in the first of Augustine's ten homilies on *1 John*, which we consequently offer in the first Slovak philological translation. The readers will thus have an opportunity to better appreciate Augustine's rhetorical art and, at the same time, they will be able to confront the Slovak version of Augustine's original text of the homily with its dramaturgically adapted version already available in the audio form.

Key words: St Augustine, homilies on *1 John*, controversy with the Donatists, *caritas*, Easter time

1 ÚVOD

„Boh je láska.“ (1 Jn 4,8) Málokto z tých, ktorí majú aspoň základnú znalosť Nového zákona, sa s týmto výrokom dosiaľ nestretli. Je nielen leitmotívom celého 1 Jn, ale stal sa tiež nosnou myšlienkou Augustínovho súboru desiatich homílií² venovaných výkladu tohto listu, ktoré vyšli v latinskom origináli pod názvom *In Iohannis epistolam ad Parthos tractatus*.³ V § 1 deviatej homílie

¹ Predkladaná štúdiá vznikla s podporou projektu VEGA 1/0210/22 “Sto rokov klasických štúdií na Univerzite Komenského v Bratislave.”

² Porov. ANDOKOVÁ, M.: *Rečnické umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*. Bratislava: Iris, 2013, s. 15 – 18.

³ Pre potreby tejto štúdie sme pracovali s najnovším latinsko-francúzskym bilingválnym vyda-

tohto Komentára sa Augustín vracia k spomínanému Jánovmu výroku nasledovnými slovami: „Neviem, či je možné veľkolepejším spôsobom vyzdvihnúť lásku ako slovami: ‘Boh je láska.’ Chvála krátka, no veľká zároveň; krátka pokiaľ ide o množstvo slov, veľká svojím významom! Rýchlo sa to vysloví: ‘Boh je láska!’ Aký krátky výrok! Ak správne počítaš, je to len jedna veta. No ak to správne odvážiš, aká je to váha! ‘Boh je láska! A kto ostáva v láske’, hovorí apoštol, ‘ostáva v Bohu a Boh ostáva v ňom.’ Kiež Boh je твоjím príbytkom a kiež ty si Božím príbytkom. Ostaň v Bohu a Boh nech ostane v tebe.“⁴

V tejto zbierke homílií venovaných bratskej láske vykladá hippónsky biskup verš po verši kapitoly 1 Jn 1,1 – 5,3, pričom neokomentovaných ostalo v jeho zbierke posledných 18 veršov listu. Ide tu o skutočné kázne, ktoré Augustín predniesol na liturgickom zhromaždení vo veľkonočnom období v čase vrcholiacej krízy s donatistami. Tieto homílie spolu s Augustínovým Komentárom k prvým kapitolám Jánovho evanjelia (*Tractatus in Iohannis Euangelium*) a jeho výkladmi stupňových žalmov (*Enarrationes in Psalmos* 119-133) predstavujú jadro biskupovho protidonatistického kázania. Kým *Komentáru k Jánovmu evanjeliu* a výkladu stupňových žalmov bola v našom odbornom prostredí už venovaná značná pozornosť,⁵ *Komentár k Prvému Jánovmu listu* ostáva stále tak trochu v úzadí.⁶ A predsa ide o dielo, ktoré dlhodobo púta vo svete pozornosť aj širšej verejnosti: odborníci na Augustínovu tvorbu ho skúmajú nielen z teologického, ale aj z homiletického či estetického hľadiska.⁷ V predkladanom príspevku sme sa preto rozhodli priblížiť toto dielo slovenskému čitateľovi v kontexte Augustínovej protidonatistickej tvorby, pričom sa

---

ním textu, ktorý bol publikovaný v edícii *Bibliothèque Augustinienne* 76, Paris: I.E.A., 2008.

⁴ AUGUSTINUS, *Tract. in ep. Ioh.* 9,1, BA 76, s. 360: „Nescio utrum magnificentius nobis caritas commendari posset quam ut diceretur: *Deus caritas est*. Brevis laus et magna laus; brevis in sermone et magna in intellectu. Quam cito dicitur: *Deus dilectio est*, et hoc breue est; si numeres, unum est. Si adpendas, quantum est? *Deus dilectio est, et qui manet*, inquit, *in dilectione in Deo manet, et Deus in illo manet*. Sit tibi domus Deus, et esto domus Dei. Mane in Deo, et maneat in te Deus.“

⁵ Popri monografiách venovaných Augustínovým *Enarrationes in Psalmos* 119-133 (ANDOKOVÁ, M.: *Rečnické umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*, 2013) a *Tractatus in Iohannis Euangelium* 1-16 (HORKA, R.: *Sv. Augustín. Komentár k Jánovmu evanjeliu. 1. časť Jn 1-4*. Bratislava: Univerzita Komenského, RKCMBF UK, 2022) sa týmto dvom zbierkam homílií venujú spomínaní autori aj v ďalších rozsahom kratších štúdiách, z ktorých viaceré citujeme priebežne aj v tejto práci.

⁶ Porov. ANDOKOVÁ, M.: *Symbolisme de l'eau dans les dix tractatus in Primam epistulam Iohannis ad Parthos de Saint Augustin* (D.E.A. práca). Grenoble: Université Stendhal, 2002.

⁷ Porov. DIDEBERG, D.: *Saint Augustin et la première épître de saint Jean. Une théologie de l'Agapè*. Paris: Éditions Beauchesne, 1975.

sústredíme predovšetkým na prvú z desiatich homílií jeho *Komentára k 1 Jn*, ktorú ponúkame vo vlastnom slovenskom preklade.

2 KONTEXT VZNIKU AUGUSTÍNOVÝCH HOMÍLIÍ

Tieto homílie predniesol Augustín na Veľkú noc pravdepodobne v roku 408 vo svojom sídelnom meste Hippo Regius.⁸ Nezvolil si na komentovanie v tomto období Jánov list náhodou, aplikuje jeho vyučovanie na potreby svojich veriacich, aby ich pomocou neho nabádal k jednote a bratskej láske, ktorá bola narušená donatistickou schizmou, pretrvávajúcou v severnej Afrike už prakticky jedno celé storočie.⁹ Pri čítaní týchto homílií jasne vidieť, že Augustín je predovšetkým pastierom a učiteľom, ktorému na srdci ležia zvlášť tí, ktorí pomalšie chápu a ťažšie sa stotožňujú s Božím slovom.¹⁰ Zreteľne si uvedomuje, že mnohí z jeho veriacich sú slabí a len ťažko odolávajú pokušeniam tohto sveta. Práve takých dokážu pomerne ľahko zvieš z pravej cesty schizmatici či heretici, ktorí sú neraz veľmi dobrými rečníkmi: „*Aký bol onen Donatus! Aký je Maximianus! A neviemaký Photinus, aký bol! A onen Arius, aký bol! Vymenoval som všetky tieto vrchy, ktoré spôsobili stroskotanie. Vidíte, že z ich reči vyžaruje akýsi plameň a že sa z nich šíri oheň. Ak sa plavíte na dreve a znášate noc, t. j. temnotu tohto života, nech vás neoklamú, ani ta nesmerujte loď: tam*

⁸ Až donedávna prevládala medzi odborníkmi na Augustínovu homiletickú spisbu názor, že tieto homílie boli prednesené na Veľkú noc v roku 407 (porov. napr. DIDEBERG, D.: úvodná štúdia. In: *In Iohannis epistulam ad Parthos tractatus – Homélie sur la première épître de saint Jean*. BA 76. Paris: I.E.A., 2008, s. 7), avšak v našej pomerne nedávnej štúdii sme poukázali na to, že pravdepodobnejším časom ich prednesu mohol byť skôr rok 408 (ANDOKOVÁ, M. – HORKA, R.: The Chronology of Augustine's *Tractatus in Iohannis evangelium* 1-16 and *Enarrationes in psalmos* 119-133. In: *Vox Patrum*, roč. 39 (2019), č. 72, s. 149 – 170, s. 161 – 162).

⁹ Porov. AUGUSTINUS, *Tract. in ep. Ioh.* 3,7, BA 76, s. 162. K histórii donatistickej schizmy pozri predovšetkým práce: FRIEND, W.H.C.: *The Donatist Church: A Movement of Protest in Roman North Africa*. Oxford, 1952; LANCEL, S.: *Saint Augustin*. Paris: Librairie Arthème Fayard, 1999, s. 411 – 414; z prác publikovaných v našom odbornom prostredí pozri ANDOKOVÁ, M.: *Rečnícke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*, zvlášť s. 45 – 49; ANDOKOVÁ, M.: *Čierna som, a predsa krásna. Tyconiov výklad Piesne piesní 1,5*. Bratislava: Iris, 2020, s. 21 – 28; HORKA, R.: *Columba gemens. Apel na svedomie ako cesta k riešeniu donatistickej schizmy v VI. výklade Augustínovho Komentára k Jánovmu evanjeliu*. In: *Špecifické aspekty svedomia v perspektíve rozvoja osoby a spoločnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského, RKCMBF, Kňazský seminár sv. Gorazda, 2007, s. 152 – 158; HORKA, R.: *Non carnaliter, sed spiritaliter. Pohľad sv. Augustína na otázku platnosti Dekalógu pre kresťana v III. výklade Komentára k Jánovmu evanjeliu*. In: *Legislatívne texty Biblie*. Bratislava - Nitra: Univerzita Komenského, RKCMBF, Kňazský seminár sv. Gorazda, 2007, s. 88; HORKA, R.: *Sv. Augustín. Komentár k Jánovmu evanjeliu. 1. časť Jn 1-4*.

¹⁰ Porov. AUGUSTINUS, *Tract. in ep. Ioh.* 5,3, BA 76, s. 218.

sú skaliská, tam dochádza k veľkým stroskotaniam.“¹¹ Takíto ľudia sa často vyhlasujú za jediných spravodlivých, za jediných skutočných kresťanov, a samých seba vylučujú zo spoločenstva tých, ktorých považujú za hriešnikov. Práve tým adresuje Augustín tieto slová v prvej zo série homílií venovaných 1 Jn: „Ježiš Kristus je jediný spravodlivý, jeho máme u Otca: On je zmiernou obetou za naše hriechy. (1 Jn 2,2) Ten, kto zachoval túto pravdu, sa nedopustil herézy; ten, kto ju zachoval, nespôsobil schizmu. Odkiaľ teda prišli schizmy? Vznikajú, keď ľudia vyhlasujú: ‘My sme spravodliví’, keď hovoria: ‘My posväcujeme nečistých; my posväcujeme bezbožných; my žiadame; my dostávame.’“¹²

V úvode druhej homílie vyjadruje Augustín túto myšlienku slovami: „Všetko, čo sa číta v svätých Písmach pre naše poučenie a spásu, musíme počúvať pozorne. Jednako si treba vštepiť do pamäti predovšetkým tie pasáže, ktoré majú najväčšiu silu proti heretikom, nástrahy ktorých bez prestania ohrozujú tých najslabších a najmenej bdelych.“¹³ Keď Augustín káže svojim veriacim o láske (*caritas*), chce pomocou Božieho slova upevniť svoju komunitu vo vzájomnej jednote a zároveň ju viesť k hlbšiemu spoločenstvu s Bohom. Aby toto dosiahol, potrebuje využiť všetky prostriedky svojej kultúry a výrečnosti, ktorú nadobudol ako renomovaný učiteľ rétoriky skôr, než po krste v Miláne v roku 387 zanechal svetskú kariéru.

3 RÉTORICKÁ VÝSTAVBA PRVEJ HOMÍLIE

Na základe dôkladnej analýzy série týchto homílií sme dospeli k záveru, že každá z nich obsahuje v zásade dve vymedzujúce časti, a to úvod (*exordium*) a záver (*peroratio*), ktoré v nich môžeme jasne sledovať. Cieľom úvodu bolo

¹¹ AUGUSTINUS, *En. in Ps.* 124,5, CSEL 95/3, s. 153 n.: „Qualis fuit ille Donatus! Qualis est Maximanus! Et nescio quis Photinus, qualis fuit! Et ille Arius qualis fuit! Omnes istos montes nominaui, sed naufragos. Videtis quia lucet de illis aliqua flamma sermonis, et aliquis de ipsis ignis accenditur. Si nauigatis in ligno, et noctem patimini, id est, caliginem huius uitae; non uos fallant, nec dirigatis illuc nauim: Ibi sunt saxa, ibi naufragia magna fiunt.“ Na týchto heretikov naráža Augustín aj v prvej homílii na 1 Jn (napr. *Tract. in ep. Ioh.* 1,13, BA 76, s. 100 – 105). Porov. OLEXÁK, P.: *Stručná história vzťahov cirkvi a štátu*. Society for Human studies, 2022, s. 38 – 40.

¹² AUGUSTINUS, *Tract. in ep. Ioh.* 1,8, BA 76, s. 86: „Iesum Christum iustum ipsum habemus ad Patrem; ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit haeresim non fecit; hoc qui tenuit schisma non fecit. Vnde enim facta sunt schismata? Cum dicunt homines: nos iusti sumus. Cum dicunt homines: nos sanctificamus immundos; nos iustificamus impios; nos petimus; nos inpetramus.“

¹³ AUGUSTINUS, *Tract. in ep. Ioh.* 2,1, BA 76, s. 108: „Omnia quae leguntur de scripturis sanctis ad instructionem et salutem nostram intente oportet audire. Maxime tamen memoriae commendanda sunt quae aduersus haeticos ualent plurimum, quorum insidiae infirmiores quosque et negligentiores circumuenire non cessant.“

upútať pozornosť poslucháčov a získať si ich sympatie; cieľom záveru bolo zas zosilniť účinok celého vystúpenia, preto si na jeho vypracovaní dávali antickí rečníci zvlášť záležať. Záver obvykle obsahoval rekapituláciu celej reči, chválu klienta a útoky proti druhej strane.¹⁴ Medzi týmito dvomi časťami sa nachádza “telo homílie” pozostávajúce z Augustínovho komentára k 1 Jn, ktoré kazateľ vykladá verš po verši (*ex ordine*). Tento výklad je zavše prerušovaný odbočkami (*digressiones*), ktoré sú miestami pomerne rozsiahle, a narúšajú tak kontinuitu výkladu. Dĺžka a trvanie jednotlivých homílií sa rôznia, ale bez ohľadu na počet biblických veršov, ktoré sa v nich komentujú, každá z nich predstavuje koherentný a rétoricky dobre vystavaný text. Prvá homília, v ktorej Augustín vykladá prvých 21 veršov z 1 Jn (1,1 – 2,11), je z tejto série homílií nielen rozsahom najdlhšia, ale zároveň sa v nej komentuje aj najväčší počet biblických veršov.¹⁵ Dozvedáme sa v nej tiež o dôvodoch, prečo sa Augustín v prvom veľkonočnom týždni rozhodol komentovať práve tento biblický text.

Ak v úvode tejto homílie začal kazateľ povzbudením k bratskej láske, ku ktorej nabáda vo svojom liste apoštol Ján, v jej závere odhaľuje, akí ľudia túto lásku mať nemôžu. Patria k nim tí, ktorí sú akoby slepí, lebo nedokážu vidieť vrch, ktorým je Kristus a jeho cirkev rozšírená po celom svete: „*Opakujem vám tie isté veci, aby vám neunikli. Vari nie je pravda, že tento kameň sa odlúpil z vrchu bez zásahu ľudskej ruky [...]? Vari nie je pravda, že tento kameň rozdrvil všetky kráľovstvá zeme, čiže všetky panstvá modiel a pohanských bohov? Vari nie je pravda, že tento kameň rástol, až sa stal vysokým vrchom, ktorý naplnil celý svet?* (porov. Dan 2,34 n.)“¹⁶

Hoci v priebehu celej homílie Augustín donatistov menovite prakticky nespomína, a naráža na nich len nepriamo (§ 8), v tejto záverečnej časti cítime jasný protidonatistický akcent. Kazateľ využíva telo homílie popretkávané citátmi z 1 Jn, ako aj z iných biblických kníh, aby vysvetlil, čo znamená mať lásku *caritas*. Jeho výklad však nie je vždy jednoduché sledovať, keďže obsahuje viaceré digresie, no aj tie mu slúžia v konečnom dôsledku ako prostriedok v procese kresťanského vyučovania.

¹⁴ Porov. VERTANOVÁ, S. – ANDOKOVÁ, M. – ŠTUBŇA, P. – MOYŠOVÁ, S.: *Tlmočník ako rečník*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 162.

¹⁵ Porov. DIDEBERG, úvodná štúdia. In: *In Iohannis epistulam ad Parthos tractatus*, s. 28 – 29.

¹⁶ AUGUSTINUS, *Tract. in ep. Ioh.* 1,13, BA 76, s. 100: „Eadem dico ne uobis excidant. Nonne lapis ille qui praecisus est de monte sine manibus [...]! Nonne ille lapis confregit omnia regna terrarum, id est omnes dominationes idolorum et daemoniorum? Nonne ille lapis creuit et factus est mons magnus et inpleuit uniuersum orbem terrarum?“ Obraz vrchu stotožňovaného s osobou Krista preberajú od sv. Augustína aj ďalší neskorší kazatelia, medzi nimi napr. sv. Tomáš z Villanovy. Porov. RŽONCA, J.: *Kristológia v kázňach sv. Tomáša z Villanovy na sviatky Pána*. Trnava: Dobrá kniha, 2020, s. 93 – 94.

4 ZÁVER

Z pohľadu dnešnej homiletiky sa tieto kázne javia ako menej prijateľné pre bežného poslucháča, ktorý je zvyknutý na kratšie kázne, majúce zväčša len jednu nosnú myšlienku. Tá sa v priebehu kázne zvykne rozvíjať a podporovať biblickými príkladmi či príbehmi zo života. Na druhej strane, v týchto Augustínových kázňach ide skôr o ústne prednesený systematický výklad biblického textu než o kázeň v pravom slova zmysle, na akú sme zvyknutí v dnešnej dobe. Jednotlivé biblické výklady totiž obsahujú veľké množstvo rôznorodých myšlienok a menších výkladov, takže poslucháčovi neraz uniká hlavná línia témy kázne a je tak pomerne ťažké udržať v sústredenosti jeho pozornosť.

V snahe priblížiť tento Augustínov autentický prehovor dnešnému poslucháčovi aj kazateľovi, sme sa rozhodli poskytnúť našej verejnosti nielen filologický preklad celej prvej homílie, ale tiež jej dramaturgicky upravenú, a teda výrazne (asi na polovicu pôvodnej dĺžky) skrátenú verziu, ktorá je dostupná v podobe audiozáznamu na webovej stránke CMBF v Bratislave.¹⁷ V tejto skrátenej verzii boli vynechané mnohé opakovania, digresie či Augustínove komentáre, ktoré priamo nesúvisia so samotným biblickým výkladom. Poslucháč tak môže lepšie oceniť Augustínovo myšlienkové bohatstvo bez toho, aby bol v sledovaní hlavnej línie výkladu vyrušený. Na druhej strane neskrátený filologický preklad tejto homílie, ktorý ponúkame v predkladanej štúdiu, reflektuje viac Augustínov originálny prejav tak, ako bol zaznamenaný tesnopiscami priamo v chráme počas samotnej kázne.

PRVÁ HOMÍLIA AUGUSTÍNOVHO KOMENTÁRA K PRVÉMU JÁNOVMU LISTU

(Homília prednesená v „Deň svetla“, čiže v nedeľu, prvý deň veľkonočného týždňa. Týka sa začiatku Jánovho listu počnúc pasážou, ktorá začína slovami: *Čo bolo od počiatku, čo sme počuli a čo sme na vlastné oči videli, a čoho zo Slova života sa naše ruky dotýkali, až po verš: A nevie, kam ide, lebo tma mu zaslepila oči.*)

¹⁷ <https://frcth.uniba.sk/veda/publikacna-cinnost/audio-knihy/>

Moji svätí bratia¹⁸, akiste si spomínate, že sme zvykli vysvetľovať Jánovo Evanjelium, pričom sme sledovali poradie jednotlivých čítaní.¹⁹ Teraz však nadišlo slávenie svätých dní, počas ktorých treba v cirkvi opätovne každý rok čítať predpísané texty Evanjelia, čo znamená, že ich nemožno nahradiť inými. Z tohto dôvodu som bol nútený na istý čas prerušiť toto poradie, ktorého sme sa držali, avšak úplne som od neho neupustil. Keď som uvažoval o tom, aký text Písma by som vám s Božou pomocou mohol predstaviť počas tohto týždňa, aby bol v súlade s radosťou prítomných dní, prišiel mi na um List svätého Jána, lebo ten je možné vyložiť v rámci týchto siedmich či ôsmich dní. Pri výklade tohto listu sa teda prakticky nevzdialime od apoštola, ktorého Evanjelium sme pred časom prerušili. Navyše tento List, ktorý sa teší veľmi dobrej povesti v svätej Božej cirkvi, odporúča predovšetkým lásku a je lahodný pre všetkých tých, ktorých „chuťové podnebie srdca“²⁰ je zdravé a schopné oceniť chuť Božieho chleba.

Ján v ňom povedal mnoho vecí a takmer všetky sa týkajú lásky. Ten, kto má schopnosť počúvať, sa rozhodne môže tešiť z toho, čo počuje. Pre neho bude toto čítanie akoby olejom pre plameň. Ak je v ňom plameň, ktorý možno živiť, živí sa, rastie a pretrváva. Pre iných musí byť toto čítanie akoby plameňom, ktorý zapáli vetvičky, a to tak, že ak ešte nehoreli, vznietia sa od iskry slova. U niektorých sa živí už existujúci plameň; u ostatných zas, ak ešte nehorel, vznietia sa tak, že my všetci sa spoločne zaradujeme v jedinej láske. Kde je láska, tam je pokoj, a kde je pokora, tam je aj láska. Avšak teraz už počúvame samot-

¹⁸ Oslovením *sanctitas uestra*, čiže „vaša svätosť“ alebo „moji svätí bratia“ sa Augustín obracia na tých veriacich (*fideles*), ktorí už boli pokrstení dávnejšie. Pozri napr. tiež AUGUSTINUS, *En. in Ps.* 121,2, CSEL 95/3, s. 84; *Tract. in Ioh. Eu.* 4,1,9; 9,1, CCL 36, s. 31, 35 n., 90 n. V prípade týchto zbierok homílií ide o texty pochádzajúce z rovnakého obdobia ako *Tract. in ep. Ioh.* Neprekvapuje nás preto, že Augustín v nich opätovne používa oslovenie „vaša svätosť“, aby tým ešte viac pripomenul veriacim nutnosť žiť kresťanský život vo svätosti tak, ako to zdôrazňuje Písmo. Oslovenie *sanctitas uestra* patrí k najobvyklejším v Augustínových kázňach. Porov. PONTET, M.: *Lexégèse de St. Augustin prédicateur*. Marseille, 1944, s. 45; ANDOKOVÁ, M.: *Je kázeň a kázeň možnosti prekladu latinských výrazových prostriedkov do slovenčiny*. In: A. Koželová – J. Drengubiak (eds.): *Antika v kontexte storočí*. Prešov, 2022, s. 16 – 35.

¹⁹ K datácii prvých 16 výkladov Jánovho evanjelia, ktoré Augustín alternoval s homíliami na stupňové žalmy (Ž 119-133 podľa LXX) pozri bližšie štúdiu ANDOKOVÁ – HORKA, *The Chronology of Augustine's Tractatus in Iohannis evangelium 1-16 and Enarrationes in psalmos 119-133*, s. 149 – 170, ANDOKOVÁ, *Rečnícke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*, s. 53 – 60; HORKA, *Sv. Augustín. Komentár k Jánovmu evanjeliu. 1. časť Jn 1-4*, 46 – 59.

²⁰ K Augustínovmu používaniu metaforického výrazu *palatum cordis* (čiže „chuťové podnebie srdca“) pozri bližšie POSSET, F.: *The Palate of the Heart in St Augustine and Medieval Spirituality*. In: F. van Fleteren – Schnaubelt (eds.): *Augustine: Biblical Exegete*. New York, 2001, s. 253 – 278.

ného Jána a pri výklade jeho slov povedzme to, čo nám vnukne Pán, aby ste aj vy mohli tieto slová v plnosti pochopiť.

1. *Čo bolo od počiatku, čo sme počuli a čo sme na vlastné oči videli, a čoho zo Slova života sa naše ruky dotýkali.* (1 Jn 1,1) Kto sa svojimi rukami môže dotýkať Slova z iného dôvodu než preto, že *Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami* (Jn 1,14)? Toto Slovo, ktoré sa stalo telom, aby sa ho ruky mohli dotýkať, začalo byť telom v lone Panny Márie. Avšak v tomto okamihu nezačalo byť Slovom: Ján totiž povedal: *čo bolo od počiatku.* (1 Jn 1,1) Hľa, či jeho List nie je potvrdený jeho Evanjeliom, v ktorom ste pred chvíľou počuli: *Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha* (Jn 1,1)?

Možno by sme "Slovo života" mohli chápať ako výraz odkazujúci na Krista, nie však na jeho telo, ktorého sa dotýkali ruky. Pozri, čo nasleduje: *A zjavil sa samotný život.* (1 Jn 1,2) Kristus je teda Slovom života. A odkiaľ prišiel samotný život? Bol od počiatku, ale nezjavil sa ľuďom; no zjavil sa anjelom, ktorí ho videli a živili sa ním ako svojim chlebom. Čo o tom hovorí Písmo? *Človek jedol chlieb anjelov.* (Ž 77,25) A tak sa život zjavil v tele tým, že dal súhlas so zjavením, aby skutočnosť, ktorú možno vidieť iba srdcom, stala sa viditeľnou aj očiam na uzdravenie srdc. Lebo toto Slovo môže vidieť iba srdce, telo zas možno vidieť telesnými očami. Telo sme mali možnosť vidieť, ale Slovo nie. Slovo sa stalo telom, ktoré sme mohli vidieť, aby v nás bola uzdravená schopnosť vidieť Slovo.

2. *A my sme videli,* hovorí Ján, *a sme svedkami.* (1 Jn 1,2) Možno niektorí z našich bratov, ktorí nehovoria po grécky, nevedia, čo znamená v gréčtine slovo „svedkovia“. A predsa ide o termín, ktorý všetci používajú a ktorý je súčasťou náboženského slovníka. Tých, ktorých po latinsky voláme *testes*, čiže „svedkovia“, nazývame v gréčtine *martyres*.²¹ Kto z nás nikdy nepočul hovoriť o martýroch? Na perách ktorého kresťana nespočíva každý deň slovo *martyres*, čiže mučeníci? Nech sa páči Bohu obývať naše srdce tak, aby sme aj my napodobňovali utrpenia mučeníkov namiesto toho, aby sme ich trápili svojimi liatými obetami.²²

²¹ Porov. napr. ANDOKOVÁ, *Rečnícke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*, s. 171.

²² Na viacerých miestach svojej spisby pranieruje Augustín pohanské zvyky konať hostiny na hrobch mučeníkov, ktoré sa neraz zvrhávali na pitky a obžerstvo. Z toho dôvodu sú pre neho zvlášť kázne prednesené na sviatky svätých mučeníkov dobrou príležitosťou nabádať kresťanov k lepším mravom a vykoreniť z nich tieto vtedy značne rozšírené pohanské praktiky. Z jeho *Confessiones* sa dozvedáme tiež o tom, že milánsky biskup Ambróz zakázal veriacim nosiť na hroby mučeníkov obetné dary a nápoje, aj keď boli v pití a jedle striedmi. Porov. AUGUSTINUS, *Conf.* VI,2,2, CCL 27, s. 74 n. K téme pozri bližšie ANDOKOVÁ, *Rečnícke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*, s. 161; tiež OLEXÁK,

Ján teda povedal: *My sme videli a sme svedkami* (1 Jn 1,2); čiže videli sme a sme mučeníkmi. Tí podali svedectvo o tom, čo videli a tiež o tom, čo počuli z úst tých, ktorí videli: ako sa toto svedectvo nepáčilo ľuďom, pred tvárou ktorých ho poskytli. Títo svedkovia znášali všetky útrapy, ktoré podstúpili mučeníci. Trpeli ako Boží svedkovia. Boh chcel mať ľudí za svedkov, aby následne mohli mať ľudia za svedka Boha.

Ján hovorí: *My sme videli a sme svedkami*. (1 Jn 1,2) Kde videli? V zjavení. Čo sa myslí pod slovami “v zjavení”? Na slnku – to znamená na svetle. Ako však mohli na slnku vidieť toho, ktorý sám učinil slnko? Tak, že: *Na slnku vybudoval svoj stan a on z neho vychádza sťa ženích zo svojej komnaty a raduje sa ako mocný muž, ktorý sa chystá zabehnúť svoju trať.* (Ž 18,6) Ten, ktorý učinil slnko, bol pred slnkom, pred Zorničkou, pred všetkými hviezdami, pred všetkými anjelmi. On je opravdivý Stvoriteľ, lebo *všetko povstalo skrze neho a bez neho nepovstalo nič.* (Jn 1,3) Aby bol viditeľný pre telesné oči, ktoré vidia slnko, vybudoval svoj stan na slnku, čiže ukázal svoje telo na svetle, ktoré sme my schopní vnímať. A svadobnou komnatou tohto ženícha bolo lono Panny, lebo v panenskom lone sa spojili obaja: ženích i nevesta; ženích, čiže Slovo, a nevesta, čiže telo, lebo je napísané: *A obaja budú jedným telom.* (Gn 2,24) Veď aj Pán v Evanjeliu hovorí: *A tak už nebudú dvaja, ale jedno telo.* (Mt 19,6) Izaiáš tiež veľmi správne pripomenul, že obaja tvoria jedno. Hovorí totiž o osobe Krista a vyhlasuje: *Ako ženíchovi mi vložil [na hlavu] diadém a ako nevestu ma okrášlil skvostami.* (Iz 61,10) Človek by povedal, že to hovorí jediná osoba; stal sa zároveň ženíchom i nevestou, lebo nie sú už dvaja, ale stali sa jedným telom, pretože: *Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami.* (Jn 1,14) V tomto tele sa zjednocuje cirkev a je to celý Kristus, hlava aj telo (porov. Ž 18,6).

3. Ján hovorí: *A my sme svedkami a zvestujeme vám večný život, ktorý bol u Otca a zjavil sa v nás* (1 Jn 1,2), čo by sa dalo jasnejšie vyjadriť slovami: zjavil sa medzi nami. A tak to, *čo sme videli a počuli, vám zvestujeme.* (1 Jn 1,3) Pozorne počúvajte, vaša láska²³: *Čo sme videli a počuli, vám zvestujeme.* Oni videli samotného Pána ako osobu prítomného v tele, počuli slová jeho úst a nám ich zvestovali. My sme ich počuli, ale nevideli.

Stručná história vzťahov cirkvi a štátu, s. 39.

²³ Pomocou oslovenia veriacich *caritas uestra*, čiže „vaša láska“ naznačuje Augustín, že sa obracia na zhromaždenie tých, ktorí nenarušili puto lásky a jednoty v cirkvi. Keďže ide o kľúčový pojem, ktorý používa kazateľ vo svojich homíliách v čase vrcholiacej kontroverzie s donatistami, rozhodli sme sa ponechať ho v doslovnom slovenskom preklade. Voľnejšie by sme tento výraz mohli preložiť ako „milovaní bratia“. Porov. ANDOKOVÁ, *Je kázeň a kázeň možnosti prekladu latinských výrazových prostriedkov do slovenčiny*, s. 23 – 24.

Sme preto menej šťastní ako tí, čo zároveň videli aj počuli? Ako to, že dodáva: *Aby ste aj vy mali spoločenstvo s nami?* (1 Jn 1,3) Oni videli, my sme nevideli, a predsa máme spoločenstvo s nimi, lebo my máme spoločnú vieru. Na druhej strane jeden z nich síce videl, ale neuveril; chcel sa dotknúť svojimi rukami a veriť len pod touto podmienkou. Pozri, čo hovorí: *Neuverím, ak nevložím svoje prsty do rán po klincoch a nevložím svoju ruku do jeho boku.* (Jn 20,25) Preto Kristus načas dovolil ľuďom, aby sa ho dotýkali rukami: jeho, ktorý večne dovoľuje anjelom, aby na neho hľadeli! Tak sa ho i tento učeník dotkol a zvolal: *Pán môj a Boh môj!* (Jn 20,28) Tým, že sa dotkol človeka, vyznal Boha. A keďže my sami sa Krista prebývajúceho v nebi viac nemôžeme dotknúť svojimi rukami, ale len vierou, aby nás Pán utešil, jemu hovorí: *Uveril si, pretože si ma videl. Blahoslavení tí, čo nevidia, a uverili.* (Jn 20,29) O nás tu hovorí, na nás ukazuje. Kiež sa v nás teda uskutoční toto blahoslavenstvo, ktoré Pán prisľúbil. Pevne sa držíme toho, čo nevidíme, lebo tí, ktorí videli, nám to ohlasujú.

Hovorí: *Aby ste ste aj vy mali spoločenstvo s nami.* (1 Jn 1,3) Poďme však ďalej. Prečo je také dôležité, aby sme mali spoločenstvo s ľuďmi? Nedávaj najavo pohrdanie. Pozri, čo pripája Ján: *A aby sme mali spoločenstvo s Bohom Ocom a s jeho Synom Ježišom Kristom.* Hovorí: *Toto vám píšeme, aby naša radosť bola úplná.* (1 Jn 1,3 n.) Chce povedať, úplná radosť v samotnom spoločenstve, v samotnej láske, v samotnej jednote.

4. A pripája: *Toto je zvesť, ktorú sme od neho počuli a vám zvestujeme.* (1 Jn 1,5) Čo to znamená? Oni sami videli Slovo života a dotýkali sa ho svojimi rukami. On, jediný Boží Syn, bol od počiatku (porov. 1 Jn 1,1) a načas dovolil, aby ho videli a aby sa ho dotýkali. Za akým účelom prišiel? Alebo inak povedané, čo nové nám zvestoval? Čo nás chcel naučiť? Prečo urobil to, čo urobil, že Slovo sa telom stalo (Jn 1,14), že Boh nad to všetko znášal od ľudí nedôstojné zaobchádzanie, že strpel, keď ho fackovali ruky, ktoré on sám utvoril? Čo nás chcel naučiť? Čo chcel zvestovať?

Počúvajte, lebo bez ovocia vyučovania, nie je rozprávanie o minulých udalostiach, t. j. o Kristovom narodení a o jeho umučení ani potešením pre dušu, ani posilnením. Čo dôležité v tom počuješ? Pozri, aký úžitok máš z toho, že ho počúvaš. Čo nás chcel naučiť? Čo nám chcel zvestovať? Počúvaj, hovorí: *Boh je svetlo a niet v ňom nijakej tmy.* Nepochybne hovoril o svetle, ale jeho slová sú temné. Bolo by pre nás dobré, aby toto svetlo, o ktorom hovoril, osvietilo naše srdcia, a aby sme videli to, čo chcel povedať: *Toto je to, čo zvestujeme: Boh je svetlo a niet v ňom nijakej tmy.* (1 Jn 1,5) Kto by sa teda odvážil povedať, že v Bohu existuje temnota? Alebo ešte, čo je toto svetlo? Prípadne, čo je temnota? Netreba tým totiž rozumieť to, čo zasahuje naše telesné oči.

Boh je svetlo, hovorí ktosi, slnko je tiež svetlo, aj mesiac, aj lampa! Na rozdiel od týchto predmetov musí byť ono svetlo neporovnateľne väčšie a vznešenejšie! Toto svetlo musí v celej svojej veľkosti, ktorou Boh presahuje svoje stvorenie, presahovať všetky veci podobne ako autor presahuje svoje dielo a Múdrost to, čo bolo vytvorené s múdrosťou. A možno mu budeme blízko, ak pochopíme, čo je toto svetlo, a ak sa k nemu dostatočne priblížime, aby sme boli osvietení²⁴ jeho jasom. Sami v sebe sme totiž tmou a len ním osvietení sa môžeme stať svetlom. A keďže sa hanbíme sami za seba, nebudeme viac prikrýti hanbou. Aký je ten, kto sa hanbí sám za seba? Ten, kto vie, že je hriešnik. Aký je ten, kto nie je vôbec prikrýty hanbou skrze toto svetlo? Ten, kto je ním osvietený. Čo znamená byť ním osvietený? Človek, ktorý vidí svoju dušu zatemnenú temnotou hriechu a usiluje sa byť osvietený týmto svetlom, približuje sa k nemu. Hľa, prečo žalm hovorí: *Priblížte sa k nemu a budete ním osvietení a tvár vám nesčervenie hanbou.* (Ž 33,6) Ale ty sa nebudeš kvôli tomuto svetlu červenať od hanby, keď ti bude ukázané, že si škaredý. Vtedy sa zdesíš svojej ošklivosti natoľko, že začneš vnímať krásu tohto svetla. Nuž práve toto nás Ján chce naučiť.

5. Možno to len vyjadrujeme v prílišnom chvate. Nechajme teda Jána, aby to sám vysvetlil v tom, čo nasleduje. Spomeň si, na začiatku tejto homílie sme povedali, že tento List odporúča lásku: *Boh je svetlo*, hovorí Ján, *a niet v ňom nijakej tmy.* (1 Jn 1,5) A čo povedal vyššie? *Aby ste mali spoločenstvo s nami a aby sme mali spoločenstvo s Bohom Otcom a s Ježišom Kristom, jeho Synom.* (1 Jn 1,3) Následne, ak *Boh je svetlo*, ak *v ňom niet nijakej tmy*, a ak my máme mať spoločenstvo s ním, musíme sa aj my odvrátiť od tmy, aby v nás mohlo povstať svetlo. Tma totiž nemôže byť v spoločenstve so svetlom. Preto pozri, čo nasleduje: *Ak hovoríme, že máme s ním spoločenstvo, ale chodíme vo tme, luháme.* (1 Jn 1,6) Je tu aj apoštol Pavol, ktorý hovorí: *Ale aké spoločenstvo má svetlo s tmou?* (2 Kor 6,14) Hovoriš, že máš spoločenstvo s Bohom, a pritom kráčaš vo tme. *Boh je svetlo a niet v ňom nijakej tmy.* Ako teda môže existovať spoločenstvo medzi svetlom a tmou?

Človek si teraz môže povedať: „Čo mám robiť? Ako sa stanem svetlom? Žijem v hriechoch a nepravosti!“ Zmocňuje sa ťa pritom čosi ako zúfalstvo a smútok. Veď niet spásy mimo spoločenstva s Bohom. *Boh je svetlo a niet v ňom nijakej tmy.* (1 Jn 1,5) Hriechy sú však tmou. A ako hovorí apoštol, diabol a jeho anjeli sú pánmi tejto tmy. (porov. Ef 6,12) Nenazýval by ich pánmi tmy, keby neboli pánmi hriešnikov a vodcami nespravodlivých. Čo teda urobíme, bratia

²⁴ Výraz *illuminati*, čiže osvietení odkazuje na novopokrstených a je vyjadrením ich prechodu z tmy hriechu do svetla nového života.

moji? Musíme mať spoločenstvo s Bohom; niet žiadnej inej nádeje na večný život. *Boh je svetlo a niet v ňom nijakej tmy.* Neprávosti sú tmou. Gniavia nás, aby sme neboli schopní mať spoločenstvo s Bohom. Aká nádej nám teda ostáva? Vari som nesľúbil, že poviem počas týchto dní niečo, čo by vám prinieslo radosť? Ak tak neurobím, nezostane nám nič, iba smútok. *Boh je svetlo a niet v ňom nijakej tmy.* Hriechy sú tmou. Aký bude náš údel?

Počúvajte, aby sme videli, či nám apoštol neponúka akúsi útechu, či nás nepovznáša, či nám nedodáva nádej, aby sme neochabovali na ceste. Bežíme, bežíme k vlasti; ak však neveríme, že k nej dôjdeme, toto zúfalstvo spôsobuje našu únavu. Avšak ten, ktorý chce, aby sme došli do cieľa, ktorý si nás chce ponechať vo vlasti, nám aj na ceste zaobstaráva obživu. Počúvajte, čo nasleduje: *Ak hovoríme, že máme s ním spoločenstvo, ale chodíme vo tme, luháme a nehovoríme pravdu.* (1 Jn 1,6) Nehovorme, že máme spoločenstvo s ním, ak kráčame vo tme. Ale *ak chodíme vo svetle ako je on vo svetle, máme spoločenstvo medzi sebou.* Kráčajme *vo svetle ako je on sám vo svetle,* aby sme mohli mať spoločenstvo s ním. Čo urobíme s hriechmi? Počúvaj, čo nasleduje: *A krv Ježiša Krista, jeho Syna, nás očistí od každého hriechu.* (1 Jn 1,7)

V tom nám Boh dáva veľkú istotu. Právom slávime Veľkú noc, počas ktorej bola vyliala Pánova krv, ktorá nás očisťuje od každého hriechu. Buďme pokojní – diabol mal v rukách proti nám dlžobný úpis potvrdzujúci naše otroctvo, ale Kristova krv ho zmazala. *Krv jeho Syna,* hovorí apoštol, *nás očistí od každého hriechu.* (1 Jn 1,7) Čo sa myslí pod slovami *od každého hriechu?* Dávajte pozor – jednoducho to, že v mene Krista boli zmazané všetky hriechy tých, ktorí skrze krv jeho kríža vyznali Pánovo meno a teraz sa nazývajú deťmi.²⁵ Vošli starí a vyšli noví. Čo sa myslí pod slovami „vošli starí a vyšli noví“? Vošli ako starci a vyšli ako deti. Staroba totiž ochromuje – hľa, starý život; na druhej strane detstvo prináša obnovenie – hľa, nový život. Čo teda urobíme? Minulé hriechy boli odpustené nielen novopokrsteným, ale aj nám. A predsa sme po odpustení a zmazaní všetkých hriechov znovu upadli do ďalších tým, že žijeme vo svete plnom pokušení. Preto nech každý človek robí to, čo je v jeho silách. Nech s nádejou vyzná to, čím je, aby ho uzdravil ten, ktorý je vždy tým, čím je. On je ten, kto je. Na druhej strane, my sme neboli, a teraz sme.

6. Nuž pozri, čo hovorí svätý Ján: *Ak hovoríme, že nemáme hriech, mätieme sami seba a nie je v nás pravda.* (1 Jn 1,8) Vyznal si, že si hriešnik, je v tebe

²⁵ Oslovením *infantes*, čiže „deti“ sa hipponský biskup prihovára zväčša práve pokrsteným kresťanom, aby tak zdôraznil ich znovuzrodenie v krste a duchovné detstvo. Pozri tiež AUGUSTINUS, *Sermo* 224,4, *RevBen* 79, s. 204: „Ale počúvajte ma vy, ktorí ste pokrstení, počúvajte ma vy, deti, počúvajte ma vy, ktorí ste skrze Krista boli znovuzrodení.“

pravda; lebo pravda samotná je svetlo. Tvoj život ešte nezažiaril celým svojím jasom, pretože sú v tebe hriechy, a jednako si už začal byť osvietený, lebo je v tebe vyznanie tvojich hriechov. Pozri, čo nasleduje: *Ak vyznávame svoje hriechy, on je verný a spravodlivý: odpustí nám hriechy a očistí nás od každej neprávosti.* (1 Jn 1,9) Nielen od minulej neprávosti, ale aj od všetkých hriechov, ktoré sme mohli napáchať v tomto živote, lebo človek sa nemôže vyhnúť páchaniu hriechov, kým je zaodetý týmto telom, nech by aj boli akokoľvek ľahké. Nepodceňuj však tieto hriechy, ktoré hodnotíme ako ľahké. Ak ich podceňuješ, keď ich zvažuješ, zvažuj ich so strachom, keď ich počítaš. Množstvo ľahkých vín vytvára jednu ťažkú; množstvo kvapiek tvorí riekú; množstvo zrn vytvára hromadu.

Aká nádej nám teda ostáva? Predovšetkým vyznanie hriechov, aby si nik o sebe nemyslel, že je spravodlivý a aby pod pohľadom Boha, ktorý vidí, aký je, nedvíhal hlavu človek, ktorý nebol a ktorý je. V prvom rade teda vyznanie hriechov. Následne láska, lebo čo bolo povedané o láske? *Láska zakrýva množstvo hriechov.* (1 Pt 4,8) Pozrime sa teda, či apoštol odporúča lásku hlavne kvôli hriechom, ktoré sa do nás potichu vkrádajú. Jedine láska totiž zadusí hriechy; pýcha zadusí lásku. Na druhej strane, pokora lásku posilňuje – láska zadusí hriechy.

Pokora patrí k vyznaniu, lebo vyznávame, že sme hriešnikmi. Skutočná pokora nespočíva v tom, že to vyznávame len perami, aby sme sa svojou domýšľavosťou neznepáčili ľuďom, ak sa budeme vyhlasovať za spravodlivých. To robia bezbožníci a blázni: „Pokiaľ ide o mňa, viem, že som spravodlivý. Ale čo poviem pred ľuďmi? Ak budem tvrdiť, že som spravodlivý, kto to znesie? Kto to bude tolerovať?²⁶ Nech je u Boha známa moja spravodlivosť. A predsa sa nazvem hriešnikom nie preto, že ním skutočne som, ale zo strachu, aby som sa nesprotivil svojou domýšľavosťou.” Povedz ľuďom, čím si; povedz Bohu, čím si. Lebo ak Bohu nepovieš, čím si, Boh odsúdi to, čo v tebe nájde. Nechceš, aby odsúdil? Odsúd sám. Chceš, aby odpustil? Nuž dobre, uznaj svoje viny tak, aby si Bohu mohol povedať: *Odvráť svoju tvár od mojich hriechov.* (Ž 50,11) Povedz mu aj tieto slová, napísané v žalme: *Vedomý som si svojej neprávosti a svoj hriech mám stále pred sebou.* (Ž 50,5)²⁷ *Ak vyznávame svoje hriechy, on je verný a spravodlivý: odpustí nám hriechy a očistí nás od každej neprávosti.* (1 Jn 1,9)

²⁶ K významu lat. pojmov *tolerare* a *tolarentia* vo vzťahu k trpezlivému znášaniu hriešnikov v cirkvi pozri bližšie LICHNER, M.: *Vers Une Ecclésiologie de la "Tolarentia": Recherche sur Saint Augustin*. Budapest: Harmattan Kiadó, 2014, s. 21 – 32.

²⁷ Porov. ANDOKOVÁ, M.: *Patristické komentáre s poznámkami k Ž 51-75*. In: Hroboň, B. (ed.): *Komentáre k Starému zákonu* (5. zväzok): *Žalmy 51-75*. Bratislava: Dobrá kniha, 2017, s. 65.

Ak hovoríme, že sme nezhršli, jeho robíme luhárom a nie je v nás jeho slovo. (1 Jn 1,10) Ak povieš: „Nespáchal som žiadny hriech“, z neho robíš luhára, zatiaľ čo zo seba robíš pravdovravného. Ako je možné, že Boh je luhár a človek pravdovravný, kým Písmo hovorí opak: *Každý človek je luhár; jedine Boh je pravdivý* (porov. Rim 3,4)? Boh je pravdivý sám o sebe, ty sa takým stávaš skrze Boha, lebo sám o sebe si iba luhár.

7. Aby sa nezdalo, že hriechy môžu prejsť bez trestu, keďže povedal: *On je verný a spravodlivý, očistí nás od každej nepravosti* (1 Jn 1,9), a aby si ľudia na základe toho nepovedali: „Hrešme, robme v úplnej istote čo chceme, veď Kristus nás očisťuje; on je verný a spravodlivý; on nás očisťuje od každej nepravosti“, pozri, ako ti Ján berie túto falošnú istotu a zasieva do teba spásny strach. Mýliš sa, ak sa chceš cítiť v bezpečí. Skôr sa obávaj. *On je verný a spravodlivý, odpustí nám hriechy*, ale pod podmienkou, že na seba budeš pozerat' s nevôľou a že sa zmeníš, až kým nedosiahneš dokonalosť. Čo teda nasleduje? *Deti moje, toto vám píšem, aby ste nehrešili*. Nuž ale možno sa hriech v dôsledku našej ľudskej prirodzenosti vkradol do nás. Čo teda robiť? Bude to zúfalstvo? Počúvaj: *Ale keby niekto zhrešil*, hovorí apoštol, *máme u Otca zástancu: Ježiša Krista spravodlivého a on je zmiernou obetou za naše hriechy*. (1 Jn 2,1 n.)

On je našim obhajcom. Pokiaľ ide o teba, vyhýbaj sa hriechu. Avšak, ak hriech spôsobený slabosťou ľudskej prirodzenosti vkradol do tvojho vnútra, hneď ho rozpoznaj, hľad' naňho s nevôľou, zastav ho, odsúd; a po tom, čo si ho odsúdil ty sám, predstúp v úplnej istote pred svojho sudcu. Tam máš svojho zástancu. Nestrachuj sa, že prehráš svoj prípad, ak vyznáš vlastné hriechy. Ak sa v tomto živote človek niekedy zverí výrečným ústam, a tak unikne istej záhube, ako potom môžeš prehrať ty, ktorý zveruješ svoj prípad Slovu? Zvolaj: „My máme u Otca zástancu!“ (porov. 1 Jn 2,1)

8. Pozrite akú pokoru má v sebe samotný Ján. Nepochybne je to veľký a spravodlivý muž. On pil z najskrytejších tajomstiev na Pánovom srdci, a tým, že pil z Pánovho srdca, bol schopný vyjadriť slovami jeho božstvo: *Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha...* (Jn 1,1) A predsa človek takej svätosti nepovedal: *Máte vo mne zástancu u Otca*, ale povedal: *Keby niekto zhrešil, máme zástancu...* (1 Jn 2,1) Nepovedal: „Máte“, ani „vy ma máte“, ani „máte samotného Krista“; ale postavil do popredia samotného Krista, nie seba, a zároveň povedal: „máme“, nie „máte“. Radšej sa chcel pridať do počtu hriešnikov, aby mal v Kristovi svojho zástancu, než by seba samého predstavil ako zástancu namiesto Krista, a tak by bol započítaný medzi pyšných, ktorí sa vystavujú za-
trateniu.

Bratia, Ježiš Kristus je jediný spravodlivý, jeho máme u Otca: *On je zmiernou obetou za naše hriechy*. (1 Jn 2,2) Ten, kto zachoval túto pravdu, sa ne-

dopustil herézy; ten, kto ju zachoval, nespôsobil schizmu. Odkiaľ teda prišli schizmy? Vznikajú, keď ľudia vyhlasujú: „My sme spravodliví“, keď hovoria: „My posväcujeme nečistých; my posväcujeme bezbožných; my žiadame; my dostávame.“ Na druhej strane, čo povedal Ján? *A keby niekto zhrešil, máme u Otca zástancu: Ježiša Krista, spravodlivého.* (1 Jn 2,1)

Ale ktosi vám povie: „Vari sa svätí nemodlia za nás? Vari sa biskupi alebo zodpovední nemodlia za ľud?“ Čítajte pozorne Písma a uvidíte, že aj samotní pastieri sa zverujú ľudu. Veď apoštol tiež hovorí ľudu: *Modlite sa aj za nás.* (Kol 4,3) Apoštol sa modlí za ľud; ľud sa modlí za apoštola. My sa modlíme za vás, bratia moji; ale vy sa zas modlite za nás. Nech sa všetky údy modlia za seba navzájom, a hlava nech sa prihovára za všetkých.

Neudivuje nás preto, že Ján pokračuje, aby zavrel ústa tým, ktorí rozdeľujú Božiu cirkev, keď hovorí: *Máme zástancu Ježiša Krista spravodlivého a on je zmiernou obetou za naše hriechy.* (1 Jn 2,1 n.) A kvôli tým, ktorí sa mali oddeľiť z cirkvi tvrdiac: *Hľa, tu je Mesiáš, alebo: tamto je* (Mt 24,23), tento so zámerom ukázať ho v jednej strane, on ktorý vykúpil všetko a ktorý všetko vlastní, ihneď pokračoval: *Nielen za naše, ale aj za hriechy celého sveta.* (1 Jn 2,2) Čo sa tým myslí, bratia? Akiste toto: *Našli sme ju na pláňach lesa* (Ž 131,6)²⁸, t. j. našli sme cirkev uprostred všetkých národov. Hľa, Kristus, on je *zmiernou obetou za naše hriechy; a nielen za naše, ale aj za hriechy celého sveta.* Len sa pozri, cirkev máš v celom svete. Nenasleduj falošných pôvodcov ospravedlnenia a skutočných „rozkolníkov“ cirkvi. Buď na tom vrchu, ktorý zaplnil celý svet (porov. Dn 2,35)²⁹, lebo Kristus je *zmiernou obetou za naše hriechy; a nielen za naše, ale aj za hriechy celého sveta*, ktoré vykúpil svojou krvou.

9. Ján hovorí: *Podľa toho vieme, že sme ho poznali, ak zachováваме jeho prikázania.* (1 Jn 2,3) Aké prikázania? *Kto hovorí: „poznám ho“, a nezachováva jeho prikázania, je luhár a niet v ňom pravdy.* (1 Jn 2,4) Ale ty sa budeš ešte pýtať: „Aké prikázania?“ *Kto však zachováva jeho slovo, hovorí Ján, v tom je*

²⁸ Podľa Augustína hovorí proctvo tohto o Božom dome cirkvi, ktorý bude existovať v budúcnosti. Pláne lesa predstavujú časti lesa bez stromov, na ktorých sa môžu pásť zvieratá. Ide v podstate o ešte neobrobenú zem, z toho dôvodu môžeme v alegorickom zmysle povedať, že tieto pláne lesa symbolizujú pohanov, ktorí ešte uctievali démonov. Z toho môžeme vyvodíť, že slovo, ktoré bolo židom ohlasované prostredníctvom obrazov, sa napokon stalo zjavným uprostred pohanov. Porov. AUGUSTINUS, *En. in Ps. 131,11*, CCL 40, s. 1916 – 1917; tiež ANDOKOVÁ, M.: *Patristické komentáre s poznámkami k Ž 120-150*. In: Dubovský, P. (ed.): *Komentáre k Starému zákonu* (9. zväzok): *Žalmy 120-150*. Bratislava: Dobrá kniha, 2021, s. 213 – 214.

²⁹ K Augustínovmu výkladu tohto verša v kontexte jeho kontroverzie s donatistami pozri bližšie napr. DIDEBERG, úvodná štúdia. In: *In Iohannis epistulam ad Parthos tractatus*, s. 448 – 450; tiež ANDOKOVÁ, *Rečnické umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*, s. 148 – 154.

Božia láska naozaj dokonalá. (1 Jn 2,5) Pozrime sa, či sa týmto prikázanim ne nazýva samotná láska. Opýtali sme sa preto: „Aké prikázania?“ Ján hovorí: *Kto zachováva jeho slovo, v tom je Božia láska naozaj dokonalá.* Pozorne počúvaj Evanjelium, aby si zistil, či toto nie je prikázanie: *Nové prikázanie vám dávam, hovorí, aby ste sa milovali navzájom.* (Jn 13,34) *A podľa toho vieme, že sme v ňom, ak sme sa v ňom stali dokonalými.* (1 Jn 2,5) Tým myslí: „dokonalými v láske.“

Áká je dokonalá láska, ak nie milovať dokonca aj našich nepriateľov a milovať ich, aby sa stali našimi bratmi? Lebo naša láska nemá byť podľa tela. Priat' niekomu dobré zdravie v tomto živote je dobré; ale aj keby mu toto zdravie chýbalo, nech je zachránená jeho duša. Praješ jednému zo svojich priateľov dlhý život? Dobro robíš. Tešíš sa zo smrti svojho nepriateľa? Chybuješ. Ale možno pre tvojho priateľa je tento život, ktorý mu praješ, neužitočný. A vari pre tvojho nepriateľa bola táto smrť, z ktorej sa tešíš, užitočná? Nevieme, či pre niekoho je tento život užitočný alebo nie. Avšak život pri Bohu má isto svoj ošoh. Miluj svojich nepriateľov tak, aby si ich mal za bratov. Miluj svojich nepriateľov tak, aby boli pozvaní mať spoločenstvo s tebou. Rovnako miloval aj ten, kto povedal, keď visel na kríži: *Otče, odpusť im, lebo nevedia, čo robia.* (Lk 23,34) On nepovedal: „Otče, kiež títo ľudia majú dlhý život; mňa síce zabíjajú, no sami nech žijú.“ Čo teda povedal? *Odpusť im, lebo nevedia, čo robia.* Modlitbou naplnenou milosrdenstvom a svojou zvrchovanou mocou od nich zaháňal večnú smrť. Mnohí z nich uverili a odpustilo sa im, že preliali Kristovu krv. Najprv ju preliali, keď proti nemu besneli; potom ju pili, keď v neho uverili.³⁰ Podľa toho vieme, že sme v ňom, ak sme sa v ňom stali dokonalými. (porov. 1 Jn 2,5) Pokiaľ ide o túto dokonalosť, ktorá nás nabáda milovať našich nepriateľov, Pán nám odporúča nasledovné: *Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec.* (Mt 5,48)

A tak kto hovorí, že ostáva v ňom, má aj sám kráčať, ako kráčal on. (1 Jn 2,6) Ako, bratia moji? Aké odporúčanie nám dáva Ján? *Kto hovorí, že ostáva v ňom,* čiže v Kristovi, *má aj sám kráčať, ako kráčal on.* Vari nám nakazuje kráčať po mori? Vôbec nie! Radí nám kráčať po ceste spravodlivosti; už som vám pripomenul, aká je táto cesta: je to tá, po ktorej kráčal Kristus pribitý na kríži. Je to cesta lásky. *Otče, odpusť im, lebo nevedia, čo robia.* (Lk 23,34) A tak, ak si sa naučil modliť za svojho nepriateľa, kráčaš po Pánovej ceste.

³⁰ Ide tu o alúziu na eucharistiu. Porov. AUGUSTINUS, *Tract. in Ioh. Eu.* 31,9, BA 72, s. 654; tiež SAGE, A.: *Leucharistie dans la pensée d'Augustin.* In: *Revue des études augustiniennes*, 15 (1969), s. 209 – 240, zvlášť s. 213.

10. *Milovaní, nepíšem vám nové prikázanie, ale staré prikázanie, ktoré ste mali od začiatku.* (1 Jn 2,7) Aké staré prikázanie mal apoštol na myslí? Hovorí: to, *ktoré ste mali od začiatku.* Je to „staré“ prikázanie, lebo ste ho už počuli; v opačnom prípade by Ján protirečil Pánovi, ktorý povedal: *Nové prikázanie vám dávam, aby ste sa milovali navzájom.* (Jn 13,34) Prečo ale „staré prikázanie“? Neznamená to, že sa týka starého človeka. Prečo teda? *Lebo ste ho mali od začiatku; staré prikázanie je slovo, ktoré ste počuli.* (1 Jn 2,7) Je staré, lebo ste ho už počuli.

Je to to isté prikázanie, ktoré Ján predstavuje ako nové, keď hovorí: *A predsa vám píšem nové prikázanie.* Nie je to nové, ale presne to isté prikázanie, ktoré nazval starým. A to isté je zároveň aj nové. Prečo? „Lebo je pravdivé v ňom a aj v nás.“ Prečo staré? Už ste počuli prečo: Lebo ho už poznáte. Prečo je nové? *Lebo tma odchádza a už sviati pravé svetlo.* (1 Jn 2,8) Pozrite, prečo je toto prikázanie nové: Lebo tma sa vzťahuje na starého človeka, kým svetlo sa týka nového človeka. Čo hovorí apoštol Pavol? *Vyzlečte si starého človeka a oblečte nového.* (Kol 3,9 n.) A čo ešte hovorí? *Kedysi ste boli tmou, ale teraz ste svetlom v Pánovi.* (Ef 5,8)

11. *Kto hovorí, že je vo svetle.* Teraz apoštol jasne odhaľuje, čo chcel povedať: *Kto hovorí, že je vo svetle, a nenávidí svojho brata, je ešte stále vo tme.* (1 Jn 2,9) Poďme, bratia moji. Ako dlho vám mám ešte hovoriť: *Milujte svojich nepriateľov?* (Mt 5,44) Dávajte pozor, aby ste stále nepocitovali nenávisť voči svojim bratom. To je príliš zlé. Keby ste milovali iba svojich bratov, neboli by ste ešte dokonalí. Ale ak nenávidíte svojich bratov, kým ste? Kde ste? Nech každý skúma svoje srdce. Nech kvôli akýmkoľvek tvrdým slovám neprechováva nenávisť voči svojmu bratovi. Pre hádku kvôli kúsku pôdy nech sa sám nestane zemou. Ktokoľvek nenávidí svojho brata, nech nepredstiera, že kráča vo svetle. Čo povedal apoštol? Aby nik nevravel, že kráča v Kristovi.

Kto hovorí, že je vo svetle, a nenávidí svojho brata, je ešte stále vo tme. Hľa, človek, ktorý sa z pohana stal kresťanom. Dávajte dobrý pozor. Bol v tme, kým bol ešte pohanom. Medzitým sa stal kresťanom. „Bohu vďaka!“ Celý svet sa z toho raduje. Čítame text apoštola, ktorý vyjadruje svoju spokojnosť slovami: *Kedysi ste boli tmou, ale teraz ste svetlom v Pánovi.* (Ef 5,8) Tento človek uctieval modly, teraz uctieva Boha. Uctieval to, čo vytvoril; teraz uctieva toho, kto ho utvoril. Zmenil sa. Vzdávajme Bohu vďaka! Všetci kresťania sa z toho radujú. Prečo? Lebo si už uctieva Otca, Syna a Ducha Svätého, a nenávidí pohanských bohov a modly.

A predsa sa kvôli nemu Ján ešte stále znepokojuje. Kým mnohí sa radujú, on stále pociťuje nedôveru. Bratia, prijmime s horlivosťou tieto materinské obavy. Nie nadarmo sa naša matka znepokojuje kvôli nám, kým ostatní sa ra-

dujú. Pod našou matkou rozumiem lásku. Ona totiž prebývala v Jánovom srdci, keď takto hovoril. Prečo sa znepokojuje, ak nie pre to, že sa obáva čohosi v nás? A to dokonca aj vtedy, keď nám ľudia blahoželajú. Čoho sa vlastne obáva? Keď hovorí, že je teraz vo svetle. Čo to má znamenať? Tvrdí, že je už kresťan, a predsa *nenávidí svojho brata! Ten je ešte stále vo tme.* (1 Jn 2,9) Toto netreba vysvetľovať – môžeme sa len radowať, ak sa to nedeje, alebo plakať nad tým, ak sa to stane.

12. *Kto miluje svojho brata, ostáva vo svetle a nie je preň pohoršením.* (1 Jn 2,10) Zaprisahám vás skrze Krista. Boh nás živí. Ideme si obnoviť telo v Kristovom mene a hoc by sme si ho akokoľvek málo občerstvili, bude nutné, aby sme nanovo pozbierali svojej sily. Nech sa občerství aj naša duša! Rozhodne nemám v úmysle dlho rozprávať, keď vám toto prízvukujem. Naše čítanie sa totiž chýli ku koncu. Bojím sa však, aby sme azda pre malátnosť nepočúvali menej pozorne to, čo je zo všetkého najdôležitejšie.

Kto miluje svojho brata, ostáva vo svetle a nie je preň pohoršením. (1 Jn 2,10) Akí sú tí, ktorí znášajú pohoršenie, či ho sami spôsobujú? Sú to tí, čo sa pohoršujú kvôli Kristovi alebo cirkvi. Tí, čo sa pohoršujú kvôli Kristovi, sú akoby spálení slnkom; a tí, čo sa pohoršujú kvôli cirkvi, sú akoby spálení mesiacom. Hľa, čo hovorí žalm: *Za dňa ťa slnko nezraní ani mesiac za noci.* (Ž 120,6) To znamená: „Ak zachováš lásku, nezakúsiš pohoršenie ani kvôli Kristovi ani kvôli cirkvi, a neopustiš ani Krista ani cirkev.” Veď ako môže byť v Kristovi ten, kto opúšťa cirkev? Taký nie je medzi Kristovými údmi. Ako môže byť v Kristovi ten, kto nie je v jeho tele? Najviac sa pohoršujú tí, ktorí opúšťajú buď Krista alebo cirkev.

Ako máme chápať to, že v žalme bolo v tejto súvislosti povedané: *Za dňa ťa slnko nezraní ani mesiac za noci* (Ž 120,6), ak sa má toto spálenie vnímať ako pohoršenie? Najprv si dobre všimni samotnú metaforu. Je to tak, ako keď človek, ktorého sa dotýkajú ohňom, hovorí: „Je to neznesiteľné! Nestrpím to!“, a stiahne sa. Podobne tí zakúšajú pohoršenie, ktorí nedokážu zniesť isté veci v cirkvi, a tak sa od nej odvrátia či už pre meno Krista alebo kvôli cirkvi samotnej. Nuž pozrite, ako sú pohoršení a takpovediac spálení slnkom títo telesní ľudia, ktorým Kristus odporúča svoje telo slovami: *Ten, kto nebude jesť telo Syna človeka a piť jeho krv, nebude mať v sebe život.* (Jn 6,53) Bolo tam takmer sedemdesiat mužov, ktorí vyhlásili: *Tvrdá je to reč!* (Jn 6,60), a vzdialili sa od neho. Neostal nik, iba dvanásť. Tamtých všetkých spálilo slnko a odišli neschopní uniesť silu týchto slov. Ostali teda len dvanásť. A aby si náhodou ľudia nemysleli, že títo robia láskavosť Kristovi tým, že v neho veria, a nie že oni dostávajú dobrodenia od Krista, Kristus sa na nich obracia so slovami: *Aj vy chcete odísť?* (Jn 6,67) Vezďte, že to som ja, koho vy potrebujete, a nie naopak.

Tí, ktorých slnko nespálilo, odpovedali hlasom Petra: *Pane, ty máš slová večného života. Kam by sme šli?* (Jn 6,68)

Kto sú tí, ktorých cirkev spáli ako mesiac za noci? Sú to tí, ktorí vyvolali schizmy. Počúvaj slovo, ktoré je v ústach samotného apoštola: *Veď kto je slabý, aby som nebol slabý aj ja? Kto je vystavený pohoršeniu, aby to aj mňa nepálilo?* (2 Kor 11,29) Ako potom môže neznášať pohoršenie ten, kto miluje svojho brata? Veď ten, kto miluje svojho brata, znáša všetko kvôli jednote, lebo v jednote lásky sa nachádza aj bratská láska. Nieкто ťa urazí či už preto, že je zlý, alebo preto, že ho považuješ za zlého, či preto, že ho zlým robíš ty sám. Opustíš kvôli nemu toľkých dobrých ľudí? Čo je to za bratskú lásku, ktorá sa zjavila v týchto ľuďoch? Keď obviňujú Afričanov, oddeľujú sa od celého sveta! A vari na celom svete nebolo svätých? Alebo ste týchto ľudí mohli odsúdiť bez toho, aby ste ich vypočuli? Ach! Keby ste milovali svojich bratov, nemali by ste dôvod na pohoršenie!

Počúvaj, čo hovorí žalm: *Velký pokoj požívajú tí, čo milujú tvoj zákon; a nemajú sa na čom potknúť.* (Ž 118,165) Lebo tí, čo znášajú pohoršenie, strácajú pokoj. A o kom povedal, že pohoršenie nezakúšajú, ani ho sami nespôsobujú? Sú to tí, ktorí milujú Pánov zákon. Oni sú zakorenení v láske. Ktosi ale povie: „On hovoril o tých, ktorí milujú Boží zákon, nie o tých, ktorí milujú svojich bratov.“ Počúvaj teda, čo hovorí Pán: *Nové prikázanie vám dávam, aby ste sa milovali navzájom.* (Jn 13,34) Čo je zákon, ak nie prikázanie? Ako inak sa môžu vyhnúť znášaniu pohoršenia, ak nie tak, že sa znášajú navzájom? Ako hovorí Pavol: *Znášajte sa navzájom v láske a usilujte sa zachovať jednotu ducha vo zväzku pokoja.* (Ef 4,2 n.) A pretože práve v tom je Kristov zákon, počúvaj toho istého apoštola, ktorý odporúča tento zákon: *Neste si vzájomne bremená, hovorí, a tak naplníte Kristov zákon.* (Gal 6,2)

13. *Lebo kto nenávidí svojho brata, je vo tme a chodí vo tme a nevie, kam ide.* Toto je vskutku dôležitá vec, bratia. Dávajte, prosím, pozor: *Kto nenávidí svojho brata, chodí vo tme a nevie, kam ide, lebo tma mu zaslepila oči.* (1 Jn 2,11) Kto je natoľko slepý, ako títo jednotlivci, čo nenávidia svojich bratov? Lebo – aby ste vedeli, že sú slepí – narazili na vrch. Opakujem vám tie isté veci, aby vám neunikli. Vari nie je pravda, že tento kameň sa odlúpil z vrchu bez zásahu ľudskej ruky; je to Kristus, narodený zo židovského kráľovského rodu, bez spolupôsobenia manžela? Vari nie je pravda, že tento kameň rozdrvil všetky kráľovstvá zeme, čiže všetky panstvá modiel a pohanských bohov? Vari nie je pravda, že tento kameň rástol, až sa stal vysokým vrchom, ktorý naplnil celý svet? (porov. Dan 2,34 n.)

Vari len náhodou ukazujeme na tento vrch, podobne ako ľudia ukazujú prstom na mesiac, tretí deň po nove? Napríklad, keď chcú ľudia vidieť nový

mesiac a keď im ktosi povie: „Pozri, mesiac. Tam! Je tam!“, a keď sú medzi nimi ľudia neschopní pozerat' sa tam, kam treba, a hovoria: „Kde je?“, ukážu títo prstom, aby ho tí druhí videli. Zавše, keď sa títo červenajú, že ich majú za slepcov, predstierajú, že uvideli to, čo v skutočnosti nevideli. Bratia moji, vari takýmto spôsobom ukazujeme na cirkev? Či nie je jasne viditeľná? Nie je zrej­ má? Vari si nezískala všetky národy? Vari nezavršuje prislúbenie dané Abrahá­ movi pred toľkými rokmi, že v jeho potomstve budú požehnané všetky národy? (porov. Gn 22,18) Toto prislúbenie bolo dané jedinému veriace­ mu človeku; a množstvom veriacich bol naplnený svet. To je ten vrch, ktorý naplnil celú tvár zeme. To je mesto, o ktorom bolo povedané: *Mesto postavené na návrší sa nedá ukryť.* (Mt 5,14) Keď im povie: „Vystúpte hore!“, odpovedajú: „Vrchu niet!“ A je pre nich jednoduchšie ostať tam a tlčť si hlavu, ako si tu hľadať príbytok.

Včera sme čítali pasáž z Izaiáša. Kto z vás bdel nielen s otvorenými očami, ale aj s otvorenými ušami – nemám tu na mysli telesné ucho, ale ucho srdca – a všimol si toto: „Na konci dní sa stane, že vrch, Pánov dom, sa zjaví upevnený na temene hôr“? Čo je také zjavné, ako vrch? Rovnako však existujú aj neznáme vrchy, lebo sa nachádzajú na konkrétnom území tohto sveta. Kto z vás pozná Olymp? Podobne tí, čo tam bývajú, nepoznajú náš vrch Giddaba. Tieto vrchy sa nachádzajú v konkrétnych regiónoch. Na druhej strane tento vrch nie je viditeľný rovnakým spôsobom. On totiž naplnil celú tvár zeme. Izaiáš o ňom hovorí: „Upevnený na temene hôr.“ Je to vrch, ktorý vyčnieva nad vrcholce všetkých ostatných vrchov. A ďalej prorok pokračuje: *Budú sa naň hrnúť všetky národy.* (Iz 2,2) Kto zabľúdi na tento vrch? Kto si na ňom rozbije nos, keď naň narazí? Kto si nevšimne mesto postavené na vrchu?

Ale nečudujte sa, že si ho nevšimnú tí, čo nenávidia svojich bratov, lebo tí chodia potme, a tak ani nevedia, kam idú. Tma totiž oslepila ich oči (porov. 1 Jn 2,11). Nečuduj sa, že nevidia vrch. Nemajú totiž oči. Prečo nemajú oči? Lebo ich oslepila tma. Ako to dokážeme? Tým, že odvrhli svojich bratov. A keď pohrdajú Afričanmi, vyčleňujú sa aj od celého sveta tým, že pre udržanie pokoja v Kristovi nevedia strpieť tých, ktorých bez príčiny obviňujú, ale v Donatovej strane strpia aj takých, ktorých inak zatracujú.³¹

doc. Mgr. Marcela Andoková, PhD.
Filozofická fakulta, Univerzita Komenského
Gondova 2, 81102 Bratislava
marcela.andokova@uniba.sk

³¹ Augustín tu naráža na schizmu maximianistov vnútri donatistickej cirkvi. Porov. BERROUARD, M.-F.: *Notes complémentaires*. In: BA 71. Paris: I.E.A., 1969, s. 910 – 911.

Opatrenia štátu, aby veriaci mučení komunistickým režimom, o tom nehovorili ani v rodine

Ladislav Csontos

State measures to prevent believers tortured by communist regime from speaking, even to the family

Abstract: Even before coming to power in February 1948, the Communist Party made no secret of its ideology, which aimed to eliminate religion and subjugate the Church. It seized control of the security forces, transforming them into an instrument of its political power. Doing this, it followed the Soviet model under the guidance of Soviet instructors. Once in power, the regime created the legal space for state terror by enshrining the leading role of the party in the constitution and by introducing a broadly worded penal code under which anyone could be punished with heavy prison sentences for any reason. Torture of prisoners became part of the practice of the State Security which could bind an interrogated person to secrecy and threaten them with further severe punishment. Even when released under an amnesty, the unjustly convicted were forced to sign an oath of secrecy. This was further reinforced by harsh experiences of their families, which discouraged them from speaking in detail about the torture they had suffered. They were released from prison in poor health, being under constant surveillance by the security services, and only occasionally did they tell their loved ones about this phase of their personal Calvary. It is all the more important to supplement these important pieces with the information obtained from other cases and comprehensive studies of the methods of the State Security, so that these people can be considered not only as victims of the communist regime, but also as martyrs for their faith, which is the purpose of our study.

Key words: totalitarian regime, martyr, investigation methods, state secrets, secrecy

ÚVOD

Po skončení druhej svetovej vojny sa komunistická strana usilovala uchopiť moc v štáte. Odstránila z polície osoby, ktoré boli spojené s bývalým režimom, spolupracujúcim s nacizmom a postupne obsadila svojimi ľuďmi Ministerstvo vnútra a políciu. Osobitne sa zamerala na obsadenie Štátnej bezpečnosti, kde

jej účinne pomáhali sovietski inštruktori. Pod ich vedením zaviedli sovietske vyšetrovacie metódy, založené na prezumpcii viny, v dôsledku čoho najsilnejším dôkazom na obvinenie a súdne konanie sa stalo priznanie obvineného, získané akýmkoľvek prostriedkami – prostriedkami fyzického i psychického mučenia. Osobitne aplikoval komunistický režim tieto metódy na triedneho nepriateľa, ktorým bol aj každý veriaci, biskup, kňaz, rehoľná osoba a laik, ktorý bol verný Katolíckej cirkvi a odmietal snahy režimu o ateizáciu spoločnosti. Už pred komunistickým pučom vo februári 1948 Štátna bezpečnosť používala sovietske metódy, ako o tom svedčí prípad zadržania provinciála lazaristov pátra Jána Hutyru v roku 1947. On o tom hovoril a sestry vincentky ho preto považovali za mučenika. Poslanec Demokratickej strany Štefan Blaško v parlamente podal 18. decembra 1947 správu o metódach vyšetrovania, v dôsledku čoho bol páter Hutyr v januári 1948 prepustený z väzenia.¹ Po komunistickom puči vo februári 1948 sa Štátna bezpečnosť stala nástrojom politického teroru. Už nemala nijakého oponenta na politickej scéne, a tak si napríklad dovolila mučiť českého kňaza Jozefa Toufara, ktorý na následky mučenia zomrel a až po štyroch rokoch bola informovaná jeho rodina.² Vyšetrovacia väzba bola doslova mučením. Preto v protokoloch sa nachádzajú priznania obvinených ku skutkom, ktoré nikdy nevykonali a na procesoch pôsobili ako figúrky v rukách komunistickej justície. Odhaľujú to aj vyšetrovacie metódy, ktoré používala Štátna bezpečnosť. Okrem toho pred prepustením z väzenia museli všetci podpísať vyhlásenie o mlčanlivosti o všetkom, čo prežili od zatknutia až do prepustenia ako o štátnom tajomstve. To je dôvod, prečo sa o prípadoch fyzického a psychického mučenia dozvedáme len sporadicky, keď sa dotýčný preriekol.³ Po rokoch je však ťažké dokazovať mučenie jednotlivých obetí komunizmu, ktoré vyšli z väzenia v zúboženom stave, s podlomeným zdravím, napríklad s vybitými zubami, no ani najbližším príbuzným v rodine o tom nechceli hovoriť, čo v nás vyvoláva otázku: Prečo? Iba občas sa svojim blízkym zdôverili, no nikdy o tom nechceli širšie rozprávať, čo sa zmenilo až po páde komunistickej diktatúry v novembri 1989.⁴ Zámeru komunistického režimu zlomiť odpor Cirkvi a neurobiť z obvinených mučeníkov mali zabrániť aj vyhlásenia o mlčanlivosti,

¹ Porov. JUDÁK, V., DANKOVÁ, S.: *Exodus*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda 1997, s. 154.

² Porov.: P. Josef Toufar – oběť komunistického pronásledování katolické církve v Československu [online] dostupné na: www.Joseftoufar.cz (cit. 31.10.2023)

³ CSANTOS, L.: *Môže byť svedectvo obetí komunizmu chápané ako mučenie?* Trnava : Dobrá kniha, 2021, s. 37.

⁴ Porov. BABÁL, M.: Osobnosť hodná povšimnutia. In : SOČUFKA, F., GABRIŠ, O. (Ed.). *Náš priateľ z Vlkolínca páter Palko Horský*. Trnava : Dobrá kniha 2010, s. 28, tiež MITOŠINKA, V.: *Pamäti kňaza*. Bratislava : Lúč, 1992, s. 68 – 69.

ktoré nútila Štátna bezpečnosť podpísať obvinených a prepustených z väzby. Napriek tomu sa postupne darí odhaľovať nielen prax Štátnej bezpečnosti, ale aj hrdinské svedectvo mučených kresťanov.

1. TRIEDNY NEPRIATEL

Štátna bezpečnosť v rukách komunistickej strany sa riadila jej ideológiou triedneho boja. Po komunistickom puči 25. februára 1948 bola 9. mája prijatá nová Ústava, vyhlasujúca ľudovodemokratickú republiku s vedúcou úlohou komunistickej strany. Podľa sovietskeho vzoru boli prijaté viaceré zákony, ktoré umožňovali stíhať kohokoľvek za čokoľvek. Už na jeseň 1948 bol prijatý zákon č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky, ktorý zaviedol pojem triedneho nepriateľa. Okrem trestných činov ako velezrada, vyzvedačstvo, nedovolené ozbrojovanie, šírenie poplašnej správy, schvaľovanie trestného činu a ďalších, ktoré má vo svojom trestnom práve väčšina štátov, vrátane súčasnej SR, obsahoval tento zákon aj trestné činy, ktoré z dnešného pohľadu pôsobia kuriózne, napríklad nedbalé zachovávanie štátneho tajomstva, ublíženie na cti prezidentovi republiky, hanobenie niektorých ústavných činiteľov, zneužitie úradu duchovného (t. j. ak sa duchovný vyjadruje k politike spôsobom, idúcim proti ľudovodemokratickému zriadeniu), ohrozovanie jednotného hospodárskeho plánu z nedbanlivosti, poškodzovanie záujmu republiky v cudzine, či hanobenie spojeneckého štátu. Formulácie jednotlivých paragrafov boli také široké, že bolo možné trestať kohokoľvek a za čokoľvek na ľubovoľnú dobu alebo trestom smrti.⁵

Podľa marxistického učenia o triednej spoločnosti je náboženstvo silným spojencom vládnucej triedy, a preto ateizmus je nástrojom na oslobodenie človeka. Diktatúra proletariátu si preto kladie ako jeden zo svojich hlavných cieľov odstránenie náboženstva. V *Abecede ateistu* z roku 1981 čítame: „Počínajúc otrokárskym zriadením náboženstvo odráža a obhajuje vykorisťovateľské vzťahy a vystupuje ako nástroj duchovného útlaku pracujúcich. Sociálne korene náboženstva spočívajú v tom, že v triednej spoločnosti obhajujú záujmy vládnucich tried a ospravedlňujú všetky formy vykorisťovania a útlaku. Ak však má náboženstvo svoje korene v určitej triednej štruktúre vykorisťovateľskej spoločnosti, znamená to, že ho nemožno prekonať iba rozširovaním vzdelania. To je možné

---

⁵ Porov. Zákon č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky. [online] dostupné na: <https://www.upn.gov.sk/data/pdf/231-1948.pdf>, (cit. 31.10.2023), tiež VAŠKO, V.: *Neumlčená II*. Praha : Zvon, 1990, s. 50.

dosiahnuť iba zničením tried, ktorých záujmy náboženstvo obhajuje a ktoré podporujú jeho existenciu.“⁶

Lenin zdôrazňoval diktatúru proletariátu, ktorej súčasťou je ateistická propaganda komunistickej strany, ktorá je zameraná na pretvorenie spoločnosti a vybudovanie socializmu.⁷ Alexander Solženicyn o praktickom uskutočňovaní tohto cieľa napísal: „S obľubou sa tvrdilo, že ľudí zatvárajú a súdia nie preto, že veria, ale za to, že svoje presvedčenie vyjadrujú verejne a svoje deti vychovávajú v náboženskom duchu. Ako to napísala Táňa Chodkevičová: „Modliť sa môžeš slobodne, no počuť ťa smie len sám Pán Boh.“ (Za tieto verše jej dali desať rokov trestného tábora.) Človek, presvedčený, že poznal pravdu viery, musí túto pravdu skrývať aj pred vlastnými deťmi! Náboženskú výchovu detí začali v 20. rokoch kvalifikovať podľa § 58, bodu 10 trestného zákonníka ako kontrarevolučnú agitáciu. Na súde dávali možnosť zriecť sa náboženstva. Stávalo sa nie príliš často, že otec sa zriekal a zostal doma vychovávať deti, kým matka išla na Solovky. (Za všetky uplynulé desaťročia ženy v Sovietskom zväze prejavovali väčšiu pevnosť.) Všetkých veriacich posielali do trestných táborov na nútené práce na desať rokov. (Bol to vtedy najvyšší trest.)“⁸ Cieľom socialistickej revolúcie bolo úplné odstránenie náboženstva pomocou diktatúry proletariátu, ktorú uskutočňovala komunistická strana prostredníctvom všemocnej Štátnej bezpečnosti.⁹

Preto jedným z hlavných nepriateľov nového režimu bola Katolícka cirkev a kresťanská viera. V boji proti nej pokračovalo vedenie Komunistickej strany Československa podľa sovietskeho vzoru. Už v júni roku 1948 sa konala v Karlových Varoch dôležitá porada predstaviteľov vlády o cirkevnej politike. Tam sa rozhodlo ako pokračovať v cirkevnej politike: „Obmedziť činnosť biskupov, izolovať ich od kléru, obmedziť vplyv Vatikánu, uviesť novú Katolícku akciu, zaviesť úrad pre cirkevné veci, podporovať kňazov, ktorí dávajú a plnia socialistické záväzky. Katolícku cirkev premieňať postupne na cirkev národnú, zasiahnuť do katolíckych ustanovizní, odstraňovať horlivých kňazov...“ A potom nasledovala jedna Jóbova zvesť za druhou. Vláda siahla na cirkevný majetok, poštatnila katolícke školy, zrušila katolícke časopisy, zakázala Združenie katolíckej mládeže, zrušila vydavateľstvá Spolku sv. Vojtecha, Posla, Verbum a iné. Koncom roku 1948 bola zatvorená Ústredná katolícka kancelária so sídlom

⁶ SKAZKIN, S. D. a kol.: *Abeceda ateisty*. Praha : Horizont, 1981, s. 39.

⁷ OKULOV, A. F. a kol.: *Vedecký ateizmus*. Bratislava : Pravda, 1974. s. 140.

⁸ Porov. SOLŽENICYN, A.: *Súostrovie GULag*. Zürich : Vydavateľstvo Poľana, 1974, s. 40.

⁹ Porov. TAUŠ, M.: Dějinné osudy marxova učení o diktatuře proletariátu In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis G 29* (1985), s. 149.

v Bratislave. Boli zakázané i ďalšie organizácie – katolíckych žien, mužov... Napriek všetkým tvrdým opatreniam a zásahom proti Cirkvi žiadala od biskupov, aby opätovne vydávali vyhlásenia na podporu vlády. Arcibiskup Beran preto v obežníku z 29. apríla 1949 napísal: „Nie sme ochotní kedykoľvek a pri každej príležitosti vydávať opätovné politické vyhlásenia. Našou úlohou je spása nesmrteľných duší.“ Medzitým boli zastavené katolícke časopisy, zrušené cirkevné školy a spolky, okolo 70 kňazov bolo vo väzení a spolu s nimi aj niekoľko sto laikov...¹⁰

2. MUČENIE

Predzvestou týchto praktík bol už prípad provinciála lazaristov pátra Jána Hutyra, ktorý cestoval s pútnikmi na svätorečenie Kataríny Labouré do Ríma, ktoré sa konalo 27. júla 1947. Pútnický vlak sa zdržal, lebo ho Štátna bezpečnosť obvinila z kontaktov s bývalým vyslancom vojnovnej Slovenskej republiky vo Vatikáne Karolom Sidorom¹¹. Napokon mu dovolili odcestovať, no sledovali ho traja príslušníci Štátnej bezpečnosti, ktorí s ním boli ubytovaní v jednej izbe, chodili s ním stále a v septembri ho zatkli. Pri vyšetrowaní ho týrali pod dozorom sovietskeho inštruktora. Vyzliekli ho donaha, zmlátili bičom a potom mu za nechty pchali špendlíky. Vtedy provinciálna predstavená Vincencia Olšovská napísala v svojom liste sestrám, že naozaj majú otca mučeníka. Sestry ho mali veľmi rady a týmto svedectvom sa stal pre nich povzbudením. Jeho advokát dal voči tomuto postupu odvolanie. Následne poslanec Demokratickej strany Štefan Blaško v parlamente podal 18. decembra 1947 správu o metódach vyšetrowania, v dôsledku čoho bol páter Ján Hutyra v januári 1948 prepustený z väzenia.¹² Po prepustení sa hneď musel liečiť v nemocnici, najprv v Bratislave a potom v Martine, čo ho však neušetrilo pred odvedením do koncentračného kláštora v Podolínci v apríli 1950.¹³

Po februári 1948 sa rozbehlo zatýkanie a súdenie skutočných i domnelých nepriateľov nového režimu a vyrábanie politických procesov ako spôsob vládnutia komunistickej strany. Strana všetky svoje politické akcie začala politickým

¹⁰ Porov. KOREC, J.Ch.: *Od barbarskej noci*. Bratislava : Lúč, 1990, s. 52 – 53. Pozri tiež: DO-LINSKÝ, J.: Alternatívne vzdelávanie a výchova mimo fakulty a seminára. In: *Katolícka bohoslovecká fakulta v Bratislave 1936 – 1989*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, Vojtech – spol. s. r. o., 2011, s. 196 – 206.

¹¹ Karol Sidor (* 16. júl 1901, Ružomberok – † 20. október 1953, Montreal) bol slovenský novinár, diplomat a umiernený politik Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.

¹² Porov. JUDÁK, V., DANKOVÁ, S.: *Exodus*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda 1997, s. 154.

¹³ Porov. SLANINKA, A., DANKOVÁ, S.: *Budete mi svedkami...* Bratislava : Németh Oto, 1999, s. 10.

procesom, ktorý mal demonštrovať potrebu jej realizácie. Takým bol napríklad veľký politický proces v Prahe s desiatimi predstaviteľmi reholí Augustín Machalka a spol. v dňoch 31. marca – 5. apríla 1950, ktorý bol politickou prípravou na brutálnu likvidáciu mužských reholí v noci z 13. na 14. apríla 1950.¹⁴

Ešte roku 1949 zohrávalo pri vytváraní politických procesov iniciatívnu úlohu vedenie ministerstva spravodlivosti, ale tu už sa iniciatíva presúvala na ŠtB, z ktorej sa stala mašinéria na „výrobu“ nepriateľov a ich likvidáciu s čoraz širším záberom. Ako metódy vyšetrovania Štátna bezpečnosť používala pri vyšetrovaní fyzické násilie a psychický nátlak. Dlhodobá samoväzba, brutálne bitie a mučenie, dlhé nočné výsluchy, násilné odopieranie spánku a pitia i iné prostriedky smerovali k tomu, aby sa vyšetrovaný priznal. Súčasne pôsobil psychický nátlak. Napríklad vyhrážanie sa postihom rodinných príslušníkov, apelovanie na zatknutých komunistov, aby „pomohli strane“, ponížovaním ľudskej dôstojnosti a pod. Formálne bolo používanie fyzického násillia zakázané, resp. na základe interných smerníc sa mohlo použiť len vo výnimočných prípadoch. Zodpovední vedúci stranícki a štátni funkcionári pritom vedeli, že vyšetrovatelia ho používajú v masovom rozsahu, ba niekedy sa ho dopúšťali aj oni sami. Navonok sa však tvárili, že o ničom nevedia, dokonca to kritizovali ako porušovanie smerníc strany a neskôr ako zanášanie gestapáckych metód do bezpečnosti. Bolo to však len pokrytectvo. Minimálne do prelomu rokov 1952 – 1953 sa na vyšetrovaných bežne používalo fyzické a psychické násilie. Nerozlučne to patrilo k práci ŠtB, jej pracovníci boli priamo vedení k tomu, aby priznanie dosiahli za každú cenu.¹⁵

¹⁴ ThDr. Ján Mastiliak (doživotie), redemptorista, gréckokatolíkov, náboženský spisovateľ, profesor na bohosloveckom učilišti v Obořišti. Trest neskôr zmiernil na 25 rokov, z ktorých bol väznený 15, prepustený pri amnestii v roku 1965, Augustín Machálka (25 rokov), opät premonštrátskeho kláštora v Novej Ríši, prepustený na amnestiu po 10 rokoch v roku 1960, PhDr. František Šilhan (25 rokov), provinciál jezuitov, amnestia roku 1960 sa na neho ako provinciála nevzťahovala, prepustený až pri amnestii v roku 1965, Bohumil Vít Tajovský (20 rokov), opät premonštrátskeho kláštora v Želive, prepustený 1960, ThDr. Silvester Brait (15 rokov), dominikán, šéfredaktor revue pre duchovný život Na hlbínu, prepustený 1960, Jan Blesík (15 rokov), redemptorista, prepustený 1960, PhDr. Jan Evangelista Urban (14 rokov), františkán, teológ, spisovateľ, zakladateľ a riaditeľ inštitútu Štúdiu catholicum, prepustený 1960. Adolf Kajpr (12 rokov), jezuita, šéfredaktor týždenníka Kresťan, zomrel vo väznici v Leopoldove 17. septembra 1959 na následky infarktu, pri ktorom nedostal náležitú lekársku starostlivosť, František Mikulášek (9 rokov), jezuita, šéfredaktor časopisu Dorast; prepustený 1959, Stanislav Barták (2 roky), kňaz-provizor premonštrátskeho kláštora v Novej Ríši, prepustený roku 1952.

¹⁵ Porov. *Nástroj represie a politickej kontroly Fenomén ŠtB*. [online] dostupné na: <http://www.historiarevue.sk/historia-2001-02/stb.htm> (cit. 15.05.2020), *doc. PhDr. Jan Pešek, Dr.Sc. (1949), vedecký pracovník Historického ústavu SAV v Bratislave. Zaoberá sa najnovšími dejinami Slovenska s dôrazom na obdobie po 2. svetovej vojne.*

Medzi týmito vyšetrovacími metódami bolo bežné bitie, škrtenie, bitie hlavou o stenu, kopanie, fackovanie a bitie pästou. Bol používaný tzv. kolotoč, kedy musel väzeň chodiť do kruhu, pričom ho bili mokrým uterákom. Výsluchy trvali niekedy dvadsaťdva a viac hodín aj niekoľko dní za sebou, obvinený si nesmel sadnúť a musel vypovedať postojáčky, alebo v po zore, alebo rukami opretý o stenu. Keď vyšetrovaný už násilie nevydržal a zrútil sa, obliali ho studenou vodou a prebudili ho fackovaním. Po návrate väzňa na celu pokračovalo fyzické mučenie. Nesmel si sadnúť a musel stále chodiť, čo spôsobilo, že mal opuchnuté nohy a hrozné bolesti a cítil hroznú únavu. V noci sa vyšetrovaného nenechali vyspať. V pravidelných štvorhodinových intervaloch ho budili a väzeň sa musel na povel hlásiť. Väzňov mučili hladom, zákazom vychádzok, zákazom fajčenia a odmietnutím lekárskej starostlivosti, nepoddajným odoberali okuliare a zubné protézy, ktoré im dávali len na obmedzený čas.¹⁶

3. KONKRÉTNE DOKUMENTY A SPOMIENKY MUČENÝCH

V jednotlivých prípadoch je náročné dopátrať sa ku konkrétnym metódam mučenia. Niekoľko zmienok sa nachádza v zadržaných tajne vysielaných listoch z väzenia a v súdnych spisoch. Iba sporadicky sa objavujú v spomienkach samotných obetí a v pamäti ich známych a rodinných príslušníkov, ktorí niečo o mučení prezradili.

O priebehu brutálnych výsluchov obetí komunistického režimu v jednotlivých prípadoch existujú len sporadické informácie v ich spisoch a v spomienkach, ktoré zachovali ich blízki, najmä ich rodinní príslušníci. Už samotné zatýkanie bolo brutálne, ako sa dozvedáme z motáku (tajne vyslaného listu) Karola Rajnocha z väznice v Ilave. Zo zadu bol napadnutý dvoma agentmi Štátnej bezpečnosti, viackrát udretý po tvári, ovalený nejakým tvrdým premetom a zakrvavený v putách nasadený do policajného auta, ktoré ho eskortovalo do väznice v Prahe. Píše v ňom aj o tom, že oficiálne nebol zatknutý a nebol mu doručený zatykač. Pri výsluchu vyšetrovatel' naňho kričal, že je pes, gauner a bandita, pričom ho škrtil, bil ho hlavou o stenu až sa v bezvedomí zrútil. K vedomiu ho priviedol obliatím studenou vodou.¹⁷ Páter Valér Zavorský uvie-

¹⁶ Porov. VLČEK, T.: Státní bezpečnost (StB) vývoj vyšetrovacích metod . [online] dostupné na: http://www.totalita.cz/stb/stb_met_fyz.php, (cit. 30.10.2023) tiež ŠIMULČÍK, J.: Svedok Krista a Cirkvi Silvester Krčméry. In: DZURJANIN, S.(Ed.): *Život za mrežami*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007, s. 222 – 223.

¹⁷ Porov. „Dne 22.11.1950 ve 14.55 hod. byl jsem v Tolsteho ul. ze zadu prepaden dvěma agenty pražské státní policie, roubíkován (sexuálně obťažovaný) a vražen do auta, které ve stejném okamžiku přijíždělo, v němž seděli další dva agenti. Ačkolí jsem se nebránil,

dol pri hlavnom pojednávaní: „Vypovedal som pod nátlakom. Zápisnicu pred Štátnou bezpečnosťou som podpísal pod nátlakom, mával som halucinácie a v takomto stave a mi vyhrážali ešte trojmesačnou temnicou.“¹⁸ Michal Petráš o svojom priznaní v zápisnici z jeho vyšetrovania vyhlásil, že bolo vynútené. Súd všetky pokusy o obhajobu odmietol ako neoprávnené. „Obvinený Michal Petráš skutkový stav tiež fakticky doznal, avšak aj on sa bránil, že nemal nepriateľský postoj proti ľudovodemokratickému zriadeniu, ale že sa cítil byť obmedzovaný, bol premiestnený do Podolíncu a tomuto sa chcel vyhnúť.“¹⁹

Výsluchy boli intenzívne a postupne sa stali neznesiteľné, o čom svedčia časové údaje z väzenských kníh a samotných zápisníc, ktoré sú niekedy veľmi stručné, hoci výsluch trval celé hodiny. V prípade Michala Petráša o intenzite vypočúvania a nátlaku svedčí Žiadanka na vydanie väzňa č. 816/61 Petráš 21. 5. 1951. V dňoch 21. – 30. mája bol z cely predvedený na výsluch jedenásťkrát. Jednotlivý výsluch trval aj štyri hodiny. Najintenzívnejší bol 24. mája a trval spolu takmer dvanásť hodín.²⁰ Priznanie P. Mateja Marka získala Štátna bezpečnosť tak, že ho mučili najmä tým, že mu nedovolili spať. Vyšetrovali ho v noci. Striedali sa pri ňom viacerí vyšetrovatelia a bez prestávky ho vypočúvali. Keď už nevládal, obľiali ho studenou vodou a odniesli na celu. Po pár minútach ho však znovu zobrali a vyšetrovali, nedovolili mu ani na chvíľu zaspať. Takto to išlo niekoľko dní za sebou. Po takomto spôsobe vyšetrovania ho donútili podpísať výpoveď, kde boli uvedené aj také veci, o ktorých vôbec nemal informácie. To vidno aj v protokoloch z výsluchov, aj keď už v nich nie sú zapisované otázky, ale skôr rozkazy. Metódou konfrontácie spracovaných skutočných alebo údajných výpovedí svedkov postupne lámali odpor vyšetro-

---

uhodil mě jeden z nich tvrdým tupým předmětem několikrát do spánku a na nos, zřejmě s úmyslem mě omráčit. Na to jsem byl spoután. Auto ihned vzalo směrem na Prahu. Asi 20 km za Bratislavou na otevřené silnici zastavili a byl mně vyprázdněn obsah všech kapes. Nenechali mi ani kapesník, přestože jsem silně krvácel z nosu. Na okraji Prahy byly mi zavázány oči. Tesně před půlnocí byl jsem – jak jsem se později dověděl – dodán do ruzyňské věznice u vrchního velitele čsl. státní policie. Formálně mně moje zatčení nebylo nikdy sděleno.“ In: ASIS fond 3.1.3.4.1. BA,V,94, obálka Závarský, Rajnoha Karol, väzeň v Ilave – vysielanie motáku odstúpenie. Príloha 1. /moták/(doslovný preklad). Žilina, dňa 1. júla 1952.

¹⁸ ŠA Bratislava, f. Štátny súd, Ts III 2/51, kartón č. 218, dok č. 2 Ts III 99/51-65. Zápisnica o hlavnom pojednávaní, spísaná dňa 12.12.1951 v trestnej veci proti Karolovi Rajnochovi a spol.

¹⁹ ASIS fond 3.1.3.4.1. obálka PETRÁŠ, Michal 3 Ts III 107/51/92, Rozsudok, Štátny súd, odd. v Bratislave 7. januára 1952.

²⁰ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len AZVJS), fond EK Petráš Michal nar. 26.9.1917; fond OS 51/5 Petráš Michal, nar. 26.9.1917 Žiadanka na vydanie väzňa č. 816/61 Petráš 21.5.1951.

vaných, ktorí napokon podpísali čokoľvek.²¹ A to už nebolo v tých najkrutejších päťdesiatych rokoch.

Páter Pavol Horský nerád hovoril o násilných praktikách vyšetrovateľov. Svojmu priateľovi Marcelovi Babálovi nechcel odpovedať na otázku, ako ho mučili. Nepredpokladáme, že by práve jeho šetрили alebo by sa hanbil za to, že málo trpel. Skôr z jeho reči s ním súdime, že sa hanbil za tých katov. Tá úžasná jemnosť, múdra prezieravosť a obrovský duchovný náboj jeho osobnosti videli vo všetkom Božiu prozreteľnosť. Vždy zdôrazňoval veľkú, ba ľudským rozumom nepochopiteľnú duchovnú silu obetovaného utrpenia ako náhrady pre Božie milosrdenstvo.²² Jeho priateľ profesor Jozef Šimončíč to trochu doplnil: „V roku 1951 bol Pavol Horský zaistený, bitý a týraný vo vyšetrovacej väzbe a 5. februára 1953 odsúdený Krajským súdom v Nitre na 10 rokov; 8 a pol roka si odsedel prevažne vo Valdiciah. Keď mu v roku 1953 zomrel otec, príslušníci Štátnej bezpečnosti ho priviezli len na pohreb, ale nesmel s nikým hovoriť.“²³

Podobne aj páter Michal Petráš svojim najbližším o tom len málo prezradil. Len raz povedal, že keď ho zobrali, stál opretý o múr pod lampou celý deň a celú noc. Keď už mal nohy opuchnuté, nevládal, zvalil sa na zem. V momente bol pri ňom dozorca a zasa musel stáť.²⁴ V odôvodnení rozsudkov sa uvádza, že obvinení sa ku skutkom kladených im za vinu priznali. Ako bolo priznanie získané, dokazuje celkový zdravotný stav Štefana Kršku po návrate z väzenia. Jeho syn Peter si spomína, že „otec o priebehu vyšetrovania nikdy nehovoril, zrejme bol zviazaný podpisom mlčanlivosti pri prepustení z väzby, no došiel z väzenia bez predných zubov. Aj jeho celkový zdravotný stav bol veľmi zlý, pretože vo väzení dostal cukrovku. Bola neliečená, lebo, samozrejme, nebudú protištátne živly liečiť. Prišiel veľmi zničený a štyri či päť rokov sa potľkal po nemocniciach, kým ho nastavili, dali do poriadku a našli zodpovedajúci liek. Vtedy bol problém dostať inzulín.“²⁵

Až po páde komunizmu niektorí mučení povedali a napísali viac. Dr. Viliam Mitošinka, rodák z Pobedima, v svojej knihe *Pamäti kňaza* napísal: „Posadili ma na stoličku uprostred izby. Okolo mňa stáli dvaja tajní, jeden asi šty-

²¹ Časový údaj z protokolu „Výslech zahájem v 18.00 hodin. ... Výslech ukončen 17.8.1955 v 10.15 hod. Pferušení v 10. hodin.“ In: ASIS fond 3.1.3.4.1., obálka SRNA, Ján: Zápis o výpovedi s obvineným Matějem. MARKO, nar. 24.2.1910 v Chynoranoch okr. Partizánske. Krajská správa MV Žilina, v Žiline dňa 16.8.1955.

²² BABÁL, M.: Osobnosť hodná povšimnutia. In: SOČUFKA, F., GABRIŠ, O. (Ed.). *Náš priateľ z Vlkolínca páter Palko Horský*. Trnava : Dobrá kniha 2010, s. 28.

²³ ŠIMONČIČ, J.: Nur ein Jesuit kann hier leben... In: SOČUFKA, F., GABRIŠ, O. (Ed.). *Náš priateľ z Vlkolínca páter Palko Horský*. Trnava : Dobrá kniha 2010, s. 61.

²⁴ Porov. AA Spomienky pani Anny Kováčovej na P. Michala Petráša, Piešťany máj 2022.

²⁵ AA Rozprávanie Petra Kršku v Ružomberku 19. januára 2023.

ridsať, druhý asi dvadsaťpäťročný a asi šesť príslušníkov národnej bezpečnosti. Jeden zo žandárov sa ma pýtal na nacionálie a kde som účinkoval. Dvaja tajní odišli. Žandár skríkol a udrél ma pästou do zátylia. Akoby na povel spustili do mňa množstvo úderov. Dvaja ma ťali pästami zozadu do tyla, dvaja ma ťikli spredu do čela, po lícach a sluchách. Proti úderom spredu som sa bránil dvíhaním rúk v okovách, no od úderov zozadu som narazil tvárou na ostré okovy, ktoré mi prerazili čelo na dvoch miestach. Krv mi stekala po tvári na zimník. No žandári ma bili ďalej. Vtom sa vrátili tajní a starší z nich sa ma posmešne opýtal: Poškriabali ste sa? Neodpovedal som, len som zavzlykal. Prestali ma biť a kázali sa umyť. Potom ma odviedli medzi ostatných. U niektorých som videl na tvári stopy po bitke. Hučalo mi v hlave. V lete 1960 – po návrate z väzenia – som sa z röntgenových snímok dozvedel, že mi pri bitke zlomili krčný stavec a ešte jeden-dva údery a mohla nastať okamžitá smrť.²⁶

Sú to len fragmenty celkového obrazu, no aj tak však veľa napovedajú a navodzujú mnohé otázky. Prečo títo mučení o veciach, ktorí o tom, čo prežili vo väzení, nechceli alebo nedokázali porozprávať ani svojim najbližším. To nás priviedlo k hlbšiemu skúmaniu vyšetrovacích a súdnych spisov jednotlivých osôb.

4. ZAVIAZANÍ K MLČANLIVOSTI LEN MÁLO POVEDALI

V päťdesiatych rokoch nachádzame vo vyšetrovacích spisoch absurdné vyhlásenia obvineného, ktorým sa zaväzoval k mlčanlivosti, nasledujúceho znenia: „*Prehlasujem a zaväzujem sa vlastnoručným podpisom, že o veciach, ktoré som sa dnes dozvedel (a), resp. na ktoré som bol (a) vypočúvaný (á), zachovám naprostú mlčanlivosť voči každému a to i voči členom vlastnej rodiny a príbuzným. Som si vedomý (á) toho, že v prípade porušenia tohto záväzku mlčanlivosti som trestný (á) podľa Trestného zákona č. 86/50.*“²⁷ Týmto spôsobom si Štátna bezpečnosť kryla všetky nezákonné postupy. Je zrejmé, že podpis takéhoto cyklostylovaného vyhlásenia nebol dobrovoľný. Spomenutý paragraf stanovoval trestnú sadzbu za vyzradenie štátneho tajomstva na jeden až päť rokov odňatia slobody nepodmienečne, v prípade zvláštneho ohrozenia vlasti až na desať rokov. Ak bol obžalovaný obvinený z vlastizrady, čo bolo v tých obvineniach bežné, jeho úhrnný trest odňatia slobody mohol byť ľahko aj dvadsaťpäť rokov.²⁸ V šesťdesiatych rokoch došlo k určitému zmierneniu. Základná trestná

²⁶ MITOŠINKA, V.: *Pamäti kňaza*. Bratislava : Lúč, 1992, s. 68 – 69.

²⁷ ABZP, Vyhlásenie o mlčanlivosti, s. 35. Vec: Alojz Kolmačka V3093, oper. pod zväzok.

²⁸ Porov. Trestný zákon [online] dostupné na: In: 86/1950 Zb. – Trestný zákon – SLOV-LEX (cit. 3.11.2023).

sadzba bola stanovená na šesť mesiacov až tri roky a v pritažujúcich okolnostiach na päť rokov.²⁹

V takomto právnom stave boli politickí väzni prepúšťaní z výkonu trestu, pričom ich nútili podpísať opäť cyklostylované vyhlásenie takmer toho istého obsahu ako v päťdesiatych rokoch. Znelo nasledovne: „*Prohlašuji, že po svém propuštění z výkonu trestu zachovám naprostou mlčenlivost o všem, co jsem se během výkonu svého trestu dozvěděl. Jsem si vědom toho, že všechny moje poznatky během výkonu trestu získané jsou součástí státního tajemství a že se vystavím trestnímu stíhání pro protistátní trestní čin, kdybych tento svůj slib mlčenlivosti jakkoliv porušil. Prohlašuje, že nemám proti správě NPT žádné požadavky s výjimkou nevyúctovaných peněžných odměn, které mi budou zaslány dodatečně. Ve Valdicích 10.5.1960. Michal Petráš Čitelný vlatnoruční podpis.*“³⁰ Prakticky nedošlo k nijakému uvoľneniu, lebo takýmto vyhlásením nad prepustenými i amnestovanými visel možný dlhoročný pobyt vo väzení, ktorý si sotva niekto z nich znova želal, čo bol zrejme jeden z hlavných dôvodov ich mlčania.

Ďalším faktorom, ktorý brzdil postihnutých hovoriť o svojom mučení, bola skúsenosť ich rodín, ktoré často dlhú dobu nemali nijaké informácie o svojich príbuzných, ktorí boli zaistení. Napríklad o Jánovi Lednickom jeho manželka rok nič nevedela. Zaistili ho tak, že ho predvolali na vojenskú správu a večer sa domov nevrátil. Nasledovali u nich domové prehliadky, a tak si uvedomili, že bol zaistený.³¹ Inú krutú skúsenosť mala rodina Štefana Kršku. Po jeho uväznení jeho rodinu deložovali zo služobného bytu. Jeho manželku, učiteľku, prepustili zo zamestnania a prežili iba vďaka jej rodičom a dobrým ľuďom, ktorí im pomáhali. Ani svojim deťom o procese a nátlakových metódach vyšetrovateľov nič nehovoril. Chcel ich uchrániť.³²

Po prepustení z väzenia pokračovalo sledovanie Štátnou bezpečnosťou, napríklad v prípade Pavla Horského boli použiti ako agenti Štátnej bezpečnosti je-

²⁹ Porov. Trestný zákon č 140/1961 Zb. [online] dostupné na: In: 140/1961 Zb. – Trestný zákon. – SLOV-LEX (cit. 3.11.2023)

³⁰ AZVJS, fond EK Petráš, Michal, nar. 26.9.1917; fond OS 51/5 Petráš Michal, nar. 26.9.1917 *Prohlášení*. Prohlašuji, že po svém propuštění z výkonu trestu zachovám naprostou mlčenlivost o všem, co jsem se během výkonu svého trestu dozvěděl. Jsem si vědom toho, že všechny moje poznatky během výkonu trestu získané jsou součástí státního tajemství a že se vystavím trestnímu stíhání pro protistátní trestní čin, kdybych tento svůj slib mlčenlivosti jakkoliv porušil. Prohlašuji, že nemám proti správě NPT žádné požadavky, s výjimkou nevyúctovaných peněžných odměn, které mi budou zaslány dodatečně. Ve Valdicích 10.5.60 Michal Petráš, čitelný vlastnoruční podpis. 10.5.1960.

³¹ Porov. AA Spomienky Mariana Lednického na svojho otca Jána Lednického, Pobeďim 15.2.2023

³² Porov. AA Rozprávanie Petra Kršku v Ružomberku 19. januára 2023.

ho najbližší spolupracovníci z civilného zamestnania. Mapovali predovšetkým, s kým z amnestovaných jezuitov sa stretáva a či vyvíja náboženskú činnosť, preto musel byť veľmi opatrný. Zisťovala, aký je jeho pracovný výkon, no najmä či sa zapája do politických debát a s kým hlavne z jezuitov sa stýka.³³

Systematické sledovanie sa sústredilo predovšetkým na rehoľných predstaviteľov a biskupov. Biskup Korec opisuje peripetie pátra provinciála jezuitov Jána Srnu po nástupe tzv. normalizácie alebo presnejšie povedané neostalizmu vo svojej knihe *Od barbárskej noci – Na slobode*. Vychádza z poznámok, ktoré si páter Ján Srna robil v svojich predvolaniach na Štátnu bezpečnosť, ktorá ho takmer pravidelne predvolávala na pohovory, a dokonca sa mu votrela aj na tzv. priateľskú návštevu v byte. Od roku 1969 až do 1974 sa Štátna bezpečnosť sa zaujímala o aktivitu P. Jána Srnu ako provinciála, a to najmä po roku 1969 po návšteve P. Generála Arrupeho. V roku 1970 mal na schránke stále uvedené Provincionalát Spoločnosti Ježišovej. V tej istej knihe biskup Korec hovorí podrobne o svojich predvolaniach na Štátnu bezpečnosť v rokoch 1973 – 1988. Boli pravidelné a časté.³⁴ Páter provinciál Andrej Osvald bol sledovaný Štátnou bezpečnosťou až roku 1989, keď bezpečnosť jeho zväzok uložila do archívu. Ako hlavnú príčinu neúspešného rozpracovania jeho činnosti a neúspešnej snahy o kriminalizáciu jeho činnosti priznala, že sa jej nepodarilo získať agenta z vnútorného prostredia rehole.³⁵

Viacerí po prepustení väzenia sa museli dlhodobo liečiť a už nikdy nenadobudli plné zdravie. Niektorí sa ani nedožili slobody, no tí, ktorí prežili, napriek svojmu pokročilému veku a podlomenému zdraviu obetavo pracovali do posledného dychu pre Ježiša Krista a jeho Cirkvi a vydali naozajstné svedectvo novovekých mučeníkov.

ZÁVER

Jednou z podmienok, aby sa stali obeťami komunistického prenasledovania, je nutnosť dokázať smrť mučeníka, ktorá nemusela nastať priamo pri mučení, čomu sa zrejme po prípade Jozefa Toufara Štátna bezpečnosť vyhý-

³³ Porov. ASIS fond 3.1.3.4.1. obálka HORSKÝ, Pavol. Dôvodová zpráva evidovaniu osoby podľa TRMV č. 1. z r. 1958. Horský, Pavel, nar. 15.1.1924 v Ružomberku. Okresné oddelenie ministerstva vnútra Lipt. Mikuláš, dňa 16. februára 1961.

³⁴ Porov. KOREC, J.: *Od barbárskej noci – Na slobode*. Bratislava: Lúč, 1993, s. 77 – 79. tiež TIBENSKÝ, P.: Udalosti zo života Jána Chryzostoma Korca. In: KOREC, J. Ch.: *Unum sint, Aby všetci jedno boli*. Bratislava: Lúč, 2001, s. 655 – 659.

³⁵ Porov. CSONTOS, L.: P. Andrej Osvald SJ – odvážny oživovateľ farností a rehole. In: OSVALD, A.: *Misijné kázne*. Trnava: Dobrá kniha 2019, s. 18 – 34.

bala. Metódy však boli dostatočne brutálne, lebo z väzenia vychádzali ľudia s podlomeným zdravím a trvalými následkami, ktoré boli jednou z príčin ich smrti. V takýchto prípadoch sa opierame o rozšírené chápania mučeníckej smrti, podľa ktorého za mučeníkov sa pokladajú nielen tí, ktorí boli materiálne usmrtení pre Krista, ale aj tí, ktorí fyzické a psychické utrpenie prežili a umreli neskôr. Za podstatné sa pokladá, aby bola dokázaná spojitosť utrpenia a smrti v zmysle, že mučeník umrel na následky spôsobeného utrpenia. Formálnym prvkom mučeníctva je príčina smrti. To znamená, že u prenasledovateľa príčinou jeho konania je explicitne alebo implicitne nenávisť voči viere a u mučeníka láska k Bohu a Cirkvi. Nie menej dôležité je, aby konanie prenasledovateľa smerovalo práve proti mučeníkovi, avšak po Druhom vatikánskom koncile došlo k rozšíreniu tradičnej koncepcie chápania mučeníctva, keď Ján Pavol II. sv. Maximiliána Kolbeho nazval mučeníkom lásky.³⁶ Dokazovanie, týkajúce sa prenasledovateľa a jeho úmyslu, je dnes už dostatočne rozvinuté. V otázke samotnej smrti sa nám ukazuje legitímne doplniť úločky z mozaiky mučenia v jednotlivom prípade celkovým spôsobom vyšetrovacích metód Štátnej bezpečnosti, ktoré sa riadili sovietskym vzorom, podobne ako vopred pripravené protokoly z výsluchov a obžaloby i rozsudky, ktoré boli v úplnej réžii Štátnej bezpečnosti. Vhodné by bolo preskúmať aj psychologické aspekty mučenia, ktoré sa postupom rokov posúvalo od fyzického k psychickému nátlaku s tým istým a jediným cieľom – získať priznanie obvineného, k tomu, čo Štátna bezpečnosť vopred stanovila v pripravených protokoloch.

prof. ThDr. Ladislav Csontos SJ, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Kostolná 1, 814 99 Bratislava
e-mail: ladislav.csontos@truni.sk

---

³⁶ Porov. Blahorečenie a svätorečenie prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD. In : *Tribunál* 2/2004.

Kňazstvo v Knihe zjavenia EXPLICITNE KŇAZSKÉ TEXTY: ZJV 1,6, 5,10 A 20,6.

Benjamin Uhrin

The Priesthood in the book of Revelation

Abstract: In the following article we shall attempt to study the concept of priesthood in biblical-theological perspective and focus on the last book of our Canon, the book of Revelation. This first part focuses on the explicit priestly texts (Rev 1,6; 5,10 and 20,6). Analysis and comparison of these texts brings up several important conclusions. The priesthood in Revelation is always closely connected to (active) kingship (rather than ambivalent kingdom). There is wide discussion on the eschatological character of these concepts. To stay faithful to the apocalyptic genre and narrative character of Rev we need to take into account the overall theological and practical purpose of this writing. Only then we can grasp the inaugurated character of the priesthood with strongly soteriological and christological aspects which take us back to the unique historical moment of Christ's priestly sacrifice.

Key words: the book of Revelation, priesthood, eschatology, christology.

NEDOSTATOK BIBLICKO-TEOLOGICKÝCH ŠTÚDIÍ NA TÉMU KŇAZSTVA V NZ

V úvode k dvojdielnemu článku publikovanom na prelome rokov 2006/2007 Fletcher-Louis konštatuje: „Všeobecne, kňazstvo je v moderných biblických štúdiách marginalizované.“¹ Nádej vidí v zmene, ktorú podľa neho priniesla postmoderna, zvlášť nárast záujmu o metaforu, príbeh, drámu a mys-

---

¹ Fletcher-Louis, Crispin H.T. *Jesus as The High Priestly Messiah*: Part 1. In: Journal for the Study of the Historical Jesus vol. 4.2 (2006), s. 156. Medzi možnými dôvodmi uvádza: “Wellhausen is, in this respect of course, a clear example of the commitments and values of a certain (liberal) Protestantism that has dominated biblical scholarship for the majority of the modern period... Disinterest in, for example, the description of Aaron's garments in Exodus 28 and the minutiae of the Tabernacle measurements and upholstery in Exodus (chs. 25–31, 35–40), reflects, for this scholarly tradition, a deeply felt antipathy to anything that smacks of a high church spirituality. That antipathy has, until the postmodern resurgence of interest in metaphor, story, drama and sacrament, been validated by the modern fear of mystery, allegory and ritual (a.k.a. ‘magic’) and myth.”

térium. Kým v oblasti SZ tieto zmeny nastali najmä vďaka židovským členom akademickej obce, v oblasti NZ sú tieto zmeny len v začiatkoch.² Podobný nedostatok naznačuje aj Vanhoye.³

PREČO KNIHA ZJAVENIA?

Ako sme ukázali v článku *Všeobecné kňazstvo v Písme* (ETČ 1/2008, s. 66-78), je len 5 miest v NZ, kde je použitá pojmová skupina ἱερεὺς na opis kresťanov či kresťanského spoločenstva. Z týchto 5 miest sú 3 v poslednom spise NZ, v Knihe zjavenia. Napriek tomu bola táto téma biblistami doteraz pomerne zanedbávaná. Okrem týchto miest v Zjv nachádzame aj množstvo kulticko-liturgického jazyka a symboliky, ktoré zatiaľ neboli skúmané vo vzťahu k teológii kňazstva v NZ. V jednom z mála príspevkov na tému kňazstva v Zjv Feuillet hovorí o prioritnej dôležitosti tohto prorocstva [t. j. Knihy Zjv] pre každého, kto chce do hĺbky pochopiť kňazskú doktrínu Novej zmluvy, či sa už jedná o kňazstvo Krista, alebo o kňazstvo vyhradené, ktoré dnes voláme služobnícke, alebo či sa nakoniec jedná o kňazstvo spoločné, pokrstených (...). Je to o to dôležitejšie, že až doteraz ho skoro nikto neskúmal pod uhlom Písma, ktorý je ale základný. Všetko nebolo povedané, a už vôbec nie v exegéze a v teológii (...).⁴

V tomto článku sa zameriame na identitu kňazov v textoch, ktoré sa vyjadrujú k téme kňazstva priamo, t. j. obsahujú pojmy skupiny ἱερεὺς. Už samotné použitie pojmu ἱερεὺς v NZ je veľmi zaujímavé. Po niekoľkých výskytoch v evanjeliách a v knihe Skutkov, kde väčšinou označuje židovských kňazov, sa zrazu stráca a znovu sa objavuje až v epištole Hebr. Aj tu najčastejšie označuje kňazov židovských, ale v kontraste k nim aj Ježiša, ako nového (veľ)kňaza podľa poriadku Melchisedekovho. Jediné ďalšie výskyty pojmu ἱερεὺς potom nachádzame v Zjv 1,6, 5,10 a 20,6.⁵ Pozrime sa teraz detailnejšie práve na tieto tri texty.

² Op.cit., s. 156.

³ Vanhoye, Albert. *OT Priest and the New Priest according to the NT*. Petersham: St.Bede's, 1986, s. xi-xv.

⁴ Feuillet, André. *Les chrétiens prêtres et rois d'après l'Apocalypse. Contribution à l'étude de la conception chrétienne du sacerdoce*. Revue Thomiste 75 (1975), s. 41.

⁵ V 1 Pt 2 nachádzame 2-krát použitý príbuzný pojem ἱεράτευμα.

1 TEXT A LITERÁRNO-GRAMATICKÝ KONTEXT ZJV 1,6, 5,10 A 20,6

ZJV 1,6

καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ,
αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας [τῶν αἰώνων].
ἀμήν.

Tieto slová sú súčasťou Prológu, v ktorom Ján po úvodných častiach (*superscriptio* a *adscriptio*) a uvádza tradičný nz pozdrav χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη, ale originálne ho rozvíja.⁶ Pravdepodobnú narážku na Ex 3,14 ὁ ὢν dopĺňa o prítomný a budúci aspekt καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος a pokračuje zvláštnym odkazom na sedem duchov.⁷ Najpravdepodobnejší dôvod, prečo Syna necháva na záver je ten, že ťažisko pozornosti chce upriamiť práve na neho.

Najprv troma spôsobmi charakterizuje osobu Ježiša Krista⁸ a potom v doxológii uvádza Jeho tri zásluhy:

- a) Τῷ ἀγαπῶντι ἡμᾶς;
- b) καὶ λύσαντι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ;
- c) καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ.

Ako vidíme, v prípade a) a b) je to vyjadrené participiami prezenta a aoristu, ale v prípade c) je to aoristové indikatívum.⁹

Zaujímavé varianty rukopisov i prekladov nachádzame pri slovnom spojení βασιλείαν ἱερεῖς.¹⁰ Varianty tu vidíme aj v slovenských prekladoch, keď ekumenický aj evanjelický uvádza: *kráľovstvom, kňazmi*, ale Roháčkov: *kráľmi a kňazmi*.¹¹

Ako Fiorenza ukazuje, varianty sú pravdepodobne ovplyvnené textom Iz 61,6, Ex 19,6, a najmä jeho nz ozvenou v 1 Pt 2. Staršie preklady, ktoré sú závislé od *Textus Receptus* tak väčšinou pridávajú medzi dve slová spojku. Prav-

⁶ Aune, *Revelation*, s. 26-35; 40.

⁷ otázka, či ide o trojičný pozdrav, kde 7 duchov odkazuje na Ducha Svätého, alebo 7 duchov predstavuje anjelov je odpovedaná rôzne (Aune contra Bruce, Sweet, Metzger, Smalley, Bauckham).

⁸ Žalm 89.

⁹ Niektoré rukopisy prispôbili tretie sloveso prvým dvom a zmenili ἐποίησεν na participium. Dôslednú textuálno-kritickú analýzu troch kňazských miest v Zjv, vrátane všetkých významných textových variant, podáva Schüssler Fiorenza, *Priester*, s. 68-78, por. Aune, *Revelation*, s. 41-42.

¹⁰ Aune, *Revelation*, s. 47-49.

¹¹ Rozdiel je v tom, či ide o jednu dvojítu, alebo dve samostatné funkcie; pozri *Králi a kňazi*.

depodobne pôvodné je však najťažšie čítanie, kde sú tieto dve substantíva bez predložky, spojky či čiarky.¹²

Je potrebné si ešte všimnúť, že tieto slová sú vyslovené autorom v 1. osobe plurálu v kontexte oslovenia maloázijských cirkví, čím identifikuje kňazov z 1,6 s ľuďmi Kristom milovanými a oslobodenými, t. j. súčasnou Cirkvou, vrátane seba i kresťanov v Malej Ázii.

Ďalší variant nachádzame pri zámene ἡμᾶς, kde niektoré rukopisy (A 1678 1854 2053 2062 2080 2344) uvádzajú datív ἡμῖν, s pravdepodobným významom *učinil nám kráľovstvo, kňazov*. Feuillet, Vanhoye aj Beale, ktorí si tento variant všímajú sa však zhodne prikláňajú k väčšinovému akuzatívu ἡμᾶς.¹³

Vidíme teda, že v Zjv 1,6 je na vznik prítomného kňazstva a kráľovania kresťanov poukázané v kontexte Božej Trojice, na sz pozadí exodu, auristovým tvarom, ktorý poukazuje na soteriologický aspekt Ježišovej dokonalej obete za hriech. Dôležité je vidieť aj budúci aspekt vyjadrený pojmom ὁ ἐρχόμενος.

Zjv 5,10

καὶ ἐποίησας αὐτοὺς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλείαν καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

Druhým miestom v Zjv, kde nachádzame pojem ἱερεύς, je Zjv 5,10. Podobne ako v 1,6 (doxológia nadväzujúca na pozdrav), tu je to v kontexte oslavnej *Novej piesne*. Tú však spievajú 4 bytosti a 24 starších ako odozvu na to, že Baránok je hoden vziať knihu a otvoriť jej pečate.¹⁴ Aj v tomto prípade sú menované 3 zásluhy Baránka:

- a) ὅτι ἐσφάγης;
- b) καὶ ἠγόρασας τῷ θεῷ ἐν τῷ αἵματί σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους;
- c) καὶ ἐποίησας αὐτοὺς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλείαν καὶ ἱερεῖς.

Tvar ἐποίησας je veľmi podobný tvaru, ktorý je použitý v 1,6. Rozdiel je len v 2. osobe singuláru, keďže tu je pieseň adresovaná priamo Baránkovi. Podobne ako v 1,6 aj tu je možné cítiť pozadie exodu, keď je ukázané na nevyhnutnosť preliatej krvi (Paschálnej) obete.

¹² Schüssler Fiorenza, *Priester*, s. 72: „Die unverbundene, grammatikalisch schwierige Stellung von βασιλείαν ἱερεῖς ist sowohl die am besten belegte Lesart, als auch die lectio difficilior.“ (contra napr. Aune).

¹³ Feuillet, *Les chretiens pretres*, s. 42; Vanhoy, *Priest*, s. 308; Beale, *Revelation*, s. 195.

¹⁴ Zjv 5,9.

Pomerne prekvapivo vyznieva zmienka o tom, že súčasťou Božieho vykúpenia, a teda aj kralovania a kňazstva, sú ľudia *ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους*. Aj keď určitý náznak tohoto rozmeru spásneho diela vidíme aj v kontexte 1,6, tu je rozvinutý do definitívnej podoby, akú zohráva v celej Knihe Zjv.¹⁵

Veľmi zaujímavé je všimnúť si rôznosť prekladov vo v. 9-10, kde pozorujeme zásadné rozdiely medzi prekladmi závislými od *Textus Receptus* (napr. kralický, Roháček, KJV) a novšími prekladmi opierajúcimi sa o závery súčasnej textuálnej kritiky (väčšina ekumenických prekladov). Zásadný rozdiel spočíva v otázke, či je Baránkove spásne dielo opisované vo v. 9-10 vzťahované na 1. osobu plurálu (a tak sa vzťahuje aj na 4 bytosti a 24 starcov), alebo je opisované v 3. osobe plurálu (a vzťahuje sa na vykúpených ľudí *ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους*). Textuálne dôkazy sú jednoznačné v prospech 3. osoby plurálu,¹⁶ ale ako správne ukazuje Stonehouse, staršia interpretácia založená na *Textus Receptus* má ešte stále silný vplyv na diskusiu a exegézu týchto pasáží.¹⁷

Ďalším textuálnym variantom je slovesný čas v poslednej časti v. 10. Nakoľko interpretácia tejto myšlienky nie je priamo závislá od gramatického slovesného času,¹⁸ ďalšiu diskusiu k významu týchto slov necháme do ďalšej časti.

V krátkosti, kňazstvo vykúpených je tu „ospevované“ 4 bytosťami a 24 staršími ako dôsledok spásneho diela zabitého Baránka. Okrem soteriologických aspektov a spojitosti s konceptom kralovania prítomných aj v Zjv 1 je tu väčší dôraz položený na kozmologický dosah Baránkovej smrti a na odozvu, akú vyvoláva.

Zjv 20,6

μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεῦτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ [τὰ] χίλια ἔτη.

Posledným miestom v Zjv, kde nachádzame použité slovo *ἱερεὺς*, je v Zjv 20,6. V tomto prípade neide o súčasť doxológie, ale jedného zo siedmich bla-

¹⁵ Bauckham, *Climax*, s. 238-337.

¹⁶ Metzger, Stonehouse, Schüssler Fiorenza, Beale, Aune.

¹⁷ K tomuto problému sa vrátíme v časti o 4 bytostiach a 24 starcoch.

¹⁸ Či je to prezent s významom budúca, alebo futúrum s významom prezenta – možné sú oba časové aspekty; tak Caird, *The Revelation of St. John the Divine*. New York, Evanston : Harper & Row, 1966, s. 77.

hoslavenstiev Zjv.¹⁹ Tak je opäť aj literárnou formou zdôraznená dôležitosť a dosah tohto konceptu.

Mali by sme si všimnúť, že 3 výskyty kňazských textov sú pomerne dobre rozložené v Zjv (1.,5. a 20. kapitola). Kontext tohto miesta je jedným z často diskutovaných problémov Zjv, keďže hovorí o miléniu.²⁰ Kňazstvo a kráľovstvo sú tu slúbené (na tisíc rokov) tým, *čo boli sťať pre Ježišovo svedectvo a pre Božie slovo* a tým, *čo sa neklaňali šelme ani jej obrazu a neprijali znak na svoje čelo a na ruku* (v. 4). Títo majú podiel na prvom vzkriesení (v. 5).

Na rozdiel od 1,6 a 5,10 je tu kňazstvo vyjadrené genitívnu (ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ) a nie datívnu väzbou (ἱερεῖς τοῦ θεοῦ). V tejto genitívnej väzbe je kňazstvo vzťahované aj ku Kristovi (*budú kňazmi Krista*). Aj na tomto mieste môžeme cítiť sz pozadie.²¹ Kým však v Zjv 1,6 a 5,10 je kňazstvo veriacich priamo spájané s minulým vykupiteľským dielom Krista a vyjadrené aoristom ἔσονται, v 20,6, ku koncu Knihy Zjv, je prekvapivo vyjadrené budúcim ἔσονται.²² Podobne ako v 1,6, aj tu sú slová o kňazoch a kraľovaní vložené do úst autora, ktorý však o nich hovorí v 3. osobe plurálu (na rozdiel od 1. osoby v 1,6).

Odborníci diskutujú aj o tom, či slovo *sťať* označuje len násilne usmrtených, t. j. martýrov, alebo je možné to v kontexte chápať širšie, vrátane tých verných, ktorí sa neklaňali šelme, ale zomreli prirodzenou smrťou.²³ Problematické je aj pochopenie slovného spojenia τὰς ψυχὰς τῶν πεπελεκισμένων, kde pojem *psyche* môže označovať dušu v protiklade k telu, ale často je používaný aj ako synonymum pre život, živú bytosť, či telo (Zjv 8,9; 12,11; 16,3; 18,13). Je však ťažko predstaviteľné, že autor chcel povedať, že videl fyzické telá bez hláv, ktoré ožili.

Kde sa táto scéna odohráva – v nebi, či na zemi? V 20,1 síce autor hovorí, že videl anjela *zostupujúceho z neba*, to však neodpovedá na otázku, kde sa na-

¹⁹ Aune, *Revelation*, vol.I, s. 43-47 detailne pojednáva o doxológii; porovnáva ju aj z benedikciou.

²⁰ Mealy, J.W. *After the Thousand Years. Resurrection and Judgement in Revelation 20*. JSNT-Sup 70. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1992; hneď v úvode hovorí: "It goes without saying that this chapter (Rev 20) belongs among Revelation's most difficult exegetical territories." s. 11.

²¹ Zvlášť Ex 19,6 a Iz 61,6, tak aj Schüssler Fiorenza, *Priester*, s. 336-338; Aune, *Revelation*, s. 1093; ale aj Elliott, John Hall. *The Elect and the Holy: An Exegetical Examination of 1 Peter 2,4-10 and the Phrase Basileion Hierateuma*, Supplements to Novum Testamentum, 12. Leiden : Brill, 1966., s. 116.

²² Za normálnych okolností by človek očakával opačný postup: na začiatku Zjv ako budúcnosť, na konci ako realita.

²³ Beale, *Revelation*, s. 1015; Prigent, *Apocalypse*, s. 570 contra Elliot, *Elect and Holly* 116-118; Ladd 263, Morris 237.

chádzajú tróny. Keďže však 42 výskytov pojmu *thronos* v Zjv z celkového výskytu 46 odkazuje na trón(y) v nebi, je pravdepodobné, že aj tu ide o tróny v nebi! Veľmi silne tu cítiť aj pozadie Dan 7,9, čo sa tiež odohráva v nebi.²⁴

Je ďalej pravdepodobné, že keď autor hovorí: *Καὶ εἶδον θρόνους καὶ ἐκάθισαν ἐπ’ αὐτούς*, nemyslí na fyzické kusy nábytku na ktoré sa posadili, aby odtiaľ vládli. Kontext je plný ďalších vysoko symbolických slovných spojení ako: *klúč od priepasti, veľká reťaz, drak, starý had*. Aj to nás musí viesť k opatrnosti, aby sme nechceli vysvetlovať tieto verše príliš doslovisticky. Je jasné, že tu ide o obraznú reč, ktorej cieľom nie je presne opísať budúce udalosti, ale povzbudiť k vernosti.

Mealy správne podotýka, že obsahom všetkých častí Zjv 20 je súd.

Kľúčovou otázkou, ktorá robí milénium zrozumiteľným, nie je „Prečo sú svätí vzkriesení a vládnu tisíc rokov?“ (ako navrhuje Fiorenza), ale skôr „Prečo tí, ktorí nie sú svätí, nie sú vzkriesení kým sa nedovrší tisíc rokov?“ (20,5). ... Toto je otázka, na ktorú Kniha zjavenia ponúka koherentnú odpoveď.²⁵

Ak sa teda dá dôraz na správne miesto, vznikne priestor na pochopenie jednotlivých vecí v kontexte celej Knihy Zjv. Potom nám texty ako Zjv 1,6, 5,10 a 22,5, spolu s ich sz ozvenami Ex 19,6 a Iz 61,6 prinesú svetlo aj do menej jasných textov, konkrétne 20,4-6.²⁶ McKelvey končí svoj príspevok k tejto téme slovami:

Je poľutovaniahodnou a nešťastnou skutočnosťou, že milénium v Knihe Zjv je zanedbávaným predmetom... Ak vedecká práca na Zjv v súčasnosti niečo ujasnila, tak je to záujem tejto knihy o pozemskosť a centralita milénia pre jej víziu spravodlivého sveta.²⁷

Ak je teda potrebné prikloniť sa k niektorému z názorov, zdá sa, že bez ohľadu na konkrétny referenčný rámec martýrov v tomto texte, výzvu a útechu

²⁴ Zjv 5,10 hovorí, že vykúpení budú kralovať na zemi; Gábriš, *Zjavenie*, s. 80 hovorí, že nie na zemi, ale *nad zemou*.

²⁵ Mealy, *After the Thousand Years*, s. 45; veľmi podobne aj McKelvey, R. J. *The Millennium and the Second Coming*. In: *Studies in the Book of Revelation*. Edited by Steve Moyise. Edinburgh : T & T Clark, 2001, s. 86

²⁶ Takéto pochopenie by bolo podporené aj príbuznými miestami v 1 Pt 2, kde, podľa Nelsona, *Raising*, s. 161 je kňazstvo “not merely something in the future but is established in the present (the “now” of v. 10). Yet their peoplehood is also mater of faith, for it is as believers that they have their relationship to God (1,5,21)“.

²⁷ McKelvey, R. J. *The Millennium and the Second Coming*. In: *Studies in the Book of Revelation*. Edited by Steve Moyise. Edinburgh : T & T Clark, 2001, s. 100.

tohto obrazu je, podľa nás, možné vzťahnúť na všetkých verných nasledovníkov Krista, ktorí v ňom získali život a podiel na Jeho kňazstve i kralovaní.²⁸

Na prvý pohľad sa javí zrejmé, že okrem samotného pojmu ἱερεῖς je tu množstvo ďalších podobností s predchádzajúcimi dvoma miestami, ako napr. sz pozadie, slávnostná literárna forma, prítomnosť konceptu kralovania, či osoba, ktorej sú slová pripísané. Je tu však aj niekoľko nových aspektov, ako napr. milénium či blahoslavenstvo.

2 POROVNANIE ZJAVENIA 1,6, 5,10 A 20,6

Porovnanie týchto troch explicitne kňazských textov potom vyzerá nasledovne:

Zjv 1,6	Zjv 5,10	Zjv 20,6
καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ	ἐποίησας αὐτοῦς βασιλείαν καὶ ἱερεῖς τῷ θεῷ ἡμῶν καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς.	ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ [τὰ] χίλια ἔτη

Na všetkých troch miestach vidíme vplyv sz textov Ex 19,6 a Iz 61,6, podobne ako vplyv 1 Pt 2. Zaujímavou črtou je použitie rôznych slovesných časov na vyjadrenie kňazstva (2-krát aorist, 1-krát futúrum), ako aj súvis konceptu kňazstva a kralovania (2-krát aorist a 2-krát futúrum). Budúci aspekt kralovania je vyjadrený slovesom βασιλεύσουσιν, ktoré je v rovnakom tvare v 5,10 aj 20,6.²⁹ Kým však v 5,10 je špecifikované, že budú vládnuť na zemi, v 20,6 je špecifikované, že budú vládnuť tisíc rokov.

To vytvára určité napätie, keď ustanovenie kňazstva je 2-krát pripísané minulosti (aoristové ἐποίησας), ale realizácia kralovania je 2-krát vyjadrená budúcim βασιλεύσουσιν! Riešením tohto napätia je potom buď oddelenie

²⁸ Tak Beale, *The Book*, s. 1000, Fiorenza, *Priester*, s. 336-338, Ladd, *Revelation*, s. 264; contra Elliot, *The Elect*, s. 116-118, Caird, *The Revelation*, s. 77.

²⁹ V Zjv 5,10 je svedectvo rukopisov rozdelené medzi prezent a futúrum veľmi vyrovnané. NA²⁷ aj USB⁴ sa prikláňajú k futúru (tak aj Metzger, Schüssler Fiorenza), ale Bandstra, *Kingship*, s. 18-19 i Beale, *Revelation*, s. 362 argumentujú za prezent. V Zjv 20,6 má prezentný tvar len kódex Alexandrinus a to je jednoznačne menej pôvodné.

kňazstva od kralovania na dve rozdielne funkcie či atribúty,³⁰ alebo vysvetlenie tohto napätia eschatologickým pohľadom „už, ale ešte nie“.³¹ Keďže porozumenie tomuto napätiu je kľúčové pre našu tému, budeme sa mu podrobnejšie venovať neskôr.

Ďalším rozdielom je zmena osoby, keď v 1,6 sa autor zaraďuje medzi tých, ktorí boli učinení kňazmi, ale v 20,6 o nich hovorí v 3. osobe plurálu.³² Spolu s rozdielmi v kontexte a časovom ohraničení kňazstva a kralovania to často vedie k názoru, že Zjv 1,6 a 5,10 poukazujú na jednu a tú istú vec, kým Zjv 20,6 je potrebné skúmať samostatne.

Spoločné pre všetky tri texty je však prítomnosť terminológie kralovania. Pozrime sa teda najprv, aký je v Zjv vzťah kňazstva a kralovania.

3 KŇAZSTVO A KRALOVANIE

Ako sme videli, na všetkých troch miestach, kde sa v Zjv vyskytuje pojem ἱερεὺς, v bezprostrednom kontexte vždy nachádzame aj myšlienku kralovstva a kralovania.³³ Je táto blízkosť zámerná? Ukazuje na príbuznosť, či dokonca neoddeliteľnosť týchto dvoch funkcií?

Kňazstvo a kralovanie v SZ. Keďže za každým z týchto textov môžeme viac či menej jasne vidieť sz texty, nie je možné nevšimnúť si vzťah týchto dvoch konceptov v SZ. Začať musíme už na prvých stranách Biblie.³⁴ Cheung vo svojom článku *The Priest as the Redeemed Man: A Biblical-Theological Study of the Priesthood* (Kňaz ako vykúpený človek), jasne ukazuje, že Adam je prvým príkladom spojenia týchto dvoch funkcií.³⁵ Aj podľa Bealea, Genesis 1-2 nielen opisuje Adama ako kralovského záhradníka a ochrancu, ale robí to jazykom,

³⁰ Tak napríklad Schüssler Fiorenza na všetkých miestach k tomuto textu.

³¹ Za inaugurovanú eschatológiu argumentuje na tomto základe Bandstra, *Kingship*, s. 18-20. Tak aj Beale, *Revelation*, s. 363 a Prigent, Pierre. *Commentary of the Apocalypse of St John*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2001., s. 556, 562, 611.

³² Beale, *Revelation*, s. 325 však hovorí, že v rámci liturgického kontextu je prirodzeným fenoménom hovoriť v 3. osobe a pritom nepopierať identitu so skupinou.

³³ Pre pojem βασιλεία uvádza BDAG, s. 134 významy: kingship, royal power, royal rule, kingdom; Bandstra, *Kingship*, s. 17 argumentuje pre preklad „aktívnym“ slovom *kingship*, čomu je bližšie slovenské *kralovanie* (v protiklade k potenciálne pasívne chápanému *kralovstvo*); pozri aj Vanhoye, *Priest*, s. 293 a Schnackenburg, *God's Rule*, s. 354-357.

³⁴ Gelston, A. *The Royal Priesthood*. Evangelical Quarterly vol. XXXI (1959), s. 155 hovorí, že skúmanie sz pozadia k postave kráľa-kňaza musí začať Melchisedekom... novšie diela však vidia kľúčovú postavu v už v Adamovi (napr. Cheung, Beale, Klawans, Fletcher-Louis).

³⁵ Cheung, A. T. M. *The Priest as the Redeemed Man: A Biblical-Theological Study of the Priesthood*. JETS 29/3. September 1986, s. 265-275; podobne Fletcher-Louis, *Jesus as the High Priestly Messiah*.

ktorý zneje ako “worshipful obedience” (bohoslužobná poslušnosť).³⁶ To ho vedie k záveru, že Adam je nám predstavený ako „prvý kňaz-kráľ stvorený na Boží obraz“.³⁷ To, čo je v Bealeovej štúdií snád' nové, je dôraz, že kňazskou úlohou Adama a (a jeho potomstva) bolo nielen byť mediátormi Božej prítomnosti, ale Boží príbytok rozširovať.

Pomerne často diskutovanou postavou v tejto súvislosti je tajomný Melchisedek, v ktorom sa očividne spájajú tieto dve funkcie.³⁸ Balla na základe skúmania ďalších, mimokanonických spisov tohto obdobia prichádza k presvedčeniu, že v období napísania Hebr (predmet jeho skúmania) existovala živá tradícia, ktorá považovala Melchisedeka za nebeskú bytosť.³⁹ Fletcher-Louis sa tiež dotýka Melchisedekovskej tradície a dokazuje, že je rozhodujúca pre (seba-) pochopenie Ježišovho (veľkňazského) mesiášstva.⁴⁰ Pre nás je však zatiaľ postačujúce všimnúť si, že napriek veľmi krátkej zmienke v SZ, Melchisedek ostáva živou témou až do obdobia NZ, ukazujúc, medzi iným, práve na súvis konceptu kňazstva a kraľovania.

Asi najznámejším miestom SZ ktoré sa v tejto súvislosti spomína je Ex 19,6,⁴¹ kde hebrejský výraz מַלְאָכִים כְּהֵנִים spája tieto dva koncepty do jedného výrazu a pripisuje ho celému Izraelu, ako ich zvláštnu funkciu medzi národmi.⁴²

Kráľovstvo a kraľovanie je často vyjadrené aj v symboloch napr. trónu. Priamy vzťah medzi trónnou miestnosťou a chrámom (či presnejšie svätyňou svätých)⁴³ môžeme vidieť napríklad v Iz 6, Dan 7, ale aj Zjv 7,15 a 16,17.⁴⁴

Kňazstvo a kraľovanie Ježiša. Keď sa potom pozrieme do NZ, nachádzame spojenie a naplnenie týchto funkcií v prvom rade v Ježišovi Kristovi. Veľkú pozornosť tejto pomerne zanedbanej téme venoval v poslednom čase Fletcher-Louis, ktorý v mnohých odborných publikáciách poukazuje na dôležitosť poznania židovského, ako aj grécko-rímskeho dobového pozadia k správne-

³⁶ Beale, *Temple*, s. 81,

³⁷ Op.cit., s. 81nn.

³⁸ Gn 14,18

³⁹ Balla, P. *The Melchizedekian Priesthood*. 1995. Budapest: Károli Gáspár Reformed University - Faculty of Theology. s. 76.

⁴⁰ Fletcher-Louis, *Jesus as the High Priestly Messiah*. Part I, s. 173-175

⁴¹ Ex 19,6.

⁴² Pre dôslednú analýzu a výklad tohto miesta pozri J. A. Davies, *A Royal Priesthood. Literary and Intertextual Perspectives on an Image of Israel in Exodus 19.6*. JSOTSS 395. 2004. London, New York: T&T Clark. 290 s.

⁴³ Detailným štúdiom tohto pojmu v Zjv sa zaoberá Spatafora, A. *From the Temple of God to God as a Temple: A Biblical Theological Study of the Temple in the Book of Revelation*. Tesi Gregoriana Serie Teologia, 27. Rome: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1997.

⁴⁴ Zjv 7,15.

pochopeniu tejto témy (aj) v evanjeliách.⁴⁵ Aj keď jeho hlavným zámerom je poznávanie *historického Ježiša* ako ho vidíme v evanjeliách, poukazuje aj na kontinuitu tejto témy v Hebr i v Zjv.⁴⁶ V úvode prvej časti štúdie Ježiš ako veľkňazský Mesiáš (*Jesus as a High Priestly Messiah*) medzi iným hovorí:

„Aj keď, ako ukážem, v evanjeliách nachádzame kňazský jazyk (priestly language), nie je zrejмый a priemerný moderný čitateľ NZ vie málo o materiáli v Pentateuchu, ktorý ho prináša na svetlo. Kňazské kategórie zohrávajú významnú úlohu vo východnom kresťanstve, ale na (predovšetkým protestantskom) západe, sa takmer vytratili.“⁴⁷

Základom jeho argumentácie je nový pohľad na Ježišov programový materiál v Mk 1-6, sčasti závislý na novom porozumení titulu Syn človeka.⁴⁸ V závere konštatuje, že táto téma si vyžaduje ďalšie skúmanie v kontexte ostatných evanjeliových textov a Ježišovho života. Jeho príspevok je minimálne poukazaním na potrebu znovu otvorenia doteraz „pomernie tenkého súboru“ odbornej literatúry o vzťahu medzi Ježišovým seba-pochopením a kňazstvom.

---

⁴⁵ Fletcher-Louis, C.H.T. heslá *Apocalypticism* a *Jesus and Apocalypticism* In: Porter, S. E., Holmen, T. (eds.), *Handbook to the Study of the Historical Jesus*. Leiden: Brill. V procese vydania; idem, *The High Priest as Divine Mediator in the Hebrew Bible: Dan 7,13 as a Test Case*. SBLSP (1997), s. 161-93; idem, *The Worship of Divine Humanity and the Worship of Jesus*. In: Newman, C. C., Davila, J. R., Lewis, G. (eds.), *The Jewish Roots of Christological Monotheism*. Papers from the St.Andrews Conference on the Historical Origins of the Worship of Jesus. JSJSup, 63. Leiden: Brill. 1999. s. 112-128; idem, *Wisdom Christology and the Partings of the Ways Between Judaism and Christianity*. In: Porter, S. E., Pearson, B. W. R. (eds.), *Jewish-Christian Relations Through the Centuries*. Sheffield: Sheffield Academic Press. 2000. s. 52-68; idem, *All the Glory of Adam: Liturgical Anthropology in the Dead Sea Scrolls*. STDJ, 42. Leiden : Brill. 2002; idem, *God's Image, His Cosmic Temple and the High Priest: Towards an Historical and Theological Account of the Incarnation*. In Alexander, T. D., Gathercole, S. (eds.) *Heaven on Earth: The Temple in Biblical Theology*. Carlisle : Paternoster Press. 2004. s. 81-99; idem, *The Temple Cosmology of P and Theological Anthropology in the Wisdom of Jesus ben Sira*. In: Evans, C. A. (ed.), *Of Scribes and Sages: Early Jewish Interpretation and Transmission of Scripture*. Library of Second Temple Studies, 50; SSEJC, 9. London : T&T Clark International. 2004. s. 69-113; idem, *The Worship of the Jewish High Priest by Alexander the Great*. In: Stuckenbruck, L. T., North, W. S. (eds.), *Early Christian and Jewish Monotheism*. JSNT-Sup, 63; London : T&T Clark International. 2004. s. 71-102; idem, *The Image of God and the Biblical Roots of Christian Sacramentality*. In: Hall, C., Rowell, G. (eds.), *The Gestures of God: Explorations in Sacramentality*. London : Continuum. 2004. s. 73-89.

⁴⁶ Napr. Fletcher-Louis, *Jesus*, Part I, s. 172.

⁴⁷ Fletcher-Louis, *Jesus*, Part I, s. 162.

⁴⁸ Fletcher-Louis, *Jesus*, Part II, s. 61-77.

Ak teda v SZ, v evanjeliách, Hebr i Zjv vidíme súvis medzi (veľ)kňazstvom a kraľovaním židovského mesiáša, môžeme ísť ešte o krok ďalej a pýtať sa, či sa táto dvojité funkcia týka aj Mesiášových nasledovníkov.

Kňazstvo a kraľovanie vykúpených. Okrem známych explicitných miest (Ex 19,6; Iz 61,6; 1 Pt 2,5,9; Zjv 1,6; 5,10 a 20,6) sa k tejto téme vzťahuje aj niekoľko ďalších textov v nz evanjeliách, listoch i v Zjv. Napríklad v Lk 22,29-30 čítame: *A ja vám dávam kraľovstvo, ako ho mne dal môj Otec, aby ste jedli a pili pri stole v mojom kraľovstve, sedeli na trónoch a súdili dvanásť kmeňov Izraela.* Podobne v 1 Kor 6,2,3 čítame: *Veď či nevíete, že svätí budú súdiť svet?... Vari nevíete, že budeme súdiť anjelov?* Podobné slová nachádzame aj v Rim 8,17, 2 Tim 2,11-12 a inde.

Textov priamo poukazujúcich na kňazskú funkciu kresťanov nie je príliš veľa (okrem vyššie uvedených známych miest). Ale kým napr. tradičné výklady Hebr nevideli v tomto spise odkazy na kňazstvo kresťanov,⁴⁹ Scholer výborne poukázal na kňazské pochopenie termínov *vojst'*, *pristúpiť* (napr. Hebr 10,19, 22) a *zdokonalit'* (napr. 10,14).⁵⁰ Ako kňazský mandát by sa dali chápať i známe slová apoštola Pavla v Rim 12,1 – *Povzbudzujem vás teda, bratia, pre Božie milosrdenstvo, aby ste prinášali svoje telá ako živú, svätú, Bohu príjemnú obeť, ako svoju duchovnú bohoslužbu.*

Aj keď Nelson poukazuje na prehodnotenie významu 1 Pt 2 vo vzťahu k *dogmatickej váhe*, ktorá tomuto textu bola pripisovaná v minulosti,⁵¹ kumulatívna váha aj ostatných spomínaných textov Starej i Novej zmluvy je dostatočným dôvodom na opodstatnené zachovanie tzv. Všeobecného kňazstva ako biblického učenia o tom, že všetci nasledovníci Ježiša Krista (nazývaní *učenici*, *vykúpení*, *veriaci* či *pokrstení*) majú účasť na (veľ)kňazskej identite i funkciách Mesiáša – Ježiša Krista.⁵² V tejto časti sme sa však pokúsili na základe niekoľkých textov ukázať, že biblický koncept všeobecného kňazstva je neodeliteľný od konceptu kraľovania.

⁴⁹ Tak napr. aj Vanhoye, *Priest*, s. xiv; Scholer, *Proleptic Priests*, s. 9 poukazuje na masívne zanedbanie tejto témy.

⁵⁰ Scholer, *Proleptic Priests*, kap.3 (s. 91-149), kap. 4 (s. 150-184) a kap.5 (s. 185-200).

⁵¹ Nelson, *Raising*, s. 167: First Peter 2,5,9 was the foundational text for Luther's concept of the "priesthood of all believers" (for example in the Babylonian Captivity of the Church) and played a similar role in the documents of the Second Vatican Council (Constitution on the Church, 9, 10). However, both Catholic and Protestant exegetes of the last twenty-five years have generally agreed that these two verses simply cannot bear the dogmatic load that has traditionally been set upon them.

⁵² Toto je prijímané prakticky všetkými odborníkmi a objavuje sa viac či menej, v učení väčšiny kresťanských cirkví.

Kňazstvo a kraľovanie v Zjv. Na základe niekoľkých exegetických problémov v Zjv 1,6; 5,10 a zvlášť Zjv 20,6, kde, ako sme videli, je kňazstvo a kraľovanie vykúpených opisované v minulom i budúcom čase, sa niektorí vykladači pokúšajú toto napätie vysvetliť tak, že svätí už majú účasť na Kristovom kňazstve, sú súčasťou Kristovho kráľovstva, ale aktívna účasť na kraľovaní im bude daná až pri konečnom príchode Krista.⁵³

Na prvý pohľad sa zdá, že na základe týchto textov je možné rozlišovať medzi pasívnym ἐποίησας αὐτοὺς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλείαν (čo pripúšťa aj možnosť, že sme len obyvateľmi jeho kráľovstva -podstatné meno βασιλείαν),⁵⁴ a slovesom βασιλεύσουσιν (kde je zrejmä aktívna účasť na kraľovaní).⁵⁵

Je ale pravdepodobnejšie, že tak ako kňazstvo, tak i kraľovanie je tu opisované v napätí inaugurovanej eschatológie - *už ale ešte nie*. To je podporené aj rovnakými gramatickými slovesnými časmi, ktorými je opisované kraľovanie (Zjv 5,10) i kňazstvo (keď v Zjv 1,6 a 5,10 máme aorist, ale v 20,6 prekvapivo futúrum).⁵⁶ Vanhoye to zhrňa veľmi jednoznačne: „Jednota kraľovania a kňazstva korešponduje so zásadnou charakteristikou perspektívy Zjv.“⁵⁷ Tak isto jednoznačne vidia tieto texty Bandstra, Prigent, Beale i mnohí ďalší.⁵⁸

Keďže spojitosť kňazstva a kraľovania vidíme v Starej i Novej zmluve na viacerých miestach, bremeno dokazovania leží na pleciach tých, čo tvrdia, že na základe niektorých textov zo Zjv jedno z nich začína teraz, kým druhé až v (eschatologickej) budúcnosti.

V nasledujúcej časti si všimneme ďalšiu otázku súvisiacu s identitou tých, ktorým je odovzdané kňazstvo a kraľovanie pravého (veľ)kňaza a kráľa - Ježiša Krista.

⁵³ Napr. Mealy, *After Thousand Years*, 31-32,84; Schüssler Fiorenza, *Priester*, s. 330; idem, *The Book of Revelation*, s. 76 hovorí skôr o *eschatologickej rezervovanosti* ako o rozdelení funkcií.

⁵⁴ BDAG, s. 168-169, pojem

⁵⁵ BDAG, s. 170; pozri aj Bandstra, *Kingship*, s. 17; Vanhoy, *Old Priest*, s. 293; Beale, *Revelation*, s. 998; Beale, *Review Article*, s. 242-245; Schnackenburg, Rudolf. *God's Rule and Kingdom*. Edinburgh: Herder; Freiburg: Nelson, 1963, s. 330-331; contra Schüssler Fiorenza, *Priester*, s. 330, 338; Mealy, *After*, s. 32, 84.

⁵⁶ Pozri poznámku 19; Beale, *Revelation*, s. 192 k tomu hovorí: “Their identification with his resurrection and kingship (v 5a) means that they too are considered to be resurrected and exercising rule with him as a result of his exaltation: he is “the ruler of the kings of the earth ... /so that/ he made them a kingdom.” They not only have been made part of his kingdom and his subjects, but they have also been constituted kings together with him and share his priestly office by virtue of their identification with his dead and resurrection.”

⁵⁷ Vanhoye, *Priest*, s. 307.

⁵⁸ Bandstra, *Kingship*, s. 17; Prigent, *Apocalypse*, s. 36, 572; Beale, *Revelation*, s. 192-95.

4 ZÁNİK, TRANSFORMÁCIA ČI VYVRCHOLENIE KŇAZSTVA?

Kým tému kňazstva nachádzame už v 6. verši prevej kapitoly, záver Zjv nám predstavuje Nový Jeruzalem, v ktorom už nebude chrám, lebo *Všemohúci Boh a Baránok sú jeho chrámom*. Viaceré dôrazy posledných kapitol Zjv však poukazujú na to, že paradoxne, celý Nový Jeruzalem je tu predstavený ako svätyňa svätých.⁵⁹ S takýmto výkladom súhlasí väčšina súčasných vykladačov.⁶⁰ Našou otázkou potom je, ako je to s kňazstvom tejto svätyne? Nastal s príchodom Nového Jeruzalema jeho zánik, alebo jeho vyvrcholenie?

V Zjv 1,20 je tajomstvo svietnikov vysvetlené slovami: αἱ λυχνίαὶ αἱ ἑπτὰ ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰσὶν, ale v Zjv 21,23 je už lampou tohto mesta Baránok, podobne ako v Zjv 22,5.⁶¹ Dajú sa slová οὐκ ἔχουσιν χρεῖαν vzťahovať aj na kňazskú funkciu vykúpených?

Odborníci sa zhodujú, že podstatou kňazskej služby bola vždy úloha mediátora – prostredníka, ktorý má prístup do Božej prítomnosti (chrámu, či svätyne). Kým Cheung poukázal na to, že mediátorstvo je následkom kňazskej identity,⁶² Beale veľmi zaujímavo dokazuje, že toto mediátorstvo nebolo nikdy samoučelné. Jeho úlohou bolo rozširovať sféru Božej prítomnosti!⁶³ Ak ale Nový Jeruzalem vyjadruje ultimátne naplnenie tohto Božieho zámeru, je ešte nejaký dôvod pre ďalšiu existenciu kňazstva? Ak už Božia prítomnosť dokonalo naplní kozmos a mediátorstvo nie je potrebné, zaniká kňazstvo ako také? Alebo sa „len“ transformuje a do popredia vystupuje niektorá z jeho ďalších funkcií?

Zjv 22 hovorí, že služobníci Boží budú slúžiť pred trónom Boha a Baránka (v. 3), budú hľadiť na jeho tvár (v. 4) a budú kralovať na veky (v. 5). To znamená, že o úplnom zániku kňazstva (nakolko sme už vyššie ukázali na jeho neoddeliteľnosť od funkcie kráľovskej) nemôže byť reč. Tieto slová sú potom poukazaním na transformáciu kňazskej funkcie, kedy jej hlavnou úlohou už nie je mediátorstvo („pre ľudí“) a rozširovanie sféry Božej prítomnosti a svätosti, ale už „len“ služba Bohu.⁶⁴

⁵⁹ Zvlášť kubické rozmery, odkazujúce na Svätyňu svätých.

⁶⁰ Napr. Guthrie, Donald. *The Relevance of John's Apocalypse*. Exeter: Eerdmans; Grand Rapids: Paternoster, 1987, s. 90; Prigent, *Apocalypse*, s. 614-615; Lee, Pilchan. *The New Jerusalem in the Book of Revelation: A Study of Revelation 21-22 in the Light of its Background in Jewish Tradition, Wissenschaftliche Untersuchungen Zum Neuen Testament WUNT 2. Reihe*, Bd. 2/129. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, s. 283.

⁶¹ V Zjv 22,5.

⁶² Cheung, *Priest*, s. 267 “The missionary/mediatorial consequences only resulted from her ontological worth.”

⁶³ Jedna z nosných myšlienok celej práce: Beale, *Temple*.

⁶⁴ Contra Charles, *Revelation*, II, s. 143, 186.

Čo je možné rozumieť pod slovami: *budú slúžiť pred trónom Boha a Baránka?*⁶⁵ Podobným smerom vedie otázka: ako je realizovaná eschatologická vláda kresťanov s Kristom (20,6 a 22,5), ak v 19. i v 20. kapitole sú Boží nepriatelia pozabíjaní (v. 20-21 resp. 9-10) a 21,27 explicitne hovorí, že do Nového Jeruzalema nevojde *nič nečisté, ani ten, čo pácha ohavnosť a lož, ale iba tí, čo sú zapísaní v Baránkovej knihe života*. Nad kým budú kralovať vykúpení kresťania?

Pri týchto otázkach nemôžeme zabúdať na charakter knihy Zjv. Doteraz sa nepodarilo navrhnúť štruktúru, ktorá by bola všeobecne prijatá.⁶⁶ Rozloženie explicitných zmienok kňazstva v Zjv nás na jednej strane vedie k presvedčeniu, že táto téma je dôležitá v celom spise. Na druhej strane, vzťah kapitol 1,5 a 20, kde tieto zmienky nachádzame, má na interpretáciu našich exegetických náleзов zásadný vplyv.

Na tomto mieste môžeme teda povedať zatiaľ toľko, že keďže Zjv jasne naznačuje vyvrcholenie dejín spásy v Novom Jeruzaleme, pre koncept kňazstva to znamená určitú transformáciu. Jednu z mála biblických štúdií o kňazstve nazval Albert Vanhoye slovami: *Starozmluvný kňaz a nový kňaz podľa Novej Zmluvy (OT Priest and the New Priest According to the NT)*. Poukazuje tak na zásadnú transformáciu kňazstva v osobe Ježiša Krista.⁶⁷ Otázkou však ostáva, či Zjv 20-22 nehovorí o ďalšej transformácii.

Tieto otázky nás vedú aj k podrobnejšiemu skúmaniu kňazských postáv i funkcií, ako ich nachádzame v Zjv. Pred tým, než sa na koncept kňazstva v Zjv pozrieme z tohto pohľadu, sústredme sa ešte na moment ustanovenia tohto kňazstva.

5 SMRŤ A VZKRIESENIE AKO UVEDENIE DO KŇAZSKÉHO STAVU

V tejto časti sa chceme najprv zamyslieť nad tým, čo hovoria kňazské texty v Zjv o vzniku kňazstva, resp. o ustanovení niekoho do kňazskej funkcie.⁶⁸

Ak sa opäť pozrieme na spomínané tri explicitne kňazské miesta, môžeme si všimnúť, že v Zjv 1,6 i 5,10 je uvedenie do kňazstva vyjadrené tvarom

⁶⁵ Zjv 22,3-4

⁶⁶ Morton, Russell S. *One Upon the Throne and the Lamb: A Traditional Historical / Theological Analysis of Revelation 4-5, Studies in Biblical Literature (SBL)*, 110. New York : Peter Lang, 2007, na s. 39-82 hodnotí množstvo predchádzajúcich pokusov, zvlášť vzhľadom na Zjv 4-5 a rozdeľuje ich na Source Critical Approaches, Linguistic/Literary Analysis of Revelation, The Recapitulation Theory a Chiastic Theory. Prichádza potom s vlastným návrhom makroštruktúry Zjv, na základe zmienok o tróne a epifánii, s. 75.

⁶⁷ Vanhoye, *Priest*, časť 2: Ježiš Kristus, nový kňaz, s. 61-238.

⁶⁸ Otázka, ktorá naznačuje túto súvislosť, ale priamo sa ňou nezaobráme je, ako súvisí opis Krista ako veľkňaza v Zjv 1,13-16 s tým, ako je opísaný v. 1,18?

ἐποίησεν, resp. ἐποίησας. V oboch prípadoch teda odkazuje priamo na aktivitu Ježiša Krista.⁶⁹ Kým v Zjv 1 je uvedenie do kňazstva priamo spojené s očistením od hriechov,⁷⁰ v Zjv 5 sa hovorí o vykúpení.⁷¹ Na oboch miestach je to bezprostredne spájané s krvou Ježiša Krista (ἐν τῷ αἵματι).⁷² V Zjv 5,9 je dokonca poukázané na logickú následnosť: Baránok je hodný vziať zvitok a otvoriť jeho pečate *lebo (si) bol zabitý*. Dôležité miesto smrti sa v tejto kapitole prejavuje aj tým, že Baránok je 3x opísaný slovami ὡς ἐσφαγμένον (v.6), ἐσφάγης (v.9), τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον (v.12). Takáto úzka spojitost medzi kňazstvom očistených/vykúpených a smrťou Ježiša Krista vyjadrená aj aoristovým tvarom slovesa urobil (si) poukazuje na to, že kľúčovou udalosťou v ustanovení kňazstva vykúpených bola Ježišova smrť.⁷³

Kým v Zjv 1 a 5 kontext hovorí len o smrti Ježiša Krista, v Zjv 20 nachádzame dôležitý posun. Čítame tu aj o smrti tých, čo kňazstvo prijímajú. Kňazstvo je tu podľa všetkého pripísané tým, ktorí boli *stati pre Ježišovo svedectvo* (v. 4). Ďalej je o nich povedané, že *ožili*,⁷⁴ čo je následne nazvané *prvým vzkriesením*. Do priameho súvisu dáva prvé vzkriesenie a kňazstvo potom verš 6:

μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ [τὰ] χίλια ἔτη.

Posun potom vidíme v niekoľkých rovinách. Na jednej strane spája 20. kapitola Zjv kňazstvo vykúpených nielen so smrťou Ježiša Krista, ale i so smrťou tých, ktorí sa kňazmi stávajú.⁷⁵ Na druhej strane, Zjv 20 prináša do kontextu kňazstva aj tému vzkriesenia.⁷⁶ A k prvému vzkrieseniu, ktoré je v priamom súvisi s kňazstvom je potom v kontraste postavená *druhá smrť* (v. 6).

⁶⁹ Podrobné preskúmanie výskytov aoristového s akuzatívom urobila Schüssler Fiorenza, *Revelation*, s. 43, nasleduje ju aj Beale, *Revelation*, s. 194.

⁷⁰ Zjv 1,5b-6a; Veľmi zaujímavé je všimnúť si aj textuálny variant, ktorý môže byť ozvenou sz rituálu ustanovenia kňazov, ktorého súčasťou bolo aj umývanie (Ex 29,4).

⁷¹ Zjv 5,9b-10a.

⁷² Čo môže byť ozvenou sz textov o význame krvi pri obeti za hriech (Lv 16,14-19; Ex 24,8). Krv obete však bola v SZ potrebná nielen na očistenie od hriechu, ale aj na ustanovenie kňazstva (Ex 29,10-21).

⁷³ Iba na základe tohto kľúčového momentu je potom kňazstvo a kralovanie vykúpených spájané s krstom, v ktorom sa kresťan identifikuje so smrťou Krista. Tak aj Vanhoye, *Priest*, s. 286 (contra Schüssler Fiorenza).

⁷⁴ Zdá sa najlepšie ἱερεῦς prekladať ingresívne slovom *ožili*, aj keď teoreticky by bolo možné zdôrazniť konštantný aspekt a prekladať jednoducho *žili*. Tak Beale, *Revelation*, s. 1000 i Prigent, *Apocalypse*, s. 570.

⁷⁵ Na diskusiu o tom, či tieto verše opisujú a) iba mučeníkov, b) všetkých verných, ktorí zomreli, alebo c) všetkých verných sme už poukázali v časti 3.1 Výklad explicitne kňazských textov.

⁷⁶ Vzkriesenie sa spomína v kontexte kňazstva aj v Zjv 1,5, tam však ide jednoznačne o vzkriesenie Ježiša Krista, kým v Zjv 20 sa zdá, že ide o vzkriesenie vykúpených svätých.

Bez nároku na to, aby sme dôsledne zodpovedali všetky otázky, súvisiace s týmto exegeticky veľmi náročným miestom, vynára sa tu niekoľko otázok priamo súvisiacich s našou témou:

Akým spôsobom súvisí s ustanovením kňazstva smrť tých, ktorí toto kňazstvo prijímajú? Ide tu o smrť fyzickú, alebo existujú dôvody rozumieť týmto výrazom symbolicky? Súvisí s ustanovením kňazstva prvé vzkriesenie? Ako mu rozumieť? Čo znamená to, že nad tými, ktorí budú kňazmi Boha a Krista druhá smrť nemá moci (Zjv 20,6)?

5.1 PRVÁ A DRUHÁ SMRŤ

Keďže slovné spojenie *prvá smrť* sa v Zjv ani inde v NZ nenachádza, musíme začať naše premýšľanie pri pojme druhá smrť- δ δεύτερος θάνατος. Toto slovné spojenie nachádzame v celej Biblii len v Knihe Zjv, a to v Zjv 2,11; 20,6,14 a 21,8.

Kontext Zjv 2,11 nám k porozumeniu tohto slovného spojenia pomôže tým, že vidíme, že o ochrane pred druhou smrťou sa hovorí ako o jednom z eschatologických zaslúbení. Kým vyššie sme sa uspokojili s poukázaním na úzky súvis týchto sľubov a kňazstva, tu by sme sa chceli posunúť o krok ďalej o porozumieť, čo konkrétne tento pojem v Zjv znamená.

V Zjv 2 je druhá smrť spomenutá hneď za výzvou: γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου (v.10). Tomu predchádza opis situácie cirkvi v Smyrne (v. 9): οἴδα σου τὴν θλιψιν i časť výzvy (v. 10): μηδὲν φοβοῦ ἃ μέλλεις πάσχειν, spojená s predpoveďou budúcnosti: ἔξετε θλιψιν ἡμερῶν δέκα. Tak tu prisľúbenie ochrany pred druhou smrťou nachádzame v kontexte prítomného i predpovedaného θλιψιν⁷⁷ spolu s výzvou ostať verným až na smrť.⁷⁸ To očividne opisuje reálnu situáciu veriacich v Smyrne. Smrť vo v. 10 by sme tak mohli vidieť ako smrť fyzickú a v kontraste s druhou smrťou vo v. 11 by sme ju mohli nazvať ako *smrť prvá*. Dôležité je všimnúť si aj to, že ochrana pred druhou smrťou je tu paralelne vyjadrená slovami: δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς (v. 10). Vidíme tu teda veľmi úzku spojitosť medzi utrpením, prvou smrťou a vencom/korunou života, ktorý znamená ochranu či bezpečie pred druhou smrťou.

Druhým miestom v Zjv, kde nachádzame slovné spojenie *druhá smrť* je kapitola 20. Vo v.6 je bezpečie pred druhou smrťou pripísané tým, ktorí majú

⁷⁷ Súvislosť medzi kňazstvom a utrpením vidíme už v Zjv 1,6 a 1,9.

⁷⁸ Fazekaš, Ľudovít. *Recenzie: Nová zmluva, Slovenský ekumenický preklad Biblie (2007)*. In: Evanjelikálny teologický časopis 2/2008, s. 77 oprávnene navrhuje prekladať nie slovami *buď verný až do smrti*, ale radšej: *buď verný až na smrť*.

podiel na prvom vzkriesení. Takýmto ľuďom je pripísané kňazstvo a spolukraľovanie s Kristom (na tisíc rokov). Zdá sa však, že sa to týka (len) ľudí, ktorí zomreli a ožili (v. 4).

Na **treťom mieste**, kde nachádzame toto slovné spojenie (Zjv 20,14), je druhá smrť explicitným vysvetlením ohnivého jazera: οὗτος ὁ θάνατος ὁ δεύτερός ἐστιν, ἡ λίμνη τοῦ πυρός Kontext tohto miesta hovorí o súde všetkých mŕtvych pred veľkým bielym trónom. V. 11 hovorí, že zem i nebo utiekli spred trónu, čo by poukazovalo na to, že sa tu hovorí už len o tých, čo fyzicky zomreli. Samotný verš 14 začína tým, že smrť bola zvrhnutá do ohnivého jazera. Niekoľkokrát sa tu objavuje slovné spojenie βίβλος τῆς ζωῆς. Podobne ako v Zjv 2 bola ochranou pred druhou smrťou koruna života, tu je ochranou pred druhou smrťou meno zapísané v knihe života. Toto miesto je potom prvým, kde sa priamo hovorí o *druhej smrti*. V Zjv 2,11 i 20,6 sa skôr hovorilo o tých, ktorých druhá smrť neohrozí.

Posledným miestom, kde nachádzame slovné spojenie druhá smrť je Zjv 21,8. Podobne ako v 20,14, aj tu je druhá smrť vysvetlením ohnivého jazera - τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, ὃ ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος. Aj tu je kontextom súd, v. 5 hovorí o sediacom na tróne. Aj v tomto kontexte nachádzame poukaz na (darovaný) život (v. 6): ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν. Takisto tu nachádzame silný súvis so zaslúbeniami Zjv 2-3, keď vo v.6 čítame: γέγοναν a vo v.7 je upresnené, že toto naplnenie sa týka νικῶν.

Pokúsme sa zhrnúť predchádzajúce štyri odstavce v tabuľke:

Zjv 2,10-11	Zjv 20,6	Zjv 20,14	Zjv 21,7-8
ἔξετε θλίψιν ἡμερῶν δέκα. γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου, καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. Ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῆ ἕκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου.	μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν	καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. οὗτος ὁ θάνατος ὁ δεύτερός ἐστιν, ἡ λίμνη τοῦ πυρός.	ὁ νικῶν κληρονομήσει ταῦτα ... τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, ὃ ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος

Kto je verný až na (prvú) smrť, ten dostane korunu života, čo znamená, že druhá smrť mu neuškodí (Zjv 2). Druhá smrť neuškodí tomu, kto má podiel na prvom vzkriesení (Zjv 20), lebo bol verný až na (prvú) smrť. To znamená, že prvá smrť a prvé vzkriesenie spolu úzko súvisia. Znamená to, že v čase na seba priamo (chronologicky) nadväzujú? Zjv 2,10-11 ukazuje tým smerom.

Naopak, kto nie je verný až na (prvú) smrť, zažije (až) druhé vzkriesenie (v eschatone) a má podiel v druhej smrti (na večnosť). Z toho je potom jasné, že prvá smrť je v Zjv fyzická, dočasná smrť, kým druhá smrť je duchovná, večná.

5.2 PRVÉ A DRUHÉ VZKRIESENIE

Jediné miesto v Písme, kde nachádzame slovné spojenie prvé vzkriesenie - ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη je v Zjv 20,5-6.⁷⁹ O druhom vzkriesení môžeme hovoriť len na základe kontextu, keď v Zjv 20,4 najprv čítame o verných, že ožili (prvé vzkriesenie) a nasledujúci v. 5 hovorí, že ostatní mŕtvi neožili, kým sa nedo-
víšilo tisíc rokov (οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη).⁸⁰ Druhé vzkriesenie je potom opísané vo v. 11-13. Čo majú prvé a druhé vzkriesenie spoločné? Je možné, že jedným slovom sú tu vystihnuté dva rôzne koncepty, podobne ako pri prvej a druhej smrti?

Ak by sme skúmali len samotný pojem ἀνάστασις, nájdeme ho v NZ 41-krát, z čoho len 2-krát neznamena fyzické vzkriesenie (Lk 2,34 a Jn 11,25). Na rovnaký význam týchto slov by mohol ukazovať aj pojem ἔζησαν, ktorý je v rovnakej forme použitý vo v. 4 aj 5.

Wilson potom znázorňuje vzťah a význam týchto udalostí nasledovne:⁸¹

	Prvá smrť (fyzická)		Druhá smrť (večná)	
		Prvé vzkriesenie (fyzické)		„Druhý“ život (večný)
Svätí	20,4 -)	19,14; 20,4-6 -)		20,15; 21,1-22,5 zvlášť 21,4,6; 22,1,5
Obyvatelia zeme	19,21; 20,9-)	20,5, 12-13 -)	19,20; 20,10, 14-15; 21,8 por. 20,6	

⁷⁹ Je zaujímavé si všimnúť, že v **Hebr 7,11, 15** opisuje autor tohto spisu ustanovenie kňaza (Krista) práve slovesom odvodeným od podstatného mena *vzkriesenie*. Do diskusie o kňazstve to zahŕňa napríklad Barker, Margaret. *The Great High Priest. The Temple Roots of Christian Liturgy*. London, New York : T&T Clark, 2003, s. 103, kde rozoberá tému Angel priesthood.

⁸⁰ Beale, *Revelation*, s. 1015-1016 poukazuje na teoretickú možnosť vyložiť tento verš ako vzťahujúci sa len na prvé vzkriesenie a nepoukazujúci na druhé vzkriesenie, ale uvádza niekoľko presvedčivých dôvodov, na základe ktorých je prirodzenejšie vidieť tam nepriamy poukaz na druhé vzkriesenie.

⁸¹ Wilson, Mark. *Charts on the Book of Revelation: Literary, Historical and Theological Perspectives, Charts of the Bible and Theology*. Grand Rapids, Mich : Kregel, 2007, s. 104.

Ak však rozšírime náš pohľad aj na celkové vyjadrovanie Písma v kategóriach *prvý* vs. *druhý*, prípadne *starý* vs. *nový*, a zvlášť na miesta, kde sú tieto kategórie spájané s myšlienkami smrti a života, môžeme prísť k veľmi prekvapivým záverom. Zistenie, že slová ako smrť, vzkriesenie a život, môžu mať v jednom kontexte rôzne významy, otvára možnosť k prehodnoteniu tradičného výkladu Zjv 20, naznačeho v tabuľke vyššie.⁸² Takéto miesta nachádzame napr. v Rim 6,4-13:

Krstom sme teda spolu s ním boli pochovaní v smrti, aby sme tak, ako bol slávou Otca vzkriesený z mŕtvych Kristus, aj my vstúpili na cestu nového života. Ak sme sa s ním stali podobní v jeho smrti, budeme mu podobní aj vzkriesením... Veríme, že ak sme zomreli s Kristom, spolu s ním budeme aj žiť. Ved'vieme, že Kristus vzkriesený z mŕtvych už viacej nezomiera, smrť už viacej nad ním nepanuje. Totiž smrťou, ktorou zomrel, zomrel pre hriech raz navždy, ale život, ktorý žije, žije Bohu. Tak aj vy usudzujte, že ste mŕtvy hriechu, ale žijete Bohu v Ježišovi Kristovi.

Podobnú viacvýznamovosť týchto pojmov nachádzame aj v Jn 5,24-29:

Kto počúva moje slovo a verí tomu, ktorý ma poslal, má večný život a nejde na súd, ale prešiel zo smrti do života... Prichádza hodina, ba už je tu, keď mŕtvy počujú hlas Božieho Syna a tí, čo ho počujú budú žiť... prichádza hodina, keď všetci v hrobach počujú jeho hlas a tí, čo robili dobre, budú vzkriesení pre život, kým tí, čo páchali zlo, budú vzkriesení na odsúdenie.

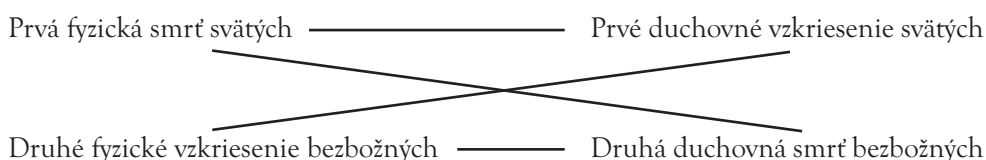
Tieto dva príklady dokazujú, že je možné, aby mal jeden pojem dva rôzne významy i v tom istom kontexte. Ak sa potom vrátíme k Zjv 20, musíme hľadať iné argumenty, na základe ktorých je možné rozhodnúť, ako interpretovať pojmy smrť, život a vzkriesenie.

Alternatívnu interpretáciu tohto problému ponúkol a v následnom článku obhajoval M. G. Kline.⁸³ Vychádza z pozorovaní, že druhá smrť v Zjv 20,6 opi-

⁸² Beale, *Revelation*, s. 1004 cituje známu Alfordovu námietku, že „ak v jednom odseku, kde sa spomínajú dve vzkriesenia... jedno môžeme chápať ako duchovné vzkriesenie s Kristom ale druhé znamená doslovné vzkriesenie z hrobu – tak je koniec každej jednoznačnosti jazyka a Písmo ako definitívne svedectvo o čomkoľvek je vymazané“.

⁸³ Kline, M. G., „*The First Resurrection*“. WTJ 37 (1975), s. 366-375; ibid, „*The First Resurrection*”: A Reaffirmation. WTJ 39 (1976), s. 110-119.

suje večnú, duchovnú smrť (porov. 20,14; 21,8), ale „prvá“ smrť v 20,4 opisuje smrť fyzickú (státí pre Ježišove svedectvo). Ak teda v tomto kontexte nachádzame vedľa seba dva rôzne druhy smrti, je možné, že aj dve zmienky o vzkriesení/živote (v. 4 a v. 5) je treba rozlišovať. Tak sa dopracoval k nasledovnej chiastickej štruktúre:⁸⁴

Rozdiel spočíva v porozumení prvého vzkriesenia ako duchovnej reality. Vidíme tak, že v tomto bode pozorujeme diametrálne rôzne výklady. Kým pri prvej a druhej smrti, ako aj pri druhom vzkriesení panuje zhoda, prvé vzkriesenie je ponímané veľmi rôzne.

Ako sme mohli vidieť vo Wilsonovej tabuľke, chronologické čítanie Zjv 20 (premilennialisti) potom vidí prvé vzkriesenie ako fyzické vzkriesenie svätých, ktorí sú následne súčasťou pozemskej tisícročnej vlády Krista. Za tým nasleduje „druhá časť“ prvého fyzického vzkriesenia bezbožných (Zjv 20,11-15). Druhé vzkriesenie (resp. život) potom vidí ako duchovný, večný život vykúpených v Novom Jeruzaleme. Kňazstvo a kraľovanie je v tomto prípade fyzická, pozemská realita, ktorá sa týka fyzicky vzkriesených vykúpených (či už iba martýrov, alebo všetkých).⁸⁵

Augustínov (amilennialistický) prístup vidí v prvom vzkriesení svätých duchovné znovuzrodenie, preto zahrnul do milénia verných na zemi i v nebi.⁸⁶ To má uzku spojitosť s tým, že ich blahoslavenstvo súvisí s kňazstvom a kraľovaním, na ktorom získavajú podiel pri znovuzrození, čiže už počas pozemského života (Zjv 1,6; 5,10). Milénium je tak obdobie, ktoré prežívajú svätí medzi prvým a druhým príchodom Krista, na zemi i v nebi.

Ak prijmeme Klineove (tiež amilennialistické) vysvetlenie prvého vzkriesenia, znamená to, že milénium je symbolicky vyjadrený stav mŕtvych vykúpených do doby ich druhého, fyzického vzkriesenia. Tisícročné kraľovanie a kňazstvo je tak realizované (duchovne) v nebi. To však automaticky neznamená, že vykúpení nemajú žiadnu účasť na kňazstve a kraľovaní Krista pred tým, než

⁸⁴ Na základe Kline, *The First Resurrection*, graficky znázornil Beale, *Revelation*, s. 1005.

⁸⁵ Dost zvláštna je však predstava spolunažívania oslávených tiel vzkriesených verných s ostatnými, ktorí naďalej žijú „v starých telách“.

⁸⁶ Augustín, *City of God* 20.7-10 In: Beale, *Revelation*, s. 1011. K takémuto výkladu sa hlásia aj niektorí postmilennialisti (viď Beale, *Revelation*, s. 1011 pozn. 129).

fyzicky zomrú. Na základe textov v Zjv 1,6 a 5,9-10 (podobne ako 1 Pt 2) môžeme vidieť, že kňazstvo a kralovanie vykúpených je založené na Kristovej smrti a reálnu účasť na ňom majú všetci, ktorí sa vo viere s Kristom stotožnia už na zemi. Ich fyzická smrť a prvé vzkriesenie (akokoľvek interpretované) potom znamená len akési zintenzívnenie prežívania tejto kňazskej/kráľovskej Kristovej identity, na ktorej majú podiel. Druhé, fyzické vzkriesenie k večnému životu by potom znamenalo ďalší krok v intenzite prežívania kňazstva a kralovania, resp. určitú zmenu formy a funkcie, keďže v Novom Jeruzaleme už mediátorstvo nie je potrebné, ale ako vidíme v Zjv 22,3-5, Boží služobníci mu budú slúžiť a kralovať s ním večne.

Na základe rôznych výkladov prvého vzkriesenia v Zjv 20 by sme potom dostali nasledovné možnosti interpretácie vzniku a charakteru kňazstva:

Prvé vzkriesenie	Milénium	Kňazstvo a kralovanie
Fyzické vzkriesenie verných (premilennialisti)	Fyzická vláda oslávených verných nad ostatnými na zemi	Eschatologické, od fyzického vzkriesenia
Znovuzrodenie verných (Augustín, amilennialisti, sčasti postmilennialisti)	Čas medzi prvým a druhým príchodom Krista, resp. medzi znovuzrodením a fyzickým vzkriesením, v nebi aj na zemi	Duchovné, od znovuzrodenia
Duchovné vzkriesenie, „medzistav“ verných (Kline, Beale)	Čas medzi fyzickou smrťou a fyzickým vzkriesením verných, v nebi	Duchovné, od fyzickej smrti kresťana

5.3 USTANOVENIE KŇAZSTVA PRI DUCHOVNOM ZNOVUZRODENÍ, FYZICKEJ SMRTI, ČI FYZICKOM VZKRIESENÍ?

Ak by sme potom chceli presne vystihnúť moment ustanovenia kňazstva, ako ho nachádzame v Zjavení, dostávame sa do určitého napätia. Na jednej strane v Zjv 20,6 čítame: *Blahoslavený je každý, kto má podiel na prvom vzkriesení. Nad tými druhá smrť nemá moci, ale budú kňazmi Boha a Krista a budú s ním kralovať tisíc rokov.* Tento text dáva kňazstvo do priameho súvisu so vzkriesením i smrťou (prvou, keďže vzkriesenie nie je možné bez predchádzajúcej smrti; i druhou, od ktorej sú uchránení). Na druhej strane však v Zjv 14,13 čítame: *blahoslavení sú mŕtvi, ktorí odteraz umierajú v Pánovi.*

Za blahoslavených sú potom na jednej strane prehlásení vzkriesení, ale na druhej strane mŕtvi. To nás vedie k veľmi dôležitému pozorovaniu, že podstata napätia tu nie je v slovách *živý (vzkriesený)* či *mŕtvy*, lebo aj mŕtvy je blahoslavený, pokiaľ je *v Pánovi*.

Preto je pre správne pochopenie Zjv rozhodujúce si všimnúť nielen jednotlivé pojmy, akokoľvek silné, synonymné či antonymné, ale aj ich kontext. Na túto

zásadu už pred niekoľkými desaťročiami upozornil Minear vo svojom článku *The Cosmology of the Apocalypse*,⁸⁷ ako aj v monografii *I Saw a New Earth*.⁸⁸ Aj keď jeho primárnym záujmom boli slová *nebo a zem*, stojí za zváženie, či sa princípy ktoré navrhuje netýkajú aj slovných spojení *druhá smrť a prvé vzkriesenie*:

(Nebo a zem)... sú viacej kvalifikované svojou prvotou (firstness), ako je prvotť kvalifikovaná ich statusom neba či zeme... Kedykoľvek odkazuje na prvé nebo a prvú zem, máme do činenia so symbolom, ktorý zahŕňa celú existenciu *ta prota*... Nové nebo a nová zem sú komponenty jednej reality... Výber adjektíva nie je náhodný... Dôraz je preto nie na časovú novosť (temporal novelty) ale na kvalitatívnu (qualitative newness)... Pri prístupe k nebu či zemi, prvej či druhej, je rozhodujúce rozpoznať vzťah k Bohu (the God-relatedness) ako určujúci faktor.⁸⁹

V rozhodujúcich mometoch sa tak jeho prístup zásadne líši od prístupu napríklad Michaelisa, ktorý kriticky reaguje na Klineove riešenie Zjv 20,4. Medzi iným, vo svojej reakcii uvádza:

Ján spája adjektívum *prvé* len so *vzkriesením* a *druhé* len so *smrťou*... V texte nie je žiadny skutočný základ hovoriť o dvoch rôznych druhoch vzkriesenia, či dvoch rôznych druhoch smrti. Pre Jána je len jedno vzkriesenie, ktoré si vyžaduje pomenovanie, a je pomenované ako *prvé vzkriesenie*; existuje len jedna smrť, ktorá vystihuje finalitu bežne pripisovanú tomuto slovu, a to je nazvané *druhá smrť* (...). Kontrast medzi *prvým vzkriesením* a *druhou smrťou* je silný (...), ale jeho skutočná sila nespočíva v radových číslovkách. Ak by bola, analógia Písma by nás viedla k očakávaniu, že *druhé* je akosi *lepšie*. Skutočný kontrast je v podstatných menách samých, lebo vzkriesenie a smrť sú skutočne úplne protiklady.⁹⁰

⁸⁷ Minear, Paul Sevier. *The Cosmology of the Apocalypse*. In: Klassen, William and Graydon F. Snyder, eds. *Current Issues in New Testament Interpretation: Essays in Honor of Otto A. Piper*. 1st British ed. London : SCM, 1962, s. 23-37.

⁸⁸ Minear, Paul Sevier. *I Saw a New Earth: An Introduction to the Visions of the Apocalypse*. Washington : Corpus Books, 1968.

⁸⁹ Minear, *The Cosmology*, s. 23-37.

⁹⁰ Michaels, J. Ramsey. *The First Resurrection: A Response*. In: WTJ 39 (1976), s. 102-103.

Kým Minear veľmi zásadne poukazuje na rozhodujúci význam adjektív (ktoré poukazujú na príslušnosť ku kontextu), Michaelis ostáva nepresvedčený Klineovými argumentami a protiklad smrti a života považuje za neprekonateľný. Prigent súhlasí s Michaelisom, že v Zjv *prvá smrť* a *druhé vzkriesenie* nie sú pomenované zámerne, ale posúva celú diskusiu do úplne inej roviny:

(...) Ak nie je možné hovoriť o druhej smrti bez predpokladania prvej, fakt, že tá prvá nie je nikdy pomenovaná (tak ako ani druhé vzkriesenie) je veľmi významný. Je to preto, lebo prvá smrť nie je nevyhnutne prvá v čase, ani druhé vzkriesenie nie je druhé v poradí vo vzťahu k prvému. Toto sú skutočnosti iného poriadku (realities of another order).⁹¹

V úvode k tretiemu revidovanému vydaniu svojho komentára k Zjaveniu sa Prigent pomerne podrobne venuje vývoju na poli biblických štúdií a exegézy Knihy zjavenia za posledných 20 rokov. Hovorí, že do jeho materiálov ku Zjv pribudlo vyše 400 publikácií (článkov a monografií). Dôležitý posun zaznamenáva aj na základe komparatívnych štúdií Zjavenia a spisov z Qumránu. Jednou z rozhodujúcich vecí podľa neho je, že:

v Qumráne skutočne nachádzame dvojité (twofold) eschatológiu (...). Náš komentár poukazuje v Knihe zjavenia na veľmi silný dôraz na podobnú dvojité eschatológiu a na to, že tento dôležitý dôraz je najjasnejšie viditeľný v kontextoch, ktoré sa dotýkajú buď bohoslužby a kňazstva, alebo kralovania.⁹²

To má veľmi zásadný význam nielen na riešenie napätia v Zjv 20, ale pre celú tému kňazstva (a kralovania), na ktorú sa naša práca sústreďí. Prigent však v takomto pozorovaní nie je sám. K podobnému záveru by nás priviedli aj slová už citovaného Mineara: „Musíme jednať nielen s jedným, ale s dvoma nebesiami a dvoma zemami.“⁹³ A k spôsobu, ako medzi nimi rozlíšiť hovorí: „(...) rozhodujúce kritérium pre túto novosť je toto: *Boží stánok je medzi ľuďmi. Boh bude s nimi prebývať a oni budú jeho ľuďom* (Zjv 21,3).“⁹⁴

⁹¹ Prigent, *Apocalypse*, s. 571.

⁹² Prigent, *Apocalypse*, s. 26.

⁹³ Minear, *The Cosmology*, s. 27.

⁹⁴ Minear, *I Saw*, s. 273.

Mánkovu štúdiu o normatívnom charktere novozákonnej eschatológie zaradil Sázava veľmi správne do jednej monografie s Mánkovými štúdiami o smrti a živote. K tejto téme sa priamo vyjadruje týmito slovami:

Pod vplyvom hlbšieho štúdia novozákonnej eschatológie bol opustený dlho sa držiaci názor, že „eschaton“ má do činenia len s tým, čo dejovo uzatvára náš čas a históriu, čo je v čase posledné, čo patrí na samotný koniec, či až za hranicu nášho pozemského prebývania. Pojem eschaton prestal byť chápaný časovo a začalo mu byť správne rozumené kvalitatívne ako tomu, čo je vrcholné, dokonalé; ako vlo- mu Božieho sveta do dejín a do nášho života. V Kristu táto plnosť života bola, s ním prišla, a tak eschatológia neučí len o tom, čo je časovo pred nami, kam sa uberáme, ale i o tom, čo je časovo, chro- nologicky za nami a čo môže byť i medzi nami.⁹⁵

Z toho pre našu otázku o pôvode kňazstva vyplýva, že rozhodujúce nie sú podstatné mená *smrť*, *vzkriesenie* či *život*, a dokonca ani prídavné mená *prvé* či *druhá*. Rozhodujúci je vzťah a blízkosť k Baránkovi a k sediacemu na tróne. Skutočné kňazstvo je potom všade tam, kde nachádzame túto blízkosť.

ZÁVER

V predloženej štúdii sme sa sústredili na tri texty Zjv, ktoré sa explicitne vyjadrujú k téme kňazstva (Zjv 1,6; 5,10 a 20,6). Po krátkom literárno-gramatickom uvedení sme tieto texty porovnali a pokúsili sa zhrnúť v čom sú podobné, resp. v čom vidíme zásadné rozdiely (2). Následne sme naše pozorovania rozvi- nuli v častiach: o vzťahu kňazstva a kralovania (3), o otázke zániku, transformá- cie či vyvrcholenia kňazstva v Zjv (4) a v časti o ustanovení kňazstva v Zjv (5).

Predbežné zistenia týchto častí by sme v bodoch mohli vyjadriť takto:

- kňazstvo v Zjv je neoddeliteľné od konceptu kralovania
- kňazstvo v Zjv je už ustanovené, ale má aj eschatologický budúci rozmer; sčasti to je vystihnuteľné mottom inaugurovanej eschatológie: *už, ale ešte nie*; toto napätie musí byť ešte presnejšie preskúmané
- kňazstvo v Zjv je definované silne kristocentricky
- kňazstvo v Zjv má silné soteriologické črty

⁹⁵ Mánek, J. *Normatívni charakter novozákonní eschatologie*. (pôvodne v angl., 1964) In: Sázava, Z. *Ze smrti do života. O svěřených hřivnách aneb Jindřich Mánek*. Praha : Blahoslav, 1998, s. 111.

- kňazstvo je spájané s realitou nového eónu.

Som presvedčený, že ak tieto podnety zoberieme vážne, môžu nám pomôcť prehĺbiť naše pochopenie učenia o všeobecnom kňazstve. Na jednej strane sú výzvou pre naše pragmatizmom hnané sploštenia komplexných biblických konceptov, na strane druhej nás vedú k novej vďačnosti a radosti zo štúdia a praktickej aplikácie nadčasových Božích právd.

V ďalších častiach štúdie o kňazstve sa zameriame na texty Zjv, v ktorých téma kňazstva nie je explicitná, ale na základe silných kulticko-liturgických elementov môžeme predpokladať, že aj tieto časti zásadne zasahujú do konceptu kňazstva v Zjv. Tu sa pokúsime aj o celkové zhodnotenie prínosov a výziev štúdia témy kňazstva v Písme.

Mgr. Benjamin Uhrin, Th.D.
Pedagogická fakulta
Katedra teológie a katechetiky
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Budovanie spoločnosti na základe práce s krehkosťou

Mgr. Alžbeta Miklošová

Building of Society on the Basis of “Working with Fragility”

Abstract: The aim of this paper is to explain the importance of fragility in the process of building of human society as it is found in the pope’s Francis thinking. The study is based on his most important documents. For a more detailed description, it describes different types of fragility in different groups of people. These are the fragility of children and young people, fragility of the elderly, the sick and the fragility of the disabled. A separate part is devoted to the fragility of the family, which is going through a crisis in today’s society, and the importance of working with fragility in building a truly human society is summarised in the conclusion.

Key words: weakness, family, pope Francis

1 PERSPEKTÍVY SPOLOČNOSTI – INTEGRÁLNY ĽUDSKÝ ROZVOJ

21. storočie je pre obyvateľov Zeme charakteristické, okrem iného, aj vzrastajúcou prepojenosťou všetkých ľudí, ich pohybom medzi jednotlivými územia-
mi, zmiešavaním kultúr a prenikaním náboženských tradícií do nových prostre-
dií. S týmito skutočnosťami sú spojené mnohé problémy, typické pre dnešnú
dobu. Pred celým ľudstvom stoja páľčivé otázky udržania trvalého mieru, budo-
vania spoločnosti, ktorá by fungovala dlhodobo a efektívne, otázky zachovania
vyhovujúcich životných podmienok či problémy spojené s technizáciou spo-
ločnosti, etickými dopadmi biotechnológií a umelej inteligencie, ďalej s migrá-
ciou, inkulturáciou a integráciou ľudí z rozličných území, no v neposlednom
rade je na stole aj otázka samotného ľudského rozvoja a jeho smerovania. Všet-
ky tieto úskalia predstavujú značné riziká, ale aj veľké výzvy a príležitosti pre
jednotlivcov, spoločenstvá a národy, no zároveň aj pre ľudskú spoločnosť ako
obyvateľov Zeme. Postupne sa totiž ukazuje, že ľudská činnosť má na nás oveľa
väčší a globálnejší dopad, než bolo doteraz zreteľné.

Ako sa vyrovnáť s už spomenutými problémami a kde hľadať riešenia zlo-
žitých otázok a náročných situácií? Čoho sa držať pri rozhodovaní o ďalšej ces-
te ľudskej rodiny? Ako má vyzeráť spolupráca na medzinárodnej úrovni a aký

model spoločnosti by bolo vhodné uplatňovať? Na tieto a podobné otázky môžeme nájsť celú škálu odpovedí, vrátane viac či menej extrémnych, umiernených alebo hodnotovo rozdielných. Cirkev sa na tomto procese tiež aktívne zúčastňuje a prostredníctvom odborníkov, teológov či iných mysliteľov sa snaží prispieť k nasmerovaniu riešení v zhode so svojimi dlhoročnými skúsenosťami, s pevným rámcom hodnôt a presvedčení a s otvorenosťou pre nové výzvy a vanutia Ducha Svätého, pričom táto otvorenosť sa realizuje v poctivom rozlišovaní znamení dnešných čias. Pápež František, ako súčasná hlava Katolíckej cirkvi, ponúka vo svojich dielach mnoho návrhov a myšlienok, ktoré osvetľujú a ďalej načrtávajú spôsob, ktorým by sa páľčivé otázky súčasnosti mohli riešiť a posúvať vpred. V jeho publikáciách je zachytená zreteľná snaha o predloženie praktických návrhov a princípov, ktoré vychádzajú z bohatstva cirkevnej náuky a smerujú k podpore a aplikácii overených kresťanských hodnôt v záujme integrálného ľudského rozvoja, k uznaniu a zabezpečeniu dôstojnosti každej ľudskej osoby a k budovaniu spoločnosti založenej na hodnotách bratstva a ľudskosti. Takýto model priamo nadväzuje na evanjeliové posolstvo o jednote, láske a milosrdenstve, ktoré má panovať medzi ľuďmi, aby navzájom vytvorili fungujúce a šťastné spoločenstvo, v ktorom je možné slobodne sa rozvíjať, bez strachu budovať vzťahy a spoločnými silami udržiavať radostný a fungujúci mier medzi všetkými členmi spoločenstva. Aj keď by sa to mohlo zdať ako utopická vízia, nesmieme sa vzdať nádeje na vytvorenie lepších životných podmienok pre všetkých obyvateľov sveta, ako to pripomína aj pápež František vo svojej exhortácii *Evangelii gaudium*, ktorú vydal 50 rokov od skončenia Druhého vatikánskeho koncilu: „Aj keď cítime bolesť z biedy našej doby a sme ďaleko od naivného optimizmu, väčší realizmus nesmie znamenať menej dôvery v Ducha ani menej veľkodušnosti.“¹

Čo však v praxi znamená tento pápežom navrhovaný smer uberania sa ľudskej spoločnosti? Kľúčovým termínom sa javí slovné spojenie „integrálny ľudský rozvoj“, pričom tento termín preberá pápež od svojich predchodcov a dáva ho do súvislosti so starostlivosťou o každého človeka, s uplatňovaním ľudskosti a s budovaním skutočného bratstva medzi jednotlivcami, spoločenstvami a národmi. Jedine tak bude možné udržiavať trvalý a plodný mier medzi jednotlivými národmi, ako to pripomína pápež František vo svojej encyklike *Fratelli tutti*:

---

¹ FRANTIŠEK I.: apoštolská exhortácia *Evangelii Gaudium*. Katolícka cirkev na Slovensku, Dokumenty pápežov. [Online]. 2013. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-evangelii-gaudium> [Cit: 10. december 2022]. Bod 84.

„Tí, ktorí chcú priniesť do spoločnosti mier, nesmú zabudnúť, že nerovnosť a nedostatok integrálneho ľudského rozvoja znemožňujú budovanie mieru.“²

Výraz „integrálny ľudský rozvoj,“ ktorý tu pápež František používa, významne opisuje a vysvetľuje jeho predchodca pápež Benedikt XVI. vo svojej encyklike *Caritas in veritate* ako pojem, ktorý je používaný na charakteristiku skutočného plnohodnotného rozvoja ľudstva. Dôležité pritom, podľa pápeža Benedikta, je, že tento pojem berie do úvahy komplexnosť celej oblasti rozvoja, ako aj súvislosti a presahy do ďalších oblastí a životných skutočností. Pápež Benedikt XVI. tiež upozorňuje, že integrálny ľudský rozvoj nie je len výsledkom práce spoločenských inštitúcií, ale je to povolanie darované od Boha. Naplnenie tohto povolania si vyžaduje poctivé uskutočňovanie solidarity, prijatie zodpovednosti, ako aj transcendentného rozmeru života od každého jednotlivca, ale aj od ľudskej rodiny ako celku.³

Pápež František na myšlienku integrálneho ľudského rozvoja nadväzuje a pokračuje v rozvíjaní tohto pojmu praktickými návrhmi. V prvom rade mu ide o zabezpečenie starostlivosti o každého človeka. Kladie dôraz na to, aby bol do rozvoja zapojený naozaj každý človek a zvlášť tie skupiny ľudí, ktoré sa často ocitajú na okraji spoločnosti alebo sú zo spoločných projektov vyčleňované: „Každá ľudská bytosť má právo dôstojne žiť i integrálne sa rozvíjať a nijaká krajina nemôže poprieť toto základné právo. Každý človek má vlastnú dôstojnosť, aj keď je málo zdatný, aj keď sa narodil alebo vyrástol s obmedzeniami.“⁴ Pápež neúnavne opakuje, že dôstojnosť človeka nezávisí od okolností, ale od hodnoty jeho bytia. Bez rešpektovania tohto princípu ľudský rozvoj nikdy nebude skutočne integrálny, zostane vyhradený len pre určitú skupinu vybraných jednotlivcov, čo však vo výsledku nepovedie k celkovému mieru, ale skôr k napätiu medzi takto vytvorenými nerovnými skupinami ľudí.

2 VÝZNAM KREHKOSTI

Starostlivosť o každého človeka sa v myslení pápeža Františka úzko spája s ľudskou krehkosťou. Práve v tej oblasti, kde je človek krehký, potrebuje sta-

² FRANTIŠEK I.: encyklika *Fratelli tutti*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2020. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-fratelli-tutti> [Cit: 10. december 2022]. bod 235.

³ Porov. BENEDIKT XVI.: encyklika *Caritas in veritate*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov* [Online]. 2009. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-caritas-in-veritate-laska-v-pravde> [Cit: 17. december 2023]. body 11-18, 68.

⁴ FRANTIŠEK I.: encyklika *Fratelli tutti*. bod 107.

roslivosť, pomoc a podporu, ktorú si nedokáže zabezpečiť vlastnými silami. Krehkosť je termín, ktorým pápež František označuje zraniteľnosť, nedokonalosť či nezrelosť človeka v rôznych životných situáciách. Okrem toho poukazuje aj na krehkosť niektorých spoločností, ako sú napríklad manželstvo, rodina, či celá ľudská spoločnosť. Ako uvádza David Elliot: „O tých, ktorých pápež František nazýva krehkými, sa predpokladá, že ich vina uprostred závažnej veci je zmenšená v dôsledku pretrvávajúcich morálnych, psychologických alebo iných faktorov, ktoré ohrozujú možnosť vedomého súhlasu.“⁵ Ako autor ďalej vysvetľuje, v tomistickom chápaní tomu nezodpovedá výraz „začiatočníci“, ale skôr „vážne nezrelí“, ktorí nie sú schopní rozhodovania, pričom tento fakt im bráni v primeranom používaní rozumu a ospravedlňuje ich zo spáchania smrteľného hriechu v danej veci. Cirkev tento prístup zovšeobecnila na všetky morálne nezrelé osoby, na čo nadväzuje aj pápež František pojmami „slabí“ a „afektívna nezrelosť“ vo svojej encyklike *Amoris laetitia*. Tieto pojmy používa na vysvetlenie svojej zhovievavosti pri posudzovaní zmiernenej viny určitých osôb v zložitých životných situáciách.⁶ Pápež František však neostáva pri tomto striktnom právnickom chápaní krehkosti, ale ponúka celkový pohľad na človeka, v ktorom jeho krehkosť tvorí integrálnu súčasť jeho bytia, ovplyvňuje jeho ďalší rozvoj, robí ho zraniteľným, no zároveň práve preto otvoreným na prijatie pomoci, starostlivosti a opatery. V skutočnosti je každý človek v niektorej oblasti svojho života počas svojej životnej púte v niečom krehký, zraniteľný. Netýka sa to len očividne znevýhodnených jedincov v rizikovom období svojho života, ale každého človeka s jeho unikátnym životným príbehom, ktorý zahŕňa momenty úspechu, vzrastu a sily, no nevyhnutne aj obdobia neúspechu, smútku, opustenosti, frustrácie či iných krízov. Práve kvôli tomu, že tieto náročné obdobia zastihnú na svojej životnej púti každého človeka, môže skutočnosť krehkosti slúžiť ako spoločný aspekt, ktorý ľudí spája, na ktorom sa dá budovať vzájomné porozumenie, pochopenie a súcitu.

Téme krehkosti venuje pápež František osobitnú kapitolu vo svojej exhortácii *Amoris laetitia*. Zameriava sa tu najmä na krehkosť rodín v iregulárnych životných situáciách. V súvislosti s čítaním tejto kapitoly pripomína Giampaolo Dianin, že cieľom Magistéria bolo vždy stimulovať cestu tak, aby Duch osvietil Cirkev, ako sa to stalo v udalosti s kanaánskou ženou, ktorej nalieha-

⁵ ELLIOT, D.: Irregular Unions asnd Moral Growth in *Amoris Laetitia*. In: *Journal of Moral Theology*, zv. 8, 2019, č. 2, s. 48. Originálny text: those whom Pope Francis calls “the weak” are assumed to have mitigated culpability amid grave matter due to persistent moral, psychological, or other factors which compromise the possibility of “deliberate consent.”

⁶ Porov. ELLIOT, D.: Irregular Unions asnd Moral Growth in *Amoris Laetitia*. s. 48.

nie navodilo voči pohanom kroky otvorenosti. Alebo ako to vyjadruje život prvých kresťanských spoločenstiev, ktoré nesedeli nečinne, aby o problémoch iba diskutovali. Práve ich život a konanie nám odhaľuje vzor spoločenstva, kde prax vedená Duchom dala to svetlo, ktoré potom viedlo v jeruzalemskom zhromaždení k rozpoznaniu znamení času a k rozhodnutiu (porov. Sk 15). Preto sa Dianin domnieva, že sa tak trochu, hoci aj malými krokmi, musíme

„vzdialiť od úzkostlivých výkladov ôsmej kapitoly *Amoris laetitia* a prijať významnú duchovnú a pastoračnú výzvu sprevádzania, postupnosti a rozlišovania, aby sme viedli integračné procesy nie v mene milosrdenstva, ktoré zmierňuje prísnosť pravdy, ale v mene kresťanskej pravdy, ktorá je vo svojej podstate milosrdná. Rozlišovanie sa nerobí na základe ideí, ale na základe reality, na základe príbehov, v tomto prípade príbehov mnohých párov, ktoré sa vyrovnávajú s obmedzením, zraneniami, pretrhnutým putom.“⁷

Milosrdnú prácu s krehkosťou ponúka pápež František ako cestu, po ktorej môžu ľudia rásť v prejavoch ľudskosti a skutočného bratstva, ktoré tak už nie je len prázdny pojmom, ale živým nástrojom budovania jednoty a mieru medzi ľuďmi. Krehkosť by sa preto nemala chápať ako niečo negatívne, čomu sa treba vyhýbať, zakrývať to a hanbiť sa pre prejavy tohto fenoménu, ale mala by slúžiť ako nástroj na priblíženie sa k druhému človeku, na vlastnú otvorenosť pre jeho útrapy a bolesť a ako účinný prostriedok, ktorý by umožnil druhého prijať v plnosti, so všetkými jeho nedokonalosťami, slabosťami a trápeniami. Pápež František tento prístup predkladá ako cestu, ktorou je možné sa ďalej posúvať k naplňaniu integrálneho ľudského rozvoja.

3 KREHKOSŤ V DNEŠNEJ DOBE

Aby sa dalo uvažovať o smerovaní ľudskej rodiny v budúcnosti, je potrebné vziať do úvahy reálnu situáciu ľudí v súčasnosti. Pápež František na to nezbúda, všima si rozličné kultúrne a sociálne vplyvy v spoločnosti a vo svojich dielach následne poukazuje na to, že ľudí dnešnej doby ovplyvňujú rôzne filozofie, názorové smery, špecifické prvky viacerých kultúr, masmédiá, zaužívané tradície či zložité ekonomické podmienky. Pápež František sa zvlášť zameriava na viaceré negatíva, ktoré ovplyvňujú život rodiny, pretože rodina je základ-

⁷ DIANIN, G.: *Accompagnare, integrare, discernere: Riflessioni sul capitolo VIII di Amoris laetitia*. In: *Studia patavina*, roč. 64, 2017, č. 2, s. 324.

né usporiadanie ľudského života a významne ovplyvňuje všetky jeho aspekty. Prvým negatívom je vyhrotený individualizmus, ktorý vyvoláva neznášanlivosť, ba až agresivitu, čo postupne ničí rodinné zväzky. Takýto postoj považuje členov rodiny za oddelené subjekty, ktoré absolutizujú svoje vlastné túžby a prania a nedávajú priestor pre vzájomnú spoluprácu a ústretovosť voči potrebám druhého.⁸ Ďalší problém vidí pápež v existencii dvojznačných javov, čo vedie k obmedzenému prežívaniu pôvodne pozitívnych aspektov, ako sú napríklad zmysel pre spravodlivosť, sloboda výberu či personalizácia. Bez hodnotového kontextu sa tieto ideály nedajú dosiahnuť, naopak vedú k arogancii, sebecstvu, pohodlnosti a neschopnosti pomôcť druhým. Okrem toho súčasné vzťahy, podľa pápeža Františka, ovplyvňujú negatívne kultúrne faktory ako narcizmus, stres, rýchly životný rytmus a nevhodný pracovný či spoločenský systém, čo vo výsledku ohrozuje prijímanie trvalých životných rozhodnutí.⁹

Dopad už uvedených negatív má vplyv na krehkosť ľudských vzťahov. Spolu s osamelosťou a neprítomnosťou Boha v živote ľudí je to hlavný prejav chudoby v súčasnej kultúre, ako na to upozorňuje exhortácia *Amoris laetitia*. Negatívne dôsledky sa prejavujú napríklad v podobe demografickej krízy, odmietania rodiaceho sa života, ťažkostí pri výchove detí či vo vnímaní starých ľudí ako nepríjemného bremena.¹⁰ Ďalšie faktory, ktoré narúšajú medziludské vzťahy, sú, podľa pápeža Františka, konzumizmus, ohováranie, nenávistné prejavy či nedostatok porozumenia: „Často sa na krosnách komunikácie namiesto konštruktívnych príbehov, ktoré sú spojivom sociálnych zväzkov a kultúrneho tkaniva, vytvárajú deštruktívne príbehy, ktoré opotrebúvajú a trhajú krehké nite spolužitia.“¹¹

Pápež František varuje aj pred nebezpečenstvom, ktoré so sebou prinášajú ideológie, menovite ideológia gender. Tento myšlienkový prúd sa vyznačuje na jednej strane snahou oddeľovať biologické pohlavie od jeho spoločensko-kultúrnej úlohy a na strane druhej manipuláciou s pohlavným aktom, pričom zmienená ideológia tento akt oddeľuje od pohlavného vzťahu medzi ženou

⁸ Porov. FRANTIŠEK I.: posynodálna apoštolská exhortácia *Amoris laetitia*. [prekl. Martin Kramara] Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2017. s. 22.

⁹ Porov. MIČKOVÁ, Alžbeta: *Nescudziteľnosť svedomia v komunikácii členov rodiny*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2018. 36 s. Bakalárska práca. Trnavská univerzita v Trnave, Teologická fakulta, Katedra systematickej teológie. Vedúci práce ThDr. Ing. Milan Urbančok, PhD. s. 5.

¹⁰ Porov. FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 43.

¹¹ FRANTIŠEK I.: *Posolstvo Svätého Otca Františka na 54. svetový deň spoločenských komunikáčnych prostriedkov*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2020. In: <https://www.kbs.sk/pdf/FR01/FR01Masmedia2020.pdf> [Cit: 9. december 2022]. bod 2.

a mužom. Dôsledkom toho je možnosť rozkladať a opätovne skladať ľudský život a rodičovstvo jednoducho na základe prianí jednotlivých osôb. Pápež v tejto súvislosti varuje pred zneužívaním ľudskej krehkosti, akoby človek bol všemohúci: „Stvorenie nás predchádza a musí byť prijímané ako dar. Zároveň sme povolaní starať sa o našu ľudskosť, čo predovšetkým znamená prijať a rešpektovať ju takú, ako bola stvorená.“¹²

Christoph Theobald si všíma, že si dnes pri návrate a opätovnom čítaní pastorálnej konštitúcie *Gaudium et spes* môžeme živšie uvedomiť, že nebola inšpirovaná iba integralistickou víziou kresťanského sociálneho apoštolátu, ale že jej novosťou je predovšetkým biblická výzva čítať znamenia dnešných čias. Táto konštitúcia nenavrhuje sociálnu doktrínu, ktorá by sa mala realizovať, ale pokúša sa bezprostredne situovať do konštitutívneho vzťahu medzi ohlasovaním evanjelia a historickým stavom prijímateľa. Pretože čítať znamenia čias znamená odhaliť v druhom schopnosť počúvať, naučiť sa rešpektovať druhého v jeho odlišnosti, bez ohľadu na jeho sociálny, kultúrny alebo náboženský stav. Znamená to aj tlmočiť gratuitu evanjeliovej ponuky a urobiť evanjelium počuteľným pre konkrétneho človeka, ktorý je vždy nový a jedinečný v jednotlivých interpretačných hľadiskách. Schopnosť jednotlivca počúvať sa neustále vracia do interpretácie posolstva: „Dobrá zvesť nikdy neexistuje sama osebe, ale stáva sa skutočnou len vtedy, ak sa interpretuje tu a teraz, v účinnom vzťahu s tými, ktorí ju počujú alebo by ju mohli počuť.“¹³

Napriek tomu, že dnešná moderná spoločnosť je v mnohých smeroch neuveriteľne rozvinutá a za posledné desaťročia zaznamenali mnohé odvetvia vedy a techniky rýchly vývoj, iné oblasti zaostávajú a nerozvíjajú sa dostatočne efektívne. Pápež František konštatuje, že v oblasti starostlivosti o krehkých a slabých jedincov sme stále takpovediac analfabetmi: „Zvykli sme si na to, že odvrátíme pohľad, prejdeme okolo, odignorujeme situácie, pokiaľ sa nás priamo netýkajú.“¹⁴ Okrem toho so sebou rýchly rozvoj techniky, nástup digitalizácie a rozširovanie online sveta prinášajú viaceré riziká. Pri nadmernom používaní sociálnych sietí môže napríklad dochádzať k strate sebareflexie, k nezdravej komunikácii, k vzdialeniu sa od blízkych či od rodiny, ďalej k väčšej osamotenosti a úniku do virtuálnej reality. Tieto negatívne prvky môžu následne viesť k odludšteniu vzťahov a k nevíťavosti ku krehkosti našich blízkych.¹⁵

¹² FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 56.

¹³ THEOBALD, Ch.: *Trasmettere un vangelo di libertà*. Bologna : EDB, 2021. s. 119.

¹⁴ FRANTIŠEK I.: encyklika *Fratelli tutti*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2020. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-fratelli-tutti> [Cit: 10. december 2022]. bod 64.

¹⁵ Porov. FRANTIŠEK I.: posynodálna apoštolská exhortácia *Christus vivit*. Katolícka cirkev

Ďalším veľkým problémom dnešnej rozvinutej spoločnosti paradoxne ostáva fakt, že v mnohých častiach sveta sa ešte stále prejavujú rôzne formy násilia a zneužívania, vojnové konflikty a devastovanie prírody. V týchto extrémnych situáciách najviac trpia tí najkrehkejší, ktorí ostávajú opustení a ponechaní bez pomoci a nevyhnutnej starostlivosti¹⁶ aj napriek tomu, že v iných častiach sveta by sa im dostalo primeranejšej podpory a opatery. Na túto obrovskú nerovnosť, ktorá medzi národmi ešte stále existuje, ba čoraz viac sa prehľbuje, je potrebné aktívne odpovedať v duchu novozákonného posolstva, ktoré hovorí, že „my silní sme povolani znášať slabosti slabých, a nie páčiť sa sebe samým“ (porov. Rim 15,1).

Pápež František dnešných ľudí povzbudzuje, aby sa v ťažkých chvíľach nerozdeľovali a nemysleli len na seba: „Začnime teda od uznania, že všetci sme krehkí a navzájom sa potrebujeme. Nikto sa nemôže izolovať, ani ako jednotlivci, ani ako národy... treba si vyhrnúť rukávy a spolu tvoriť budúcnosť.“¹⁷ Túto potrebu vzájomnej spolupráce vyjadril pápež aj v homílii pri *Urbi et Orbi* počas pandémie v roku 2020, keď prirovnal ľudstvo k loďke, na ktorej sú všetci ľudia spolu, krehkí a dezorientovaní, no zároveň každý jedinec nevyhnutný a dôležitý. Všetci majú úlohu spoločne veslovať, posilňovať sa¹⁸ a vytvárať jedno spoločenstvo, ktoré spoločnými silami prekonáva nebezpečenstvá a nástrahy života.

4 KREHKOSŤ KONKRÉTNÝCH SKUPÍN LUDÍ

Pápež František neostáva len pri všeobecnom opise krehkosti, ale všima si krehkosť rôznych charakteristických skupín, aby upriamil pozornosť na tých členov spoločnosti, ktorí sa častejšie ocitajú pre svoje špecifické problémy na perifériách, na okraji spoločnosti. Opisuje krehkosť detí a mladých, starých,

---

na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2019. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/postsynodalna-apostolska-exhortacia-christus-vivit> [Cit: 10. december 2022]. bod 90.

¹⁶ Porov. FRANTIŠEK I.: encyklika *Laudato si'*. Katolícka Cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2015. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-laudato-si> [Cit: 10. december 2022]. bod 66

¹⁷ FRANTIŠEK I.: *Príhovor Svätého Otca po stretnutí s prezidentkou SR Zuzanou Čaputovou*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2021. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/sk2021-prihovor-svateho-otca-po-stretnuti-s-prezidentkou-sr-zuzanou-caputovou> [Cit: 10. december 2022]

¹⁸ Porov. FRANTIŠEK I.: *Homília pápeža Františka pri Urbi et Orbi : Víťazné zbrane sú modlitba a tichá služba*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2020. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/homilia-papeza-frantiska-pri-urbi-et-orbi-vitazne-zbrane-su-modlitba-a-ticha-sluzba> [Cit: 10. december 2022]

chorých, zdravotne postihnutých a v neposlednom rade sa zaoberá aj krehkosťou v rodinách, pričom si všima jednak krehkosť rodinných vzťahov, ako aj krehkosť samotnej manželskej lásky, no opisuje tiež konkrétne príklady krehkosti v manželstve a návrhy konkrétnej pomoci krehkým rodinným vzťahom.

4.1 KREHKOSŤ DETÍ A MLADÝCH

Osobitnú krehkosť má, podľa slov pápeža Františka, detstvo, pretože každý človek má v tomto období svoje jedinečné a neodhateľné potreby, ako napríklad právo na zdravé a bezpečné rodinné prostredie, právo na adekvátne vzdelanie, či právo na hry a voľný čas. Tieto práva ešte stále nie sú zabezpečené pre deti vo všetkých krajinách, obzvlášť pre deti migrantov, ktoré sa ocitli mimo územia svojej vlasti. Takéto deti sú pre svet často neviditeľné, lebo nemajú ochranu a podporu svojich rodičov ani iných bezpečných autorít, čo spôsobuje, že: „ľahko končia na najnižšom stupni ľudského dôstojnosti, kde v mocnom plameni ilegality a násilia zhorí budúcnosť príliš mnohých nevinných. Pritom je príliš ťažké pretrhnúť sieť zneužívania maloletých.“¹⁹

V exhortácii *Amoris laetitia* sa pápež František zaoberá zásadami kresťanskej výchovy. V tomto kontexte pripomína, že pri karhaní detí treba často pamätať na to, že niektoré zlé skutky „sú spojené s krehkosťou a obmedzeniami adekvátnymi veku. Bo by preto na škodu postoj neustáleho trestania, ktorý by nenapomáhal chápaniu rozličnej závažnosti skutkov a vyvolal by malomyselnosť a podráždenie“.²⁰ Vo výchove detí je dôležité rozlišovať úroveň ich poznania a schopnosti ovládať svoje správanie a emócie. Týmto pre každé dieťa špecifickým podmienkam je potrebné prispôbiť aj výchovné metódy a prístup rodičov i vychovávateľov, aby dieťa nezatrpklo vo vysoko nastavených očakávaníach a príliš tvrdých trestoch. Každé dieťa je v prvom rade osobou vo vzťahoch k svojim blízkym, k Bohu a k sebe samému, preto je dôležité rozvíjať postupné dozrievanie vo všetkých týchto smeroch a neostať iba pri stanovovaní a kontrolovaní príkazov a pravidiel.

Obdobie mladosti, smerujúcej k zrelosti dospelého človeka, so sebou prináša dozrievanie v zodpovednosti a vyžaduje si poctivé vedenie k hodnotám a k rozvoju schopnosti rozhodovať sa, prijímať i riešiť následky svojich rozhodnutí. Zvlášť v oblasti sexuálnej výchovy je dôležité naučiť mladých rozlišovať medzi

¹⁹ FRANTIŠEK I.: *Posolstvo Svätého Otca Františka k Svetovému dňu migrantov 2017*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2017. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-k-svetovemu-dnu-migrantov-a-utecencov-2017> [Cit: 10. december 2022].

²⁰ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*, bod 269.

príťažlivosťou a láskou, bez ktorej príťažlivosť nie je schopná vybudovať stabilné a pevné puto medzi dvoma osobami. Pápež František pripomína, že:

„reč tela si vyžaduje trpezlivé učenie sa, ktoré umožní vlastné túžby interpretovať a vychovávať pre skutočné sebadarovanie. Keď sa chce darovať všetko naraz, je možné, že sa nedaruje vôbec nič. Jedna vec je chápať krehkosť veku alebo jeho zmätenosť, druhá vec je povzbudzovať dospievajúcich, aby predlžovali nezrelosť svojho spôsobu milovania“²¹.

Krehkosť detstva sa v tomto období postupne premieňa na silu dospelosti, zvlášť v oblasti vytvárania a budovania pevných a úprimných vzťahov, ktoré umožňujú človeku darovať to najlepšie zo seba, a zároveň prijímať v láske to, čo daruje druhý. Je nevyhnutné o tejto úlohe s mladými hovoriť, byť im nablízku v ich potrebách, otázkach a poskytovať im úprimný a verný príklad budovania takýchto vzťahov, pretože to je základ šťastnej a naplnenej budúcnosti každého mladého človeka.

4.2 KREHKOSŤ STARŠÍCH A ZOMIERAJÚCICH LUDÍ

Pápež František sa počas svojho pontifikátu zvlášť venuje problematike prijímania a vnímania starších ľudí v rodinách i v širšej spoločnosti. Poukazuje na to, že starý človek je požehnaním a živým znamením Božej dobroty aj napriek krehkosti, ktorú so sebou prináša stúpajúci vek. Táto krehkosť nie je niečo, čo sa týka len starých ľudí, niečo, čo by umožňovalo ich vydeľovať zo spoločenstva a nechávať osamotených.²² Naopak, ich potreby a problémy sú spoločné aj mladším ľuďom, ktorých podobné starosti a obmedzenia čakajú v nasledujúcich rokoch. Ako pripomína pápež František, v doteraz viackrát spomenutej exhortácii *Amoris laetitia*, je napríklad potrebné zabráňovať zneužívaniu krehkosti starších ľudí na získanie ekonomického prospechu či iných nespravodlivých obohatení.²³

²¹ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 284.

²² Porov. FRANTIŠEK I.: *Posolstvo Svätého Otca Františka pri príležitosti 2. svetového dňa starých rodičov a seniorov*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2022. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasonia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-k-1-svetovemu-dnu-starych-rodicov-a-seniorov-2022> [Cit: 10. december 2022].

²³ Porov. FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 48.

Nie je rozumné zatvárať oči pred realitou smrti a brániť sa prijat' a postarať sa o tých, ktorí sa k tejto realite približujú oveľa očividnejšie, ako sa to v súčasnosti často deje hlavne vo vysoko industrializovaných spoločnostiach. Smrť čaká každého človeka, čo si vyžaduje prijat' a zodpovedne zhodnocovať záverečnú fázu života, aby sa nerozšírovali praktiky eutanázie a asistovanej samovraždy, čo odníma dôstojnosť a možnosť vyrovnat' sa s jednotlivými fázami umierania v úcte a pokoji. Táto mentalita sa neskôr môže neželane dotknúť záverečnej fázy života súčasnej mladej a dospelšej generácie.

4.3 KREHKOSŤ CHORÝCH

Skutočnosť choroby a bolesti stavia človeka pred skutočnosť krehkosti a utrpenia na svojom vlastnom tele, čo má často negatívny dopad na emócie a prežívanie každodenného života chorého: „jeho srdce oťažie, vzrastá jeho strach, množia sa otázky a stáva sa naliehavejšou odpoveď na otázku o zmysle všetkého, čo sa deje,“²⁴ ako priblížil pápež František vo svojom poslanstve na 30. svetový deň chorých v roku 2022. Cirkev prichádza chorým na pomoc so sviatosťou pomazania chorých, ktorá pre nich predstavuje osobitný dar Ducha Svätého. Skrze túto sviatosť dostávajú milosť posily, pokoja a odvahy na premáhanie ťažkostí, Duch Svätý v nich obnovuje aj dôveru a vieru v Boha a pomáha im premáhať pokušenie malomysel'nosti a úzkosti pred smrťou, ako učí Katechizmus Katolíckej cirkvi: „Táto Pánova pomoc chce prostredníctvom sily jeho Ducha priviesť chorého k uzdraveniu duše, ale aj k uzdraveniu tela, ak je to Božia vôľa. Okrem toho, ak sa dopustil hriechov, odpustia sa mu.“²⁵ Je dôležité nenechať chorých vo svojom trápení samotných a opustených, ale treba im venovať čas a poskytnúť bezpečný priestor na zdieľanie svojich starostí a utrpenia, aby ostali súčasťou spoločenstva a úprimných osobných vzťahov. Pripomínajú nám to aj blahoslavenstvá uvedené v evanjeliách: „...bol som chorý a navštívili ste ma“ (porov. Mt 25,36). Je tak preto veľkým požehnaním, ak niekto v blízkom človeku, ktorý prišiel o svoje zdravie, rozozná trpiaceho Krista, prekoná nechuť a nepohodlie a poskytne mu útechu v jeho ťažkom rozpoložení.

²⁴ FRANTIŠEK I.: *Posolstvo Svätého Otca Františka na 30. svetový deň chorých*. Katolícka cirkev na Slovensku, *Dokumenty pápežov*. [Online]. 2022. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-na-svetovy-den-chorych-2022> [Cit: 10. december 2022]. bod 2.

²⁵ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. 2. vyd. [prekl. Mons. ThDr. Jozef Zlatňanský, ThDr. Rudolf Blatnický SDB a Mons. Ferdinand Javor]. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999. bod 1520, s. 385 – 386.

4.4 KREHKOSŤ ZDRAVOTNE POSTIHNUÝCH

Špecifická forma krehkosti ľudského života sa prejavuje u zdravotne postihnutých ľudí, ktorých zdravotné ťažkosti sprevádzajú na značnom úseku ich životnej cesty a znemožňujú im v rôznej miere vykonávať bežné činnosti či zapájať sa naplno do spoločenského života. Tento hendikep ovplyvňuje do určitej miery celú rodinu postihnutého, ktorá v dôsledku postihnutia svojho člena stojí pred novými životnými výzvami a často musí prehodnotiť svoje túžby a očakávania od rodinného života. Rodiny, ktoré veľkodušne prijímajú dieťa s postihnutím, vydávajú vzácne a neoceniteľné svedectvo vernosti daru života²⁶, ako to zhodnocuje pápež František. Ten ďalej dodáva, že „osoby so zdravotným postihnutím sú pre rodinu darom a príležitosťou na rast v láske, vzájomnej pomoci a jednote,²⁷ pričom „rodina spolu s kresťanským spoločenstvom dokáže na ceste prijímania a starostlivosti o tajomstvo krehkosti odhaliť nové gestá a vyjadrovacie prostriedky, formy pochopenia a identity“.²⁸ Ak rodina prijme zdravotne postihnutého člena s vierou, obohacuje tým celé ľudské spoločenstvo o vzor obety, služby, opatery a uznania hodnoty každého ľudského života. Starostlivosť o týchto ľudí je spolu s pozornosťou voči migrantom, podľa pápeža Františka, skutočným znamením Ducha Svätého v dnešnej dobe, pretože oni „zohrávajú dôležitú úlohu v tom, akým spôsobom dnes žijeme logiku milosrdného prijatia a integrácie zraniteľných osôb.“²⁹

4.5 KREHKOSŤ V RODINE

Veľmi dôležitou časťou spoločnosti, ktorú zvlášť ovplyvňuje krehkosť, je rodina, ktorá dnes prežíva krízu svojej identity, usporiadania, vyznávaných hodnôt a celkového fungovania. Rodina je miestom výchovy detí, je aj miestom obety, sebadarovania a spoločného rastu k zrelosti vo vzájomnej rozdielnosti svojich členov. „Krehkosť jej zväzkov je mimoriadne závažná, pretože je to základná bunka spoločnosti.“³⁰ Veľkým problémom je vnímanie manželstva, ktoré započína samotnú existenciu rodiny, keďže to sa často berie len ako istá forma „citového uspokojenia, ktorú možno zadefinovať akýmkoľvek spôsobom a potom meniť podľa názoru kohokoľvek,³¹ čo však pre trvalosť tohto vzťahu

²⁶ Porov. FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 47.

²⁷ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 47.

²⁸ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 47.

²⁹ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 47.

³⁰ FRANTIŠEK I.: apoštolská exhortácia *Evangelii Gaudium*. bod 66.

³¹ FRANTIŠEK I.: apoštolská exhortácia *Evangelii Gaudium*. bod 66.

nie je dostačujúce. V manželstve je nevyhnutné zadosťučiniť aj povinnostiam, ktoré vyplývajú z uzatvorenia celoživotného spoločenstva. Život dnešných rodín je veľmi často poznačený negatívnymi javmi, ktoré sú opísané v prvej kapitole tejto práce. Pápež František upozorňuje v tejto súvislosti na hrdinské svedectvá hlavne mnohých žien, ktoré sa aj napriek ťažkostiam neúnavne usilujú starať o krehkosť svojich rodín,³² trpezlivo znášajú obmedzenia a slabosti svojich blízkych a neustále sa snažia vytvárať fungujúcu a láskavú domácnosť, v ktorej by sa každý cítil v bezpečí, prijatý a milovaný.

Je zaujímavé, že keď *Amoris laetitia* opisuje situáciu dnešných rodín, vystúpi pred náš zrak nielen obraz zranení, nepokojov a nestability, ale zreteľne si možno všimnúť, že formulácie tohto opisu zároveň zohľadňujú aj pomoc a povzbudenie pápeža Františka o tom, že sviatosť manželstva a rodina sú nesmierne cenné a dôležité. Napriek tomu, že v súčasnej dobe stojíme pred nesmiernym množstvom otázok, to podstatné netvorí iba ony. Spoločným menovateľom týchto otázok je totiž slovo zmena, ktorá sa týka samotnej rodiny, Cirkvi, aj toho, aký obraz o manželstve odovzdávame mladým ľuďom a ako dokážeme načúvať skúsenostiam samotných manželov. Hlavným posolstvom preto nie je iba to, že žijeme v meniacich sa podmienkach života, ale to, „že dozrieva aj povedomie o tom, čo je manželstvo ako sviatosť a čo znamená obdarovať človeka charizmou osobného povolania“.³³

Manželská láska, aj keď je krehká, vykazuje znaky otvorenosti pre definitívne skutočnosti, najmä pre vernosť, trvalosť a výlučnosť. Táto láska je po láske k Bohu najväčším priateľstvom, ktoré môže človek zažiť. Na rozdiel od priateľstva však manželská láska vyžaduje: „nerozlučnú výlučnosť, ktorá je vyjadrená v stabilnom projekte zdieľania a spoločného budovania celej existencie“.³⁴ Mimoriadnou krehkosťou trpí manželská láska vtedy, keď ostane len príťažlivosťou, alebo sa stane len vágnou náklonnosťou. Tieto javy sa vyskytujú v dnešných manželstvách celkom často, navyše doba zasnúbenia býva krátka a rozhodnutie uzavrieť manželstvo je tiež občas uponáhľané, preto je, podľa pápeža Františka, „nevyhnutné sprevádzať manželov v prvých rokoch manželského života tak, aby sa obohatilo a prehĺbilo ich vedomé a slobodné rozhodnutie patriť si navzájom a milovať sa až do konca“.³⁵

Ľudská krehkosť sa v dnešných manželstvách čoraz častejšie stáva zámienkou pre ukončenie manželstva namiesto toho, aby problémy, ktoré z nej vy-

³² Porov. FRANTIŠEK I.: apoštolská exhortácia *Evangelii Gaudium*. bod 212.

³³ AMBROS, P.: *Manželství a rodina – cesta k plnosti lásky*. Olomouc : Refugium Velehrad-Roma, 2018. s. 76.

³⁴ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 123.

³⁵ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 217.

plývajú, posilnili manželov v ich spoločnom prekonávaní. Pápež František hovorí v tomto smere o pocite nedostatočného opätovania lásky, o žiarlivosti, rozdieloch medzi partnermi, o zmene fyzického vzhľadu, taktiež o príťažlivosti k iným osobám či o nových záujmoch, ktoré sa príliš zmocnia srdca. Všíma si, že manželstvá sa rozpadajú často preto, že niektorý z partnerov je sklamaný, nedostáva sa mu, po čom túžil alebo sa nerealizuje to, o čom sníval pred manželstvom. V iných prípadoch je dôvodom ukončenia manželstva zranená pýcha, neurčitý strach či neprítomnosť partnera vtedy, keď ho ten druhý potreboval.³⁶ Tieto situácie sú súčasťou prekážok, ktoré stoja pred manželmi na ich spoločnej ceste. Dôležité je však, ako sa manželia na tieto problémy pozerajú, či ich vnímajú ako niečo, čo treba spoločnými silami prekonať alebo sa nechajú nedostatkami odradiť a o spoločné riešenie sa viac nepokúšajú. Je možné, že manželia naozaj ani spoločnými silami nevládzu náročné situácie prekonať, preto je nevyhnutné pozývať a začleňovať ich do živých spoločenstiev veriacich, ktorí úprimným záujmom a podporou budú pri manželoch stáť, aby sa v ťažkých chvíľach mali o koho oprieť, aby našli útechu a načerpali silu na ďalšie pokračovanie v spoločnom úsilí o manželskú vernosť, jednotu a vytrvalosť. Je to výzva predovšetkým pre farnosti a cirkevné spoločenstvá, aby vytvárali priestor otvorenosti, vzájomnej podpory a zdieľania, aby sa manželia cítili v spoločenstve vítaní, prijímaní a zaangažovaní. Pápež František vyzýva pastoračných pracovníkov a skupiny rodín, aby manželom pomáhali učiť sa venovať čas svojmu partnerovi, zastaviť sa jeden pred druhým a zdieľať spoločný čas ticha, ktorý ich upriami na prítomnosť manželského partnera. Manželia tak môžu na ceste spoločného dozrievania lepšie napredovať: „Toto napredovanie je otázkou času. Láska potrebuje ochotný a nezištný čas, ktorý ostatné veci odloží nabok. Chce to čas na dialóg, na objatie bez ponáhľania, zdieľanie plánov, vzájomné počúvanie a nazeranie, ocenenie, posilnenie vzťahu.“³⁷ Tak môžu manželia vďaka podpore spoločenstva rozvíjať dve dimenzie vzťahov. Ide o vzťah partnerskej dvojice a o širšie vzťahy s okolím, vďaka ktorým sa rodina neuzatvára, ale rastie v láske, otvorenosti, službe spoločenstvu.

5 VÝZNAM PRÁCE S KREHKOSŤOU PRI BUDOVANÍ ĽUDSKEJ SPOLOČNOSTI

Na to, aby ľudská spoločnosť fungovala efektívne, harmonicky a v mieri, nestačí len ekonomický a technologický rozvoj. Je potrebné udržiavať v spoločnosti pozitívne a mierové hodnoty, umožniť všetkým členom angažovať sa na

³⁶ Porov. FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 237.

³⁷ FRANTIŠEK I.: *Amoris laetitia*. bod 224.

spoločnom rozvoji, vytvárať otvorené a bezpečné bratské spoločenstvá a zameriavať sa na skutočnú rovnosť v uznávaní dôstojnosti a slobody každého člena spoločnosti. Predovšetkým je potrebné starať sa o ľudí na okraji spoločnosti, marginalizovaných a tých, ktorí sa nachádzajú v sťažených životných podmienkach kvôli svojej nedokonalosti a krehkosti, pretože inak sa ľudské spoločenstvo nebude schopné posúvať vpred ako celok a vo výsledku sa jeho rozvoj zastaví. Ľudská spoločnosť totiž obýva planétu Zem ako jedna rodina, nie ako súbor izolovaných jedincov, čo sa čoraz viac ukazuje vo vzájomnej závislosti a prepojenosti jednotlivých členov, spoločností a národov. Aj napriek tomu, že moderná spoločnosť je v mnohých smeroch významne rozvinutá, práve v starostlivosti o krehkých a slabých jedincov pretrvávajú stále mnoho nedostatkov. Pápež František upozorňuje na potrebu osobnej angažovanosti, blízkosti, záujmu a skutočnej pomoci tým, ktorí sa kvôli svojej krehkosti v určitej oblasti nachádzajú na okraji spoločnosti alebo trpia iným spôsobom nedostatku, či sociálneho vylúčenia. Dôležité je aj ťažkých časoch myslieť na druhých, nielen na seba, pretože všetci na tejto Zemi sú povolani napredovať spoločne a nenechať určité skupiny ľudí pozadu. Práve krehkosť môže byť aspektom, ktorý umožní priblížiť sa k druhému človeku, pretože s určitým zážitkom nedostatočnosti, zraniteľnosti či nezrelosti má skúsenosť každý človek. Krehkosť druhého alebo aj vlastná by preto nemala byť dôvodom na utiahnutie, ignorovanie, vylúčenie či degradovanie osoby, ale mala by slúžiť ako možnosť na prejavenie súcitu, kreatívne vytvorenie vhodných podmienok na jej rozvoj a na jej konštruktívne začlenenie do spoločnosti. Tak bude spoločnosť ako jeden celok schopná napredovať vo svojom rozvoji v skutočnom mieri a v udržiavaní harmónie a integrácie svojich členov, čo povedie k silnejšiemu a stabilnejšiemu pokroku po všetkých oblastiach. V tomto zmysle je vhodné pripomenúť, čo nás dnes nielen uchráni pred čierno-bielym pohľadom na svet, ale čo aj z pohľadu morálky „rozbalí“ jadro evanjeliového posolstva v jeho realizme a blízkosti. Kresťanstvo nikdy neponechávalo svojich členov na ich morálnej ceste samých na seba, ale vždy sa snažilo pomáhať a žiť morálne výzvy spoločne. A dialo sa to nielen vyslovaním vhodných teoretických princípov, ale predovšetkým veľkorysou a nezištnou ponukou rozmanitých životných štýlov a konkrétnej komunitnej praxe, ktorej cieľom bola snaha o čo najväčšiu transparentnosť voči tomu, ako Kristus žil svoj život – teda usilovalo sa byť jeho živou spomienkou. Jednoducho si už v počiatkoch toto spoločenstvo uvedomovalo, že „na to, aby sme povedali, ako treba žiť, nestačia slová alebo spisy, potrebujeme samotný život.“³⁸

---

³⁸ CARLOTTI, P.: *Magistero e teologia morale nel postconcilio*. Roma : LAS, 2022. s. 173.

Mgr. Alžbeta Miklošová
Teologická fakulta
Trnavskej univerzity v Trnave
Kostolná 1
814 99 Bratislava

Vliv online výuky na spiritualitu studentů (případová studie)

Marek Harastej

The Impact of Online Learning on Spirituality of Students (case study)

Abstract: Theological education has its own particularities, which have an impact on the educational process itself. One of these specifics is targeted pedagogical formative influence on the religious experience of students. This paper examines the influence of distance education specifically on the theological formation of students through a case study of Adventist Theological Institute, the institution of which the author is currently the director.

Key words: distance education, spirituality, intellectual formation.

1. ÚVOD

Období Covid-19 a s ním spojený přechod na distanční vzdělávání byl hlubokým zásahem do vzdělávacího procesu na všech úrovních školství. V současné době s jistým odstupem toto období reflektujeme.

Teologické vzdělávání má svá specifika, která mají svůj dopad i na samotný vzdělávací proces. Jedním s těchto specifík je teologická formace, tedy cílený pedagogický formativní vliv na náboženskou zkušenost studentů. Tato studie zkoumá vliv distanční formy vzdělávání právě na teologickou formaci studentů na případové studii jednoho konkrétního vzdělávacího institutu.

Pro výzkum byl vybrán Adventistický teologický institut, tedy instituce, jejímž ředitelem je v současné době autor výzkumu. Adventistický teologický institut má v kombinovaném studiu teologie 22 studentů. Tento studijní program realizujeme formou samostudia v kombinaci s třídními studijními konzultacemi konanými jednou za měsíc, jednou za rok s týdenním intenzivním kurzem a to doplňujeme jednou týdně dvěma až třemi hodinami online výuky.¹ V praxi tedy za běžných podmínek s našimi studenty prožijeme každý rok přibližně 37 – 40 dní v osobním kontaktu.² V tyto dny máme nejen výuku,

---

¹ ADVENTISTICKÝ TEOLOGICKÝ INSTITUT: *Dokumenty a směrnice* [online].

² Ke 30 dnům prožitých na konzultacích a 7 dnům na intenzivním kurzu je možné připočítat

ale také ranní a večerní pobožnosti, společné sobotní bohoslužby, modlitební chvíle i různé neorganizované diskuze a rozhovory s duchovní tematikou během přestávek, společných procházek či chvil volna. V důsledku pandemie Covid-19 jsme byli nuceni výuku od března 2020 do března 2022 přesunout do online prostoru. Výjimku tvořili letní intenzivní kurzy a dvě konzultace, které nám zmírnění opatření umožnilo pořádat s osobní přítomností.³ Přesně dva roky jsme tedy prožili v různé formě omezení setkávání a standartních 37 – 40 dní osobního setkávání se zredukovalo na 10 – 12 dnů. Konzultace pokračovaly nadále včetně výuky i společných pobožností a bohoslužeb, ale přesunuly se do online prostoru konkrétně v našem případě na platformu ZOOM. Tento výzkum se zabývá dopadem tohoto přesunu do online prostoru na spiritualitu studentů. Otázka, kterou si při výzkumu klademe je, jaký vliv na spiritualitu jednotlivých studentů má přesun nejen výuky, ale celého formálního i neformálního prostředí vzdělávací instituce do online prostředí.

2. METODA

Pro výzkum jsme použili metodu dotazníku kombinujícího číselné škálové hodnocení s otevřenými otázkami. Dotazník obsahoval celkem sedm otázek pro číselné škálové hodnocení a sedm otevřených otázek. Dotazování proběhlo formou vyplňování papírových dotazníků v průběhu konzultace 20. 5. 2022. Respondenty dotazníku se stali studenti osobně přítomní na konzultaci, celkem 15 studentů z 15 přítomných. Respondenti jsou ze dvou tříd, druhého ročníku a čtvrtého ročníku. Čtvrtý ročník ukončuje čtyřleté studium a absolvoval proto dva roky studia v běžném režimu a dva roky v období Covid-19, tedy víceméně až na výjimky online výuku. Druhý ročník prožil prezenčně pouze intenzivní kurz a jednu konzultaci a poté byl nucen fungovat až na letní pauzu celou dobu v online režimu.

Dotazované dvouleté období se tedy u všech studentů kryje s obdobím, kdy studovali na Adventistickém teologickém institutu.

Vyplňování dotazníků bylo anonymní v průběhu studentského shromáždění. Dotazníky byly následně zpracovány a vyhodnoceny za pomoci softwaru *Survio*.⁴

---

ještě 1-3 dny, kdy se setkáváme na různých formách církevních odborných konferencí apod.

³ Část našich studentů je z České republiky a část ze Slovenské republiky. Různé přístupy k omezením kontaktů a cestování nám neumožnilo pořádat osobní setkání, ač to v některé ze zemí v tu danou chvíli možné bylo.

⁴ *Survio* [online].

3. VÝSLEDKY

3.1. VÝSLEDKY VÝZKUMU

3.1.1. OTÁZKA 1 – JAK VNÍMÁŠ SVOU SPIRITUALITU (SVŮJ VZTAH S BOHEM) ZA POSLEDNÍ DVA ROKY?

Na škále 1 – 10, kdy 1 byla definována a ústně před vyplňováním upřesněna jako vůbec, špatný, neuspokojivý a 10 jako vynikající, zcela uspokojivý, maximální, zodpověděli respondenti otázku v rozsahu 5 – 10 (46 % respondentů uvedlo hodnotu osm, 20 % hodnotu sedm a hodnotu devět a deset dohromady rovněž 20 % respondentů), tedy pro všechny z nich se vnímání spirituality za poslední dva roky pohybovalo od hodnot průměrných do maximálně uspokojivých. Průměr hodnot byl 7,8 a medián 8. Vnímání vlastní spirituality za poslední dva roky lze tedy u většiny studentů vnímat jako spíše či výrazně uspokojivé.

Následné čtyři otázky konkretizovaly otázku první do různých oblastí spirituality.

3.1.2. OTÁZKA 2 – JAK VNÍMÁŠ SVŮJ MODLITEBNÍ ŽIVOT ZA POSLEDNÍ DVA ROKY?

Rozptýl odpovědi se opět pohyboval u části spektra značící průměr či spokojenost až na jednu výjimku (hodnota 3). Hodnoty sedm, osm a devět uvedlo dohromady 66,7% respondentů. Průměr hodnot byl 7,3 a medián 8. Lze tedy konstatovat, že svůj modlitební život za poslední dva roky drtivá většina respondentů považuje za uspokojivý a kvalitní.

3.1.3. OTÁZKA 3 – JAK VNÍMÁŠ SVŮJ ČAS PRO ČTENÍ BIBLE ZA POSLEDNÍ DVA ROKY?

Odpovědi na tuto otázku se pohybovaly v celé části spektra škály odpovědí (1 odpověď s hodnotou jedna, 1 s hodnotou dva, 1 s hodnotou tři, 1 s hodnotou čtyři, 1 s hodnotou pět, 2 s hodnotou šest, 4 s hodnotou sedm, 3 s hodnotou osm a 1 s hodnotou 10). Průměr hodnot sice byl 5,9 a medián 7, ale i ve srovnání s předchozími odpověďmi lze z odpovědí odvodit u části studentů výraznou nespokojenost s časem pro četbu Bible a u většiny respondentů minimálně menší spokojenost než s předchozími oblastmi což jak později poukážeme je podobné i v otázce pět, která se dotazovala na čas pro osobní ztišení. Za signifikantní lze považovat, že jsou to jediné otázky, ve kterých se objevuje slovo „čas“, který poté v otázce pět celkem deset respondentů (pět explicitně a pět implicitně) uvede jako problematický bod ve své spiritualitě.

3.1.4. OTÁZKA 4 – JAK VNÍMÁŠ VZTAHY S JINÝMI LIDMI ZA POSLEDNÍ DVA ROKY?

Odpovědi se až na jednu výjimku (hodnota 4) pohybovali v části spektra značící spokojenost. Průměr byl 7,5 a medián 8 a hodnotu sedm, osm nebo devět uvedlo dohromady 86,7 respondentů. Na základě těchto hodnot lze tvrdit, že většinově respondenti považují své vztahy s jinými lidmi za poslední dva roky za kvalitní.

3.1.5. OTÁZKA 5 – JAK VNÍMÁŠ SVŮJ ČAS PRO TICHU A NASLOUCHÁNÍ BOHU ZA POSLEDNÍ DVA ROKY?

Odpovědi se pohybovaly v rozmezí hodnot 3 – 10 a ač byl průměr 6,3 a medián 6, tak nejčastěji (33,3 %) se objevila podprůměrná hodnota čtyři. Jak jsme již zmínili výše⁵ je to jedna ze dvou otázek, kde se vyskytuje slovo „čas“ a tyto dvě otázky jsou ze čtyř otázek, které zpřesňují výpověď otázky číslo jedna, hodnoceny nejhůře. Lze tedy tvrdit, že sice většinově jsou studenti se svým časem pro ticho a naslouchání Bohu za poslední dva roky spíše spokojeni, ale zároveň je jejich spokojenost výrazně menší než u jejich modlitebního života, vztahu s jinými lidmi nebo pohledem na spiritualitu celkově.

3.1.6. OTÁZKA 6 – JAKÉ PŘÍČINY MÁ PODLE TEBE TENTO STAV?

Tato otázka hledala vysvětlení či umožňovala komentovat předchozí otázky. Jednalo se o otevřenou otázku bez omezení délky odpovědi.

Ač v předchozích odpovědích převažovala spíše spokojenost a pozitivní náhled (průměrná hodnota při předchozích otázkách činí 6,96) při volném slovním hodnocení své spirituality přibližně polovina komentářů vysvětluje či omlouvá negativa (nedostatek času, složitá rodinná či pracovní situace, zdravotní problémy či dvakrát se opakující slovo „vytíženost“ a pod.). Druhá polovina implicitně předpokládající zlepšení to vysvětluje hlubším vhledem do biblického textu, zkušenostmi prožitými či sdílenými nebo jako pozitivní důsledek studia. Jak jsme již výše uvedli nejčastějším slovem spontánně použitým respondenty je slovo „čas“. Vyskytuje v odpovědích celkem šestkrát, z toho pouze jednou v pozitivním významu (zlepšení z důvodu studia, více čtu Bibli, každý den se snažím udělat čas na osobní vztah) a pětkrát v negativním (čas, který musím dělit mezi práci, školu rodinu; zhoršení z důvodu méně času; rodinné a životní situace, čas; méně času pro meditaci díky více povinnostem; na např.

⁵ 3.1.3. Otázka 3 – Jak vnímáš svůj čas pro čtení Bible za poslední dva roky?

čtení Bible nezbyvá čas). To lze doplnit dalšími pěti výpověďmi, které sice čas explicitně nezmiňují, ale výrazně na něj jako na problematický bod odkazují (jsem hodně zahlcený úkoly...; práce na místě, kde musím vše udělat „hned“; příliš povinností...; velká pracovní vytíženost; vytíženost). Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že problém s časem je výrazně většinový problém souboru respondentů, tedy studentů v oblasti jejich spirituality.

Určitým paradoxem je, že přes pozitivní až spíše pozitivní hodnocení vlastní spirituality ve škálovém hodnocení, uvedli pouze tři respondenti vysloveně pozitivní odpověď na otázku po příčině jejich současného stavu. Přes další tři otázky, které není zřejmé, zda hodnotit jako pozitivní či negativní výpověď a tři, které obsahují výpověď jak pozitivní tak negativní je to disproportionální výpověď s ohledem na předchozí a odpovědi.

3.1.7. OTÁZKA 7 – JAKOU ROLI VE TVÉM DUCHOVNÍM ŽIVOTĚ MĚL ADVENTISTICKÝ TEOLOGICKÝ INSTITUT?

Jednalo se opět o otevřenou otázku bez omezení délky odpovědi.

Na otázku po přímém vlivu Adventistického teologického institutu (dále jen ATI) až na tři negativní či spíše negativní komentáře (nečtu to, co chci, ale co musím; sebralo mi trochu času na Boha, ale na některé věci změnilo pohled – například jiné vnímání jiných církví – dříve jsem byla striktně proti; Sebralo mi čas a soustředění (schopnost se soustředit) na Pána Boha) výrazně převažují hodnocení pozitivní. Spontánně šest respondentů uvádělo, že ATI je přínosné pro jejich spiritualitu ve formě hlubšího poznání, rozšíření vědomostí nebo většího porozumění biblickému textu (čtyři respondenti zmínili explicitně Bibli). Všechny tyto pohledy spojuje, můžeme říct, kognitivní stránka obohacení spirituálního života. Čtyři respondenti spontánně zmínili v různé formě lidi a společnosti, a tedy obohacení spirituality skrze vztahy. A rovněž čtyři respondenti uvedli různou formou jako obohacení ze strany ATI nasměřování ke službě.

3.1.8. OTÁZKA 8 – V ČEM TI ATI NEJVÍCE POMÁHÁ VE SPIRITUALITĚ?

Osmá otázka do jisté míry duplikuje otázku sedmou. Opět se formou otevřené otázky vrací k roli ATI pro spiritualitu respondentů, tentokrát s jasným zaměřením na oblast, ve které vnímají přínos. Dva z patnácti respondentů nevnímají přínos ATI pro svou spiritualitu, jeden nedovede určit a zbývajících 12 respondentů pojmenovávají následující oblasti, ve kterých jim dle jejich soudu ATI ve spiritualitě pomáhá (třem pomáhá lépe rozumět Bibli; další nacházení souvislostí; komunikace s lidmi; pochopení různých druhů spirituality; zapoje-

ní do služby; pomáhá přemýšlet o vztahu k okolí a právu na svůj názor; praktický život, sdílení, společenství, společné směřování; příklady spirituality jiných osobností; v přiblížení spirituality biblických postav aj).

3.1.9. OTÁZKA 9 – V ČEM TI ATI NEJVÍCE NEPOMÁHÁ (ŠKODÍ) VE SPIRITUALITĚ?

V další otevřené otázce jsme se dotazovali na opačné stanovisko, tedy v čem respondenti vnímají negativní působení ATI na jejich spiritualitu.

Šest respondentů se zde opět vrátilo již k zmiňované otázce času (bere čas – ale to není problém spirituality (priamy); bere čas, člověk po škole nemá tolik nálady a času se pak soustředit na další věci s Bohem; bere mi studium dost času...; náročné na čas, zejména povinná četba; někdy se stává, že kvůli množství učení není čas na rozvoj vztahu s Bohem).

Čtyři odpovíděli „nevím“ a tři uvedli jiné důvody (chybí mi možnost rozhovoru se spirituálem osobněji, jinak nemohu říci nic špatného; přílišný důraz na informace a zklamání z některých názorů některých učitelů, negativní příklad osobního života některých učitelů, spolužáci, kteří na ATI přichází o víru).

Můžeme tedy konstatovat, že se neobjevil žádný opakující se problém s výjimkou s ATI spíše nepřímou souvisejícího problému s nedostatkem nebo špatnou organizací času.

3.1.10. OTÁZKA 10 – JAKÝ VLIV NA TVOU SPIRITUALITU MĚLO OBDOBÍ COVIDU?

Desátá otázka měla opět číselné škálové hodnocení a šlo o skrytou duplicitu otázky první. Zatímco první otázka se ptala po vnímání respondentů vlastní spirituality za poslední dva roky bez jakékoli zmínky o Covidu-19, desátá otázka tento fenomén neodmyslitelně doprovázející poslední dva roky explicitně zmiňuje.

Průměr hodnot odpovědí byl 7,06 a medián 7. Ve srovnání s otázkou číslo jedna, kdy průměr hodnot byl 7,8 a medián 8 se jedná o malý posun směrem k negativnějšímu hodnocení, ale stále výrazně v pozitivním spektru odpovědí. V posunu ovšem vzhledem k statisticky relativně zanedbatelnému rozdílu není účelné hledat hlubší příčiny. Může se snad jednat o kognitivní zkreslení vzhledem k obecně negativnímu vnímání pandemie anebo také rozdílnou interpretaci časového údobí, kdy poslední dva roky si studenti vztahovali k období včetně především posledních víceméně v této oblasti bezproblémových měsíců, zatímco v otázce dotazující se na období Covid-19 si časové období spojovali spíše s obdobím vymezeným přísnými lockdowny apod.

Lze konstatovat, že s určitou drobnou odchylkou se obě otázky ve svých výsledcích víceméně shodují.

3.1.11. OTÁZKA 11 – JAK JSI VNÍMAL VLIV STUDIA NA ATI BĚHEM COVIDU NA TVOU SPIRITUALITU?

Otázka zodpověditelná v rámci číselného škálové hodnocení se do jisté míry překrývala s otázkami sedm, osm a devět. Tentokrát však s ohledem na záměr výzkumu jsme vliv zkoumali na číselné škále.

Průměr hodnot odpovědí byl 6,3 a medián 6. Nejčastější hodnota, kterou uvedlo 33,3 % respondentů byla hodnota 5, tedy průměr bez vnímání výrazně pozitivního nebo negativního vlivu. Hodnocení příčin se budeme věnovat v následující kapitole.

3.1.12. OTÁZKA 12 – JAKÉ PODNĚTY A JAKOU FORMOU PRO TVOU SPIRITUALITU BĚHEM COVIDU TI DÁVALO ATI?

Jednalo se o otevřenou otázku rozvádějící škálové hodnocení otázky číslo jedenáct.

Z patnácti respondentů jeden neodpověděl a dva další odpověděli, že jim ATI během Covid-19 nedávala podněty žádné. Další dva vliv víceméně minimalizovali (minimální, protože jsme nebyli spolu a online mě spíše ubíjelo; moc toho nebylo, protože online je pro porozumění mě jako neslyšící málo⁶), jeden vliv ATI považoval za stejný jako mimo Covid-19, dva projevovali vděčnost alespoň za online a další přiznávali menší či větší vliv online výuky na svou spiritualitu (duchovní sdílení se spolužáky a učiteli mělo velmi kladný vliv na mou spiritualitu; nevěděla jsem co mám přesně čekat, prostě všechny podněty pro mě byly přínosem; nové knihy; on-line diskuze i výuka mi pomáhaly o některých věcech přemýšlet - zajímaví hosté mi ukazovali jiné směry přemýšlení o zajetých tématech; semestrální práce + konzultace - nové pohledy; zejména studium starozákonních knih, kde jsme se ponořili do hloubky, dalo mi to nové pohledy na Boha).

---

⁶ Na ATI studují dva neslyšící studenti, kterým jsme během Covid-19 zajišťovali přepisy přednášek v rámci online výuky. Nicméně přepis nezachytí vše, je komplikované odezírání a není možné zprostředkovat kompletní diskuzi včetně reakcí ostatních studentů apod.

3.1.13. OTÁZKA 13 – JAKÉ PODNĚTY A FORMY PRO TVOU SPIRITUALITU BĚHEM COVIDU TI ZE STRANY ATI NEJVÍCE CHYBĚLY?

Následující otázka se doptávala na to, co chybělo, aby vliv ATI vnímali jako plnohodnotný pro svou spiritualitu. Jednalo se opět o otevřenou otázku.

Nejčastější odpovědi byl osobní kontakt a společenství, které se mezi odpověďmi v různé formě objevilo 10-krát. Následovala poptávka po něčem více praktickém, misii, společném čtení Bible nebo praktičtější zaměření na období po Covidu.

3.1.14. OTÁZKA 14 – TVÉ PODNĚTY PRO SPIRITUÁLNÍ FORMACI NA ATI BĚHEM PŘÍPADNÝCH DALŠÍCH LOCKDOWNŮ A OBDOBÍ ONLINE VÝUKY.

Následovala poslední otázka, otevřená, umožňující respondentům dát ATI podnět pro další období případných omezení.

Tuto otázku nejvíce respondentů ze všech předchozích otázek (5) nechali odpovědi. Objevilo se několik vymezování vůči Covidu (doufám, že se to nebude opakovat; využít každé příležitosti ke společnému pobytu a vzájemnému povzbuzení) a následovalo několik konkrétních podnětů.

3.2. SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Celý výzkum byl koncipován jako v první části zaměřený na vnímání osobní spirituality respondentů za poslední dva roky bez důrazu na Covid-19. V první otázce respondenti projevili převážně pozitivní náhled na vlastní spiritualitu za období, které se překrývá s jejich studiem na ATI. V celkovém hodnocení byly průměrné hodnoty 7,8 a medián 8. V následujících čtyřech dílčích otázkách, které první otázku konkretizovali na konkrétní oblasti spirituality, projevili respondenti převážně pozitivní pohled v dotazování na modlitební život (průměr 7,3 a medián 8) a vztahy s jinými lidmi (průměr 7,5 a medián 8). Mírně skeptičtější pohled ač stále v pozitivní části spektra pak na čas na čtení Bible (průměr 5,9 a medián 7) a čas pro ticho a naslouchání Bohu neboli meditaci (průměr 6,3 a medián 6). V následné otevřené otázce, která se dotazovala na důvody tohoto stavu přes předchozí pozitivní hodnocení přibližně polovina respondentů zaujímalá jistou defenzivní omluvnou pozici a zdůrazňovala negativa. Při následné otázce na roli ATI v tomto vnímání převažovali pozitivní komentáře. Část respondentů vnímala přínos v kognitivní stránce obohacení spirituálního života a několik v obohacení spirituality skrze vztahy a nasměrování ke službě.

V otázkách, které se konkrétněji dotazovali na přínos a nebo naopak problémy spojenými s přínosem ATI pro jejich spiritualitu, 12 z 15 respondentů uvedlo konkrétní přínos pro svou spiritualitu. Mezi negativy suverénně převládal problém s časem, způsobený částečně i studiem na ATI.

Otázka desátá a následující se věnovaly explicitně Covid-19 a s tím spojenou online výukou a jejím vlivem na spiritualitu studentů. Zatímco v otázce deset zaměřené obecně na spiritualitu v období Covid-19 se výsledky víceméně s lehce negativním zkreslením překrývali s otázkou jedna (průměr 7,06 a medián 7 v desáté otázce versus průměr 7,8 a medián 8 v otázce první), v otázce jedenáct dotazující se na vliv studia na ATI během Covid-19 na jejich spiritualitu se přes stále odpovědi spíše v pozitivní části spektra výsledky posunuly výrazně negativním směrem (průměr 6,3 a medián 6). Zde je vhodné připomenout, že se jedná stále o jedno a to samé časové období dvou let, kdy všichni respondenti byly studenty ATI, které při předchozích otázkách hodnotili jako vysoce přínosné pro svou spiritualitu a předchozí dva roky svou spiritualitu hodnotili výrazně pozitivně.

Následovali otevřené otázky dotazující se na podněty pro spiritualitu respondentů v průběhu Covid-19 a chybějící podněty v průběhu online výuky.

4. ANALÝZA A DISKUSE

Při výzkumu jsme si kladli otázku, jaký vliv na spiritualitu jednotlivých studentů má přesun nejen výuky, ale celého formálního i neformálního prostředí vzdělávací instituce do online prostředí. Pro zodpovězení této otázky je nejdůležitější korelace mezi otázkami jedna⁷, sedm⁸ (případně zpřesnění skrze otázky osm⁹ a devět¹⁰), deset¹¹ a jedenáct¹² (zpřesněno otázkami dvanáct¹³ a třináct¹⁴). I když se otázky dotazují na stejné období (období dvou předchozích let překrývající se víceméně s obdobím Covid-19 a to se překrývající s obdobím online výuky respondentů na ATI) a stejnou disciplínu (spiritualitu), tak se jednotlivé odpovědi statisticky významně liší.

⁷ Jak vnímáš svou spiritualitu (svůj vztah s Bohem) za poslední dva roky?

⁸ Jakou roli ve tvém duchovním životě mělo ATI?

⁹ V čem ti ATI nejvíce pomáhá ve spiritualitě?

¹⁰ V čem ti ATI nejvíce nepomáhá (škodí) ve spiritualitě?

¹¹ Jaký vliv na tvou spiritualitu mělo období covidu?

¹² Jak jsi vnímal vliv studia na ATI během covidu na tvou spiritualitu?

¹³ Jaké podněty a jakou formou pro tvou spiritualitu během covidu ti dávalo ATI?

¹⁴ Jaké podněty a formy pro tvou spiritualitu během covidu ti ze strany ATI nejvíce chyběly?

otázka	průměr	medián
1	7,8	8
7	Otevřená otázka s výrazně převažujícím pozitivním hodnocením	
10	7,1	7
11	6,3	6

Proč otázky pokrývající v zásadě stejné období a disciplínu se liší v průměru o 2,5 bodů na hodnotící desetibodové škále?

Zdá se, že se nabízejí dvě možná vysvětlení.

Tím prvním je kognitivní zkreslení dané negativním náhledem na Covid-19 a s ním spojenými lockdowny a online komunikací. Pro část společnosti včetně našich studentů se toto téma stalo značně emotivním bez schopnosti racionálního odstupu. Dokud tedy odpovídali na otázky, které se dotazovali po předchozích dvou letech bez konkrétního spojení s Covidem-19, tak převažovalo pozitivní hodnocení. Ve chvíli kdy byl explicitně zmíněn Covid-19, tak se hodnocení posunulo negativním směrem. Odpovídalo by to celkové náladě ve společnosti, která se samozřejmě nutně odráží i v názorech našich studentů. Tomuto názoru však oponuje výrazný posun nejen v průměrných hodnotách, ale také posun mediánu¹⁵, který odráží celkové nastavení celého vzorku respondentů. Není vyloučené kognitivní zkreslení dané negativním vnímáním obdobím Covid-19, ale nezdá se toto vysvětlení plně uspokojivé.

Druhým vysvětlením by bylo to, co zaznívá v odpovědích na otázku třináct, která se doptává na chybějící formy a podněty v období online výuky. Zde se u deseti z patnácti respondentů objevil důraz na osobní setkávání a osobní interakci s učiteli a jinými studenty. Může se jednat o konfirmační zkreslení nazývané „skupinové myšlení“¹⁶, ale také se může jednat o skutečně většinové vnímání, kdy přes technologické možnosti pro většinu lidí je pro formování spirituality a její zdravý vývoj mezilidský kontakt nezbytný. Otázkou samozřejmě zůstává, zda se jedná o generační specifikum či obecné nastavení lidských bytostí. To ukáže až další výzkum a reflexe období, kterým jsme v minulých dvou letech prošli.

¹⁵ Při otázce jedna uvedlo hodnotu osm, devět nebo deset z deseti – tedy můžeme říci víceméně maximální či téměř maximální spokojenost – deset respondentů. U otázek deset a jednat to bylo již vždy pouze pět respondentů.

¹⁶ *Syndrom skupinového myšlení*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online].

5. ZÁVĚR

Odpověď na naši výzkumnou otázku na základě provedeného výzkumu je následující. Přesun výuky a celého formálního i neformálního prostředí vzdělávací instituce do online prostředí nemá nikterak destruktivní vliv na spiritualitu studentů. Většina studentů svou spiritualitu hodnotila výrazně pozitivně stejně jako pozitivně hodnotili přínos vzdělávací instituce pro svou spiritualitu v uplynulém dvouletém období. Na přímé otázky po vlivu online výuky na svou spiritualitu se však jejich pozitivní náhled více posouval k průměrným hodnotám a v otevřených otázkách opakovaně uváděli, že jim pro rozvoj jejich spirituality chyběl mezilidský kontakt. Na základě výše uvedených dat může být tento názor daný kognitivním zkreslením či syndromem skupinového myšlení, ale jako pravděpodobnější vysvětlení se jeví reálná potřeba většiny lidí po mezilidském kontaktu pro formování své spirituality.

Mgr. et Mgr. Bc. Marek Harastej, B.Th.
Adventistický teologický institut
Londýnská 30,
Praha 2 – Vinohrady, 120 00

POKYNY PRE PRISPIEVATELOV

Rukopisy sa prijímajú iba v elektronickej forme a v jednej tlačenej kópii (vo formáte MS Word). Rozsah štúdie je 10 – 20 normostrán (normostrana = 1 800 znakov). Každá štúdia musí obsahovať anglické resumé, kľúčové slová v slovenčine a v angličtine a názov v oboch jazykoch. K textu má byť pripojený zoznam použitej literatúry a kontaktná adresa autora (jeho pracoviska s elektronickým kontaktom e-mail).

Rozsah recenzie, článku (napr. správa z konferencie): 3 – 5 strán.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať potrebné stylistické a jazykové úpravy.

Neobjednané rukopisy sa nevracajú.

Viac informácií nájdete na www.tftu.sk

Adresa redakcie:

Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
tel.: +421 2 544 33 237
fax: +421 2 544 30 244
e-mail: teologicky.casopis@tftu.sk
www.tftu.sk

Teologický časopis si môžete objednať na adrese:

Dobrá kniha
P. O. Box 26
Štefánikova 44, 917 01 Trnava
tel.: 033/59 34 221
e-mail: dobrakniha@dobrakniha.sk
www.dobrakniha.sk